

UDSLAG

Mette Bom og Nanna Kalinka Bjerke

UDSLAG

– hverdagsfeminisme i det 21. århundrede

elkjaeroghansen

UDSLAG

© elkjaeroghansen 2002
www.elkjaeroghansen.dk
info@elkjaeroghansen.dk

Omslag: Tine Kjølsten
Foto: Søren Svendsen
Forlagsredaktion: Annemarie Elkjær
Bogen er sat med Palatino
Sats og tryk: Nørhaven Book, Viborg
Printed in Denmark 2002
ISBN 87-91192-07-2

Mekanisk, fotografisk eller anden
gengivelse af denne bog er ikke tilladt
ifølge dansk lov om ophavsret

Indhold

Tak 7

FORAN

Åh nej, ikke nu igen 11

HERFRA

Game over? 27

Ingen flødeskum, tak 34

NEDE

ONROP – alt skal tages bagfra nu om stunder 49

Her kommer De Vrede Hvide Mænd ... 66

HJEMME

Til gløden os skiller 83

Katten i vasketøjssækken 100

UDE

Barbie eller Burka? 129

FREMAD

Hverdagsfeminisme i det 21. århundrede 151

Det korte strå eller den lange ende? 175

UDOVER

Statistikker der stikker 189

Kilder 202

Tak til

Niller(drengen) og Gerda(neseren) oppe i Kjædemosehuset for jeres endeløse gæstfrihed, gode gåture og vigtige diskussioner. Tak fordi I øser af erfaringen fra det over 40 år gamle Kjølenske kammerat- og ægteskab og dermed er et levende bevis for, at ligestilling ikke drejer sig om at være ens, men om at respektere hinandens roller og ønsker i livet og at tillægge hinandens arbejde og ansvar lige meget værdi.

Lisbeth og Ole Bom for lån af top Fanøhus i Sønderho.

Forlaget elkjaeroghansen – Annemarie og Peter for tålmodighed, opmuntring og indspark.

Birgitta Præstholt og M. for at redde os i sidste øjeblik ved at lave statistikresearch.

Frank Andersen, Agi Csonka, Alexander Damsbo, Adam Gilmartin, Majken Gilmartin, Jette Lykke Jensen, Martine Gram, Shabana og Shezad Inayat, Rikke Kjølens, Tine Kjølens, Signe Løntoft, Søren Svendsen og Torben Tranæs for læsning, diskussioner, kommentarer og input. Tak til vores forskellige netværk, deriblandt pigerne i Øst for Gener, for med- og modspil over årene.

KVINFO for det uundværlige bibliotek.

Den der lod flaskehalsen pege på os.

Mette vil også gerne sige tak til:

Mor for at opdrage mig i troen på at jeg sagtens kan. Far for at sende avisklip og lære mig at gemme dem. Min kæreste for at føle sig ramt, men i stedet for at løbende skrigende bort, støtte

mig i mit arbejde. Martine for at være en dygtig redaktør og Teknologirådet for at give mig plads.

Og Nanna:

Min kæreste for at stå for butikken i mellemtiden og for at have som det sunde og udfordrende udgangspunkt for feminismen at „det nok ikke bliver i din levetid“. L. for at skille tingene ad. Ki og Poul. Min „del“ er dedikeret til Totte og Gaggi.

Respekt til Germaine Greer, Suzanne Brøgger, Erica Jong, Jette Hansen, Elisabeth Møller Jensen, Hanne Vibeke Holst, Susanne Giese, Susan Faludi, Nina Björk og alle de andre.

„Man skriver for at overvinde sin frygt – den personlige og politiske – og for at forstå livet“

LUISA VALENZUELA

FORAN

Åh, nej, ikke nu igen

*Far og Mor har et lille hus i en by, og
Far har en ny bil. Far har også en båd,
Og Per og Far ror på en lille sø.*

*Så ror Far og Per ind til en lille by
Og køber en ny pibe til Far.
Per får en is og køber en synål til Lis
Far køber også en vase til mor.*

*Lis får en nål at sy med, og Mor en ny
vase. Så køber Mor ind. Lis går med
Mor og Mor køber ti æg og to øl og
ti lys. Mor køber også en lille tesi.*

(UDDRAG AF PER OG LIS, 2

LÆREFORENINGENS MATERIALEUDVALG, 1962

KNUD GELLERT, C.C. KRAGH-MÜLLER, ANKER VILLEKJÆR)

Sætter man sig op og beskuer dét århundrede, som vi netop har forladt lidt fra oven, får man et chok; befolkningstilvæksten er så eksplosiv, at vi allerede siden slutningen af 50erne har været flere mennesker på jorden, end vi nogensinde har været før overhovedet. Aldrig i menneskets historie har så mange banebrydende og revolutionerende forandringer fundet sted i løbet af så kort tid. At gå på månen, isolere atomet og finde penicillinet må nu betragtes som antikverede opfindelser, for nu kan vi finde svaret på mange af livets store spørgsmål i genteknologien; identificere forbrydere via dna og genkende genet for Down's syndrom. Vi har klonet Dolly, skabt den selvlysende abe Andi, og ud af en kunstig livmoder er et gedekid kommet til verden. Vi transmitterer gennem rummet døgnet rundt, kommunikerer elektronisk med Gud og

hvermand på kloden og kan have sex med ukendte elskere over nettet. Vi har fundet vand på Mars og producerer stadig mere og mere raffinerede biologiske våben.

Det efterlader én med en underlig fornemmelse af, at mennesket nu er i stand til at løse en hvilken som helst videnskabelig gåde, og det er ikke uden grund og gysen, man fantaserer om de fremskridt, der kan bruges og misbruges inden for den nærmeste fremtid. Lykkes det os snart at genskabe en slags Paradis med nye eksemplarer af alt det dyre- og planteliv, civilisationen allerede har udryddet, eller ender vores børn med at tage børnebørnene under armen, inden de i al hast stiger om bord på rumfærgen, når jorden skal forlades forpint og ubeboelig?

I virkeligheden er det ikke dette syretrip af grænseløs teknologisk kunnen og moderne kundskab, der er det mest skræmmende. Det uhyggelige opstår i det øjeblik, man zoomer ind og erfarer, hvor lidt vi mennesker formår at lære af de foregående generationer. Hvor længe vi er om at forandre os, hvor tit vi i bare befippelse træder tilbage i stedet for frem, og efter hvilke primitive og unuancerede fortællinger vi stadigvæk former vores liv; efter generationers oprør og eksperimenterende samlivsformer er vi nu på vej tilbage til et eller andet sted, som ikke nødvendigvis er hverken nyt eller fremadrettet. Det hænger i skjorten som gammel tobaksrøg, og det er måske her, denne bog begynder.

Udslag

Denne bogs ærinde er at slå ud efter tiden, og den opstod, fordi brudstykkerne blev flere og flere og til sidst dannede en fortælling, vi ikke brød os om. Det blev mere og mere indlysende blandt de kvinder, vi færdes mellem, at der var flere og flere, der gik og bed tænderne sammen og rasede hver for sig. Det vrimlede med ting, musik, reklamer, meningsdannere, tendenser, politiske perspektiver og personlige historier, som irriterede os, berørte os og skræmte os. Samlet virker alle disse faktorer som et udslag på et barometer, der bør få enhver idiot

til at indse, at et eller andet er galt med vejret. At ligestillingen er et fata morgana i en ørken af overflade og selvfedme. Det store projekt „at få kvinden op på siden af manden“ halter, og stemningen går mest i retning af at lukke munden på de kvinder, der stadig kæfter op. Alle sejl er sat til for at give os indtrykket af, at vi da er med, og på de ganske få områder, vi ikke er med, er det heller ikke meningen, vi skal være med. Med kærlig henvisning til moderskabet, kvindeligheden og andre sære dogmer.

Holdt. Stop. Man kan ikke spole tilbage midt i det hele. Tre skridt frem og fem tilbage. Selvom vi har næsten alle de pensionsordninger, selv-sex-apparater og alt det overarbejde, vi overhovedet gider eje og have, så fungerer det ikke alligevel. Vel? Gør det?

Det hænder, at vi græder os selv i søvn af fortvivlelse over, at tiden står stille for kvinder og mænd i dag. For vi er blevet narret. Er tilsyneladende frie, men kan ikke røre os ud af flækken alligevel. „Stuck in a moment and now you can't get out of it“, som U2 synger. Så hvad gør vi så nu, uddeler lommestørklæder til alle de forsmåede, henviser dem til terapeuter i alle genrer og tier stille?

Vi ville gerne have skrevet en stor gennemgribende analyse, en kæmpe motherfucker af en bibel, som kunne ramme bredt og lære alle de uindviede hele molevitten i et hug. Historie, teori og praksis. Lige til at spise og til at sætte fut under den næste bølge af samfundsomvæltende feminisme. Den Store Løsning. Helst oversat til sytten sprog. Tænk hvis vi kunne få alle almindelige kvinder som os selv til at indse, at der er arbejde, der skal gøres og nu skal I bare se hvordan. Lidt om hvor brilliant feminismen er, og hvordan den er svaret på alle problemerne. Her kommer vi.

Lidt efter lidt måtte vi trække i land og erkende, at vi ikke er klogere end så mange andre, og at vi nok ikke kunne være de store lys og håb for en generation af kvinder med håret i postkassen. Vi stødte på for mange skismaer undervejs, for mange modstridende tanker i os selv, for mange paradokser i

vores eget liv. Vi ville gerne have blæret os med, hvor belæste vi er og smidt rundt om os med grundige konstruktionsanalyser og teoretisk indsigt. Vi ville gerne have hjulpet de svage, de lesbiske, de fattige og kvinderne i den 3. verden i én eneste revolutionær bog. Men da det hele blev kogt ned, var vi Nanna og Mette, der havde en hel bunke på hjerte. I en pærevælling. Vi endte med at være de to tøser, vi nu engang er og bruge de midler, vi nu engang besidder, med udgangspunkt i vores egen navle. Det du ser, er det du får. Ikke mere. Ikke mindre.

Hvem er vi? Vi er to kvinder på 31 og 39 år. Født og opdraget i den vestlige verden, mindst 10. generation indfødte nord-europæere, flasket op i den danske velfærdsmodel med gratis folkeskole, seksualundervisning på den ene side og resterne af kristendommen i morgensang og religion på den anden. Vi er to kridhvide, afblegede og privilegerede piger med gode uddannelser uden de store tilpasningsvanskeligheder. Vi lever ikke i hverken anarkistiske fora eller i autonome miljøer og har ikke været til de store samfundsomvæltende ekstremer. Vi går med makeup, køber mere tøj end nødvendigt, prøver at holde vægten og læser modeblade. Vi flæber over romantiske komedier og dyreudsendelser, hvor babysæler bliver spist af hajer, holder venindemiddage, følger med så godt vi kan og ligner dermed til forveksling de fleste andre danske kvinder. Vi fungerer nogenlunde stabilt, mangler egentlig ikke noget, rejser os i bussen for ældre mennesker, betaler vores skat, har tilpasset os samfundets normer og lever sådan stort set normale liv, som andre mennesker, kvinder som mænd, på mange måder godt kan misunde os.

Vi tilbragte hver vores barndom i oplyste, velmenende, fin-kulturelle og lidt småborgerlige hjem. Den ene af os født lige tids nok til at undre sig over, hvorfor alle flippede ud over, at man kunne gå på månen, den anden syv-otte år senere lige inden oliekrisen med bilfri søndag og korte brusebade, træskostøvler og islandske sweatere. Konversationen i vores respektive akademiske hjem har været civiliseret og humani-

stisk. Atomkraft, opera og politik blev diskuteret under midt-dagen inden TV-avisen, der dengang faldt klokken 19:30 og blev leveret af ældre, veltalende, gråhårede mænd. Problemer af mere graverende karakter var typisk noget, andre havde.

Der har som oftest været nok penge og rigeligt mad på bordet i henholdsvis Hørsholm og Virum, og selvom aftensmaden blev leveret af vores mødre, og far altid fik den største bøf, var der ingen tilsyneladende forskelle imellem pigerne og drengene i søskendeflokken. Ergo, vi kunne gøre, hvad fanden vi ville. Vi tilhører altså den gruppe kvinder, der øjensynligt har så lige lovlig få problemer med at overleve, at vi aldrig har kunnet stikke næsen frem uden at blive kaldt elitære middelklassegimper. Vi er de kvinder, der selv om vi har fået verden serveret på et sølvfad, alligevel kæfter op hele tiden. Som om vi havde noget at skrive hjem om. Som om.

Hvad i alverden er der så i vejen med os? Hvorfor fostrede dette privilegerede miljø alligevel to feminister? Hvordan kunne der dog af denne perfekte velfærdsramte arne smedes to småsure hønserøve, som ustandseligt og uanset, hvad de har fingrene nede i, vil tale om køn og kønsforskelle? Hvorfor insisterer de to kramper på, at der stadig sidder tyggegummi under deres såler, når de nu for længst har fået lov og ret til at skrabe det af? De må da være to tegneseriefigurer, der er gået mentalt i stå i midten af sidste årti og ikke har opdaget, at verden ikke alene tiljubler kvinden, som aldrig før, men tilmed også lægger sig kælent for hendes fødder.

En interessant teori, vi begge har hørt flere gange som svage stemmer i bekendtes korridorer, er, at vi begge er lesbiske mandehadere (hver for sig eller sammen – et fedt). Og det i en så heftig grad, at vi må bekæmpe det modsatte køn, med alt hvad remmer og tøj kan holde. Den kan få lov at stå mejslet ind i sin egen dumme tid et øjeblik ... Var den ene egentlig ikke faderløs fra fødslen? Og den anden blev hun ikke trynet af sin bror? Er der noget med nogle karrieredrømme, der ikke blev til noget? Et par brudte parforhold og nogle knuste hjerter? Har de det ikke bare svært med mænd i al almindelighed, og er de dybest set ikke bare misundelige på mændenes

evne til at sno sig i det samfund, deres far, og hans far før ham, skabte? Har de måske ikke altid været sådan en lille smule drengagtige og har opført sig som to forvirrede hunde i de andres keglespil?

Måske er der lidt om det hele, men vi vil gerne opfordre dig, læser, til at vælge en af ovenstående teorier, inden du læser videre, for så ligger spørgsmålet ikke sådan og presser sig på igennem hele din læsning af bogen. Vi kan desværre kun bidrage til opklaringen med det faktum, at vi begge siden skoletiden har haft en mystisk hengivenhed til feminismen, og at denne hengivenhed og interesse har været drivkraften i denne bogs tilblivelse. Det er blevet en hobby, som vi piller ved, når tiden er til det, og ungerne er lagt. Det er blevet en slags briller, gennem hvilke vi betragter verden, og dermed er vi nok at betragte som en slags fagidioter på linje med fritidsornitologer og frimærkesamlere. Hvor det kommer fra, er knap så vigtigt i vores øjne.

Nu igen

Det har taget 100 år at skrive denne her bog. Mest fordi den skulle passe ind i alt det andet, og så fordi den ændrede sig så radikalt undervejs. I den tid, vi har skrevet og tumlet med bogen, er vi selvfølgelig endt i godt mandligt selskab et par gange. I den sammenhæng er vi som regel tyve sekunder inde i samtalen blevet stillet danskernes yndlingsspørgsmål: „Nåh, hvad laver du så?“ Med velberåd i hu har vi instinktivt været lidt forsigtige med at sige, hvad præcis det var, vi gik og syslede med, når vi altså ikke arbejdede på vores „rigtige“ arbejde, nemlig, at vi var i gang med en nutidig samling tekster om, hvor feminismen befandt sig i dag, hvad feminisme var og ikke mindst om, hvor vigtig vi syntes, den stadig var. Hen over et par glas vin er vi også et par gange gået så langt som til at løfte sløret for, at det var vores ærinde at udbrede budskabet om, at der var et godt stykke vej igen til det gode samfund, det gode liv, sådan som vi så det. Og ikke bare et stykke, men meget langt igen. Hertil skal det siges, at den slags udta-

lelser aldrig har været nogen vellykket scorereplik, bortset fra hos typen, der selvfølgelig synes, at der ligger en uimodståelig udfordring i at få sådan en dame på bedre tanker. Og det er på sin plads at gøre det klart for enhver, at der generelt ikke er noget, der kan ødelægge en god stemning som kønspolitik. For inde i hovedet på mange mænd er vi kun millimeter fra, at kvinderne har indtaget hele kloden med de rabiater feministe i spidsen. Og vi er da derfor også kun stødt på tre slags reaktioner, der alle ligner hinanden til forveksling: Den hvor han blot klappede i og stillede ind på uendeligt, den hvor han straks docerede, hvad han i øvrigt syntes om det rødstrømpepis, og den hvor vores anliggende i den grad tissede så gevaldigt på hans sukermad, at samtalen ligesom var belastet resten af aftenen. Kun sjældent gik bordherren ind i diskussionen med et åbent sind og en oprigtig interesse for projektet. Man skal ikke være nogen stor psykolog for at aflæse, at emnet var noget, der enten blev diskuteret ofte hjemme hos dem selv, eller at her var noget, de efterhånden var godt trætte af.

Det er til dels forståeligt, at mange mænd er trætte af at høre om, hvordan de gør alting forkert, og at kvinderne hele tiden skal have noget mere i posen. For de lidt ældre mænd har det været surt at skulle opgive de varme tøfler og hyggestunden med avisen, når man kommer træt hjem fra arbejde, når det er nu er sådan, man har gjort de sidste tyve år. Det er ikke rart, at konen pludselig skal realisere sig selv og gå på aftenskole og til møder med ukendte mennesker. Det gik da lige så godt. Det er et overordentligt menneskeligt træk at gøre modstand, og det er set mange gange op gennem historien overalt i verden, når forandringsmanden bankede på døren for at hente ens privilegier. Vi kan godt sætte os ind i det, selvom vi ikke har reel medfølelse med dem, som problematikken rammer. Det er bare ærgerligt. En æra sluttede i din livstid. Kom over det.

Vi forstår måske bedre, at mange specielt yngre mænd er trætte af at blive slået i hartkorn med de mænd, eller nok snarere mandebilleder, der virker undertrykkende på kvinder. Når man nu bare elsker sin kæreste og gør sit bedste for at gøre

hende glad og tilfreds, afleverer børn, støvsuger, laver mad halvdelen af dagene, slikker pligtskyldigt og venter pænt til det er ens tur til at komme, så er det sidste, man ønsker en fredag aften, efter man er styrtet hjem fra arbejde, hentet arvingerne og halset ud ad døren i sidste øjeblik, at sidde ved siden af en overlevering fra sidste kamprunde, hvis tydelige intention det er at lægge brænde på bålet, så det formodentlig kommer til at blusse op på hjemmefronten igen.

Kvindens reaktion

Hvor man måske et stykke hen ad vejen forstår, at mange mænd har fået et par på hatten under kvindernes indtog i det liv, der før var forbeholdt mænd, så er det sværere at stå model til alle de kvinder, der står i kø for at tæske feminismen og feministerne. Selvom vi egentlig ikke er interesserede i den skyttegravskrig, som medierne elsker at skabe mellem kvinder, fordi den som regel skader mere, end det gavner, så er der visse områder, hvor en skovl igen må være en skovl. For det har vist sig mere skadeligt for kvinders reelle mulighed for at redefinere sig selv og sin rolle som borger og for at blive en eller anden form for ligestillede med manden, at der findes flere grupper kvinder, som er med til at undergrave ikke kun deres egen situation, men også andres. Vi vil gerne varme deres ører, når de ikke formår at se deres liv i et lidt større perspektiv end fra deres egen rumpe.

Her tænker vi blandt andet på den type kvinder, der har brugt feminismen som et springbræt til en bedre karriere, for siden at spytte alle andre i nakken. I vores øjne praktiserer de snarere en form for „fegoisme“. Det er kvinder, som har lukreret på feminismen, gjort karriere og derigennem fået deres på det tørre. De som red på bølgen, da det var moderne, men som skiftede ismen ud, da det ikke længere var trendy eller matchede deres garderobe. Fegoisternes politiske grundlag har ikke ideologisk karakter, men synes mere et spørgsmål om at komme til fadet. De er i dag at finde dér, hvor moderskab og andre gammeldags kvindelige dyder dyrkes som

livsstil og modefænomen og bliver ofte finansieret af en mand. De kvinder har brugt frigørelsen til at konsolidere sig med store køkkener og dyre villaer, og midt i hele herligheden påberåber de sig retten til at stampe i gulvet og sige „Jeg vil også ha', når han må“. De er sprunget ud som perfekte mødre med små tjanser ved siden af, mens farmand er i overhængende fare for at forlade ramasjanget i utide pga. af stress og overarbejde i jagten på endnu mere mammon. De kan mønstre en klædelig solidaritet med andre, men den udmønter sig aldrig i noget konkret, i det mindste ikke hvis det skæmmer det perfekte billede af far, mor og børn med fod på tilværelsen.

Der er også de kvinder, der har trykket sig selv totalt af på arbejdsmarkedet, blandt andet i underholdningsindustrien og andre brancher med direkte adgang til vores andres frekvens og nu i øvrigt ikke gider at se sig tilbage. Dem kalder vi for „Undsigerne“. Det er de kvinder, for hvem det er magtpåliggende konstant og hele tiden at sende et signal til resten af verden om, at de bestemt ikke er sådan som feministerne. De skylder ikke nogen noget, de har bestemt aldrig har mødt nogen form for diskrimination op igennem karrieren og ved i øvrigt ikke noget værre end andre kvinders selskab. De har klaret sig ved benhårdt slid og sidder nu i høje stillinger og behandler deres kvindelige ansatte med hård hånd. Når de selv kan, kan andre også.

Den offentlige arena altså nærmest vrimler med kvinder, der på det bestemtteste nægter at identificere sig med feminismen, og som under ingen omstændigheder vil anerkende, at mange, for ikke at sige langt de fleste af de muligheder kvinder i dag har til rådighed, er tilvejebragt af andre kvinders stædige kamp for en bedre fremtid for kvinden – sort eller hvid, rig eller fattig. Det virker som om, nogle kvinder helst vil give indtryk af at have levet deres eget isolerede liv, og minsandten om de ikke er nået dertil, hvor de er i dag – helt uden hjælpemidler. De skylder altså ikke nogen noget. Det gælder som regel kvinder med en vis portion succes og magt, der ynder at sende signaler af sted om, at de så sandelig er løserevet deres køns historie og vilkår.

Man skal høre meget, før ørerne falder af. For unge kvinder er det en besynderlig besked at få fra eventuelle rollemodeller: din kamp er din egen, for du er et løsrevet atom uden for sammenhæng. Det hele afhænger af dig selv. Dit køn betyder ingenting, så du ser spøgelse, hvis du tror, at de begrænsninger og muligheder, du møder på din vej, også opleves af andre kvinder.

Er kosmetik genetik?

Det sidste nye i forskning er, at alle mennesker i bund og grund er tvillinger eller kloner af hinanden. Uanset race. Afvigelsen fra menneske til menneske er mindre end 0,2% af den store genetiske gryderet, der gør os til dem, vi er. Det er altså kun pynten, der er forskellig – ikke ørenringene, den blå øjen-skygge og hofteholderne, som nogen i vor tid mener er bevist for, hvor biologisk bestemte kønsforskelle er. Det er krøller eller ej, nougatbrun eller blegfed, store eller små bryster, kort eller langt lem, nedgroede negle, hængende øjenlåg, opstopper eller stritører. At denne nyhed kan komme bag på nogen, er i vores øjne nok den største overraskelse, for vi har da altid vidst, at historien aldrig har meldt noget om, at Vorherre havde uddelt „moder-opvaske-genet“ til nogen og „styrke-ambitions-genet“ til andre. Nu siger biokemikerne, eksperterne og alle dem, der ved sådan noget, det også. Og selvom visse mennesker, ufravigeligt af hankøn, har og til stædighed vil have interesse i at blive ved med at undersøge de hulens gener for opvaske, shopping og intelligensgener, så vil vi gerne stå af genræset her. Vi er tilfredse med forskningen, hvor den er nu. Her og nu hvor man godt nok har kortlagt menneskets gener, men hvor man må indrømme, at man ikke kan læse en kæft ud af dem.

For vi kan ikke klare flere halvfilosofiske, halvstuderede og pseudovidenskabelige artikler og udtalelser i medierne om, at mænd og kvinder ikke er ens, og at vi fra vi kan kravle opfører os inden for de to efterhånden snævrere og snævrere begreber „kvindeligt“ og „mandligt“. At kvinders højre hjernehalv-

del blinker mere i scanneren end mænds, hvorfor logik og matematik aldrig bliver tøsernes kop te. Underforstået, at vi lige så godt kan give op, og at det skal vi bare blive ved med. Eller den som Tor Nørretranders kom med i Cecilie Frøkjærs bog „Gennem østrogenmuren“, at kvinder tilsyneladende ikke kan se en opvask uden at tage den lige foran næsen på sin mand, „som altså godt kan, når han er alene hjemme“. Det dér fikumdik, der gør Anders til Anders og Anne til Anne er ikke interessant, hvis det viser sig konstant kun at være begrænsende for de mænd og kvinder, der ikke har fået den komplette pakke i vuggegave.

Det er derimod interessant, at mange kvinder ikke er spor tilfredse med deres liv, og at det køn, de fra Skaberens side tilfældigvis er blevet tildelt, spiller en stor rolle i deres uindfriede forventninger. Det interessante er de måder, vores køn spiller en rolle i samfundet, dét som vores køn gør muligt eller forhindrer. Det interessante er de konstruktioner, for at bruge et modeord fra firserne, kønnet skaber og skabes i. Det er også væsentligt, at der er mange forhold, man relativt nemt kan lave om. Også selvom de med de varme tøfler ikke vil dele dem med os. Hvis det ikke var meningen, at kvinden skulle ønske sig at rykke fremad og opad. At fylde mere. At skabe sig en plads i verden. Hvis det ikke var meningen, at hun, som mennesket i øvrigt, ville forsøge at raffinere, fikse, forbedre, tilskære og forme sit liv og sin situation, så havde hun vel ikke fået en hjerne. For os at se, er det, at kvinden kan tænke, argumentation nok for at være feminist.

Denne bog handler om at være kvinde. Om dig og om os. Den er overhovedet ikke videnskabelig. Den er politisk og manipulerende. Den tager udgangspunkt i vores egen verden og i det faktum, at det er vores øjne, der ser. Vi er ikke fabelagtige. Politisk korrekte, ej heller. Men en drøm driver os. En brændende interesse for, hvorfor det går, som det går. Om det, der var i går, det, der er i dag og måske om det, der kommer i morgen i sværmen af debatindlæg fra ny- og gammelfeminister, fra husmødre og maskulinister, som vi læser med et halvt

øje, mens ungerne vræler, tiden forsvinder mellem hænderne på os, og vi løber videre mod dagens næste opgave. Det er vores liv, og det bliver levet lige nu. Men kun hvis vi opdager det. Kun hvis vi sætter spørgsmålstegn ved det.

Og vi hører ikke efter kritikken af de vestlige feminister. Om hvor selvoptagede, navlebeskuende og offeragtige vi er. Om at vi bare skal tie stille, for vi ved alligevel ikke, hvordan det er, det dér med at være kvinde og ikke få, hvad de andre får. Vi hører slet ikke efter, når det kommer fra klassiske konservative kvinder, der har gået og samlet guldstykker op fra den gamle kvindebevægelse og løber fra den i et tempo, hvor man ikke kan se deres røv for bare skosåler, på samme måde som deres mandlige modstykker har travlt med at undsige den venstreorienterede bølge, der med sit udgangspunkt i treserne var med til at gøre hele verden til et bedre sted at leve.

Vi hører heller ikke efter De Vrede Hvide Mænd, der på mystisk vis er dukket op i efterdønningerne af 80ernes ligestyldighed og 90ernes nyfeministiske tiltag. De Vrede Hvide Mænd, der grundet deres sociale position får så meget sendetid i de danske medier, at de skal bryde hjernen med at finde på et nyt emne at „mene noget om“ til enhver underlødige livsstilside. Dem der, uden egentlig at tænke over det, med én sætning kan sætte kvindebevægelsen tilbage med ti år, bare fordi de ligesom havde lyst til harcelere lidt. Bare fordi de skulle mene noget. Bare fordi de nu engang blev spurgt.

Vi hører ikke efter, for det kan ikke være rigtigt, at vi var dem, der fik det hele. Og at det så var det. Verdens første generation af ægte emanciperede kvinder. Verden var vores, og alligevel lavede vi en ordentlig bunke rod ud af alt, hvad vi kom i nærheden af? Nej. Vi tror på, at der er noget andet på færde – både synlige og usynlige faktorer, der sender kvinderne tilbage som en boomerang, hver gang de har taget nogle afgørende skridt. Nogle faktorer der gør, at hverken kvinder eller mænd får noget ud af det i sengen, får mega tilfredsstillelse på arbejdsmarkedet, eller føler sig som hele mennesker, når de ser sig selv i spejlet ved aftenstide. Noget der gør, at vi i forsvindende grad oplever momenter af lykke. Noget der

gør, at vi som kvinder føler os som andenvælgere, fordi vores brødre har fået lov til at vælge først. Det gør os afmægtige og til tider sure, sådan rigtig mavesur og indebrændt, som du kender os fra diverse klummer, fra bilkøen eller derhjemme fra. Vi spekulerer som gale på, hvordan vi kan skabe og indrette vores egen verden, hvor demokratiske spilleregler gælder, hvor der er nok af alt, og hvor det ikke gælder om at have et specielt tegn på kroppen, for at få lov til at nyde det.

HERFRA

Game over?

*„If it makes you happy,
it can't be that bad,
if it makes you happy,
then why the hell are you so sad?“*

SHERYL CROW

Du er hovedpersonen i et populært og avanceret computerspil. På emballagen står der med store fede bogstaver, at alle mennesker har lige chancer for at klare sig igennem spillet med en vis succes. Også dig. Du er en moderne, selvstændig kvinde og har verden for dine fødder. Scenen er den vestlige civilisation i det 21. århundrede, og det er et på alle måder spektakulært og overlegent samfund. Sprængfyldt med nye informationer, billeder, lyde, strømninger og impulser hele tiden. Tempoet er dynamisk, og den underliggende puls er så høj, at alle der vil, kan bevæge sig fremad hurtigt og effektivt. Det er kun et spørgsmål om at stige på.

Konkret viden, specialkundskaber og alle former for viden-skab og teknologi har optimale vilkår i dette samfund. Øko-nomien er helt i top, de fleste har mere end rigeligt, og der findes elektroniske hjælpemidler til stort set alle gøremål. Der står i reglerne, at alle uanset køn, social baggrund, religion og race kan spille med på lige fod, og du får endda en række nyt-tige redskaber med på vejen. Jo bedre du klarer dig, jo større bliver dine chancer for at vinde specielle hjælpemidler som fx en god uddannelse, en god økonomi, en god portion mod, et velfungerende parforhold og masser af lykke. I princippet skal du altså bare nå fra den ene til den anden ende af livet uden for mange skrammer og med så mange points som overhøve-det muligt. Det er bare med at komme i gang.

Det lyder jo både relativt simpelt og ganske overkommeligt. Men det er i virkeligheden langt sværere, end man umiddelbart skulle tro. For spillet er så sindrigt indrettet, at intet helt er, som det ser ud til at være. En ting er de barrierer, der er til at tage og føle på som sociale, og økonomiske forskelle mellem dig og dine medspillere. En anden er de usynlige forhindringer. Den sofistikerede del af spillet er dér, hvor din præmis ændrer sig, uden at du lægger mærke til det. Dér hvor du kommer ud for ikke-fysiske og nærmest uhåndgribelige forhindringer, der ikke vises på spillets display. De usynlige spilleregler, som du ikke vidste gjaldt. Dine chancer var på lige fod med alle andres, sagde spillet i begyndelsen. Men hov, se nu. Du kan ikke forfølge dine mål, for der ligger noget i vejen, der er noget, der sætter dig et skridt tilbage, hver gang du har taget to. Hvad er det? Hvorfor kommer jeg ikke videre, tænker du ved dig selv. Er det mit hår, min måde at sidde på, tale på? Er det, fordi jeg valgte at få to børn henne ved Niveau 3, i stedet for at køre derudaf med karrieren?

De usynlige forhindringer deler sig typisk i tre typer: De kulturelle forhindringer, som fx kan være, at du ikke bliver opfattet som særlig feminin; at du ikke sidder pænt på stolen, at du udviser aggressivitet, positionerer dig selv, praler og afbryder eller alt det modsatte. Eller at du netop bliver set på og behandlet i kraft af dit køn og derfor fx ikke bliver tilbudt mere i løn, altid skal lave kaffen til bestyrelsesmødet, ikke bliver udtaget til politiets træningshold, osv. Den anden type er de indre forhindringer, som både kan være forårsaget af kulturelle barrierer, eller af din opvækst og opdragelse. Det er dem, der afholder dig fra at opnå ting og mål i livet. Det kan være dårligt selvværd, generthed, psykisk ustabilitet, en efterladenskab, en evne til at opfatte dig selv som offer frem for at tage „skeen i egen hånd“. Til sidst er der så de rent fysiske forhindringer som fx graviditet, sygdom, stress, diverse former for misbrug, arbejdsløshed eller et medfødt handicap.

Det uheldige ved spillet på dette stadie er, at du ikke kan spørge din mor, hvad du skal gøre, for hun har kørt spillet på en anden måde i sin tid. Tiderne har ændret sig, siden din mor

spillede, og forhindringerne synes ikke de samme længere. Og desuden har du jo fra spillets start fået at vide, at det sagtens kan lade sig gøre at gennemføre på egen hånd. Du er et selvstændigt kørende individ. Der er ikke noget kvindefællesskab at læne sig op ad eller suge erfaringer fra – det blev afskaffet med din mors generation, da det ikke længere var moderne. Så du ser indad i stedet. Sætter spørgsmålstejn ved dine egne valg. Tænker, om du så ikke skal prøve at ændre på tingene inden i eller uden på dig selv. Nye bryster kan måske gøre det? Og midt i al denne angstfyldte selvkorrektion ser du rundt for at lure dine medspillere af. Hvordan klarer hun det, hende der ligner dig? Hun er da kommet langt ved bare at løbe ud over sletterne. Længere end dig selv. Og hende der valgte en af de andre muligheder henne i Niveau 2, hun er også nået længere. Skal du gå tilbage og rette dine fejl og gøre som de andre?

Scener fra et kvindeliv

Vi kender desværre ikke alle forhindringerne, eller hvem præcis det er, der har konstrueret dem. Det ville ellers være dejligt. Vi ved blot, at de har eksisteret siden Adam og Eva, og at man som kvinde støder på en eller flere af dem på et eller andet tidspunkt i sit liv. Vi tror ikke på, at forhindringerne bare ligger i vores natur som kvinder. Vi tror på, at mange af dem er skabt af vores kultur, og derfor tror vi også på, at vi kan lave om på dem. Vi tror på, at vi faktisk kan lære af vores mødres generation, der godt nok spillede gamle lavteknologiske versioner af spillet, og som havde et oldnordisk arsenal af hjælpemidler til at vælte forhindringerne, men som alligevel kom ud for mange af de samme barrierer, som vi er kommet ud for i vores version.

Spillet indeholder desuden mange situationer, som de fleste kvinder genkender som værende en del af deres danske hverdag: Der er børsmægleren, der bliver klapset i røven af drengene på kontoret, måske fordi de vil i bukserne på hende, fordi de er bange for hende, eller bare fordi de har lyst. Der er

kvinden på universitet, der aldrig får en forskerstilling, for slet ikke at tale om et stipendiat, fordi der udelukkende sidder mænd i ansættelsesudvalget, fordi hun ikke har leflet for en af de magtfulde gamle professorer, eller bare fordi de ikke bryder sig om, at der kommer for mange kvinder (og for meget kvindelitteratur) ind på de gamle grå gange. Der er den lesbiske, der bliver frosset ud i provinsen, og fordi hun ikke kan leve op til samfundets krav om „en rigtig familie“ med mor og far og børn, bliver nægtet en kunstig befrugtning. Der er kvinden på fiskefabrikken, som ikke får det samme i løn som den mandlige kollega, fordi det nu engang bare altid har været tradition i lokalområdet, eller AD'eren, der aldrig avancerer, men altid får stukket de samme prestigeløse opgaver i favnen af chefen. Der er kvinden, der vælger ikke at få børn, fordi hendes mand arbejder lige så hårdt, som hun selv gør, og fordi hun er bange for at miste sin position på advokatbureauet. Der er det somaliske pigebarn, der får skåret sin klitoris af med en slagterkniv, og hende der får taget et bryst, fordi der ikke var prestige nok i forskning i brystkræft til at få optimale behandlingsforhold. Der er hende med den lange humanistiske uddannelse, som efter et par unger, ikke kan slå hul på arbejdsmarkedet, fordi pasningsmulighederne udeblev, og tiden gik. Der er pigen på tolv, der bliver voldtaget af fire jævnaldrende drenge i en cykelkælder, som bagefter truer hende på livet, så hun ikke tør anmelde det. Eller kvinden, der betaler en formue til en dansk lastbilchauffør for at komme ud af Riga, for at ende med at tjene til livets ophold ved at betjene danske mænd døgnnet rundt i en kælder i Lille Fari-magsgade. Hendes veninde, der tog med i sidste øjeblik, og i stedet gør rent døgnnet rundt hos en velstående familie med lækre børn i Hellerup for et par tusind om måneden. Der er hende, der efter en lang dag på monteringsfabrikken, hver aften får en flad af manden, fordi sovsen enten ikke er god nok, eller også irriterer hun ham bare. Der er politikeren, som har fået så mange slag på vej til toppen, at hun ender med at rasle ned og rejse væk. Der er kvinden, der har alderen imod sig og ubevidst forkorter sit liv med kaffe og smøger for at

kunne sidde med ved bordet til langt ud på natten. Der er tøsen, der sidder med dybe stiksår i alle huler i kroppen, fordi hun ender med at vælge selv at tage straffen for, at farmand syntes, han var i sin gode ret til at lege julelege med hende efter mørkets frembrud. Der er kvinden, der har sluppet grebet om sin egen frigørelse og fundet trøst i endeløs boligindretning med hvidmalede stole, quiltede tæpper og farvestrålende ragelse produceret i Østen, fordi det ikke gik op i en højere enhed med børn og karriere. Eller nabokonen, der trænger til en afvænnig, fordi sjusserne er ved at tage magten over den tilværelse, som ikke matcher den nydelige forhave og Audi'en i garagen. Eller hende, der er så sprængfyldt med længsel og ikke kan føle lykke medmindre hun fræser rundt og overopheder sit kreditkort i kosmetik-, tøj- og skobutikker. Der er den lille buttede pige, hvis selvværd er så lille, at hun enten propper mad i munden og brækker det op, eller sulter sig selv, til hun ligner en vandrende pind, fordi skønhedsidealet dikterer det, eller bare fordi hun er vokset op i en verden, der skræmmer hende „med alle dens forventninger og ord“ – som Anne Linnet sang i firserne.

Er det eksempler nok? Vi kan godt komme på flere situationer fra spillet om magt over eget liv, og hvis du læner dig tilbage, så kommer vi ligesom din mor gør det, når du siger, at du keder dig, og hun siger, at du da godt må hjælpe med vasketøjet, eller tømme opvaskemaskinen, eller gå med hunden. Det kan lyde lidt kedeligt og uoverkommeligt, og nogle gange forstår vi godt, at du så hellere vil være medlem af en tennisklub.

For spillet var alligevel ikke så enkelt, da det kom til stykket, og du undrer dig. For hvis du, som du kan læse på spillets indpakning, nu både er fri, lige og lykkelig, hvordan kan det så være, du føler det modsatte? Hvordan kan det være, at der står på spillet, at der er lige muligheder for begge køn, når du jo kan se sort på hvidt og mærke på din egen krop, at der for eksempel stadig ikke er ligeløn i Danmark, at drengebørn i gennemsnit deltager med 28 minutter pr. uge i husarbejdet i

hjemmet, mens piger deltager med to timer og sytten minutter, at 20.000 kvinder årligt behandles på landets skadestuer for følgerne af vold, at der hvert år løber 500 anmeldelser af voldtægt ind i Rigspolitichefens statistikker, at over 2000 kvinder sidste år måtte overnatte og finde tilflugt på et af landets krisecentre, fordi deres samlever havde tæsket dem, at kvinder tager dobbelt så mange „barnets første sygedag“ end mænd gør, og at dobbelt så mange kvinder som mænd tager barsel og orlov i forbindelse med, at de får et barn, at der er 99% større chance for at møde en mand end en kvinde i et direktionslokale i en af landets fem største virksomheder og dobbelt så stor chance for, at det er en kvinde end en mand passer ens pølse i børnehaven, at der i bestyrelserne og chefredaktionerne på landets største aviser sidder fem mænd for hver kvinde, at der faktisk er flere kvinder, der læser ved de højere læreranstalter, end der er mænd, men at mænd stadig udgør 84% af professorerne ved landets højere læreanstalter, at næsten ingen kvindelige selvstændige har råd til at gå på barsel, at langt de fleste af de „eksperter“, der bliver interviewet i nyhederne, er mænd, at ca. 1% af alle piger i alderen 13-25 år har anoreksi, og at ca. 150.000 mennesker i Danmark lider af spiseforstyrrelser, at hver sjette danske kvinde føler sig for tyk, og at kvinder har dobbelt så stor risiko end mænd for at udvikle en depression, at kun 38% af folketingsmedlemmerne er kvinder, og at antallet af kvinder, der involverer sig i lokalpolitik, er faldende, og at der kun findes et krav om ligestillingspolitik på de offentlige danske arbejdspladser, men ikke i det private.

Undrer du dig over disse tal og statistikker, hvorfor tilværelsen ser sådan ud, ja så kan vi fortælle dig, at Danmark ligger på toppen af verden, når det gælder ligestilling. Ifølge Gud og hver mand er det, fordi vi er kommet så langt, at danske mænd og kvinder nu er så lige, at der ikke er mere at komme efter. Du får også at vide, at alle danskere med tiden er blevet en slags feminister, og at du deraf kan slutte, at der altså ikke er nogen forhindringer tilbage for, at den danske kvinde kan være lige så lige som mænd. Og dermed klare sig lige så godt.

Ergo er det dig, der er problemet. For – jubi! Vi er der. Tæt på paradiset, hvis man skal tro det kvindernes smørhul, man hører historier om og kan se afbildet i medierne. Vi har fået det hele. Og lidt til og meget mere. Jamen, så er den sag jo klart, og nu er vi ligesom alle sammen blevet frie til at gøre, hvad fanden vi vil. Jubelråbene forudsætter imidlertid, at man opfatter feminismen som en slags kvindelig julemand, der i de sidste par år, inden hun skred på pension, smed om sig med gaver, og at enhver, der kunne bruge to hænder til at gribe med, bare kunne gramse til sig. Synd for dem, der ikke kunne gribe, de må fremover selv klare ærterne. Nårh, nåede du det ikke? Det er bare ærgerligt, for nu er feminismen pakket sammen og død og borte igen.

Denne slutning er ikke overraskende i en tid, hvor selvet, jég'et, det individualistiske og den enkelte er de nyeste buzzwords inden for det meste af den politiske samtale, der foregår i partierne, udvalgene, rådene og medierne. Du kan være lige den kvinde, du har lyst til. Du er din egen lykkes kvindelige smed. Ifølge denne form for „feminisme“ skal kvinderne altså være glade for, at de nu er inviteret ind på banen og har den store lykke tilsyneladende at kunne spille efter de samme regler som mændene. Glæden forudsætter dog, at man køber denne forestilling om, at kønnene er stillet lige. At man lukker øjnene for alle tallene og fortællingerne, der viser noget andet. Det forudsætter også, at man tror, at hvis tiden bare går længe nok, så læger resten af sårene sig af sig selv. De økonomiske skrammer – dem på arbejdsmarkedet, dem i politik og dem på hjemmefronten.

Vi, altså os der skriver denne bog, hører så til den lille marginaliserede og åbenbart ganske aparte del af den danske befolkning, der ikke tror denne samfundets megaforskruede forestilling om kønnenes ligestilling, ligebehandling og ligeværd i det danske samfund.

Ingen flødeskum, tak

„Det er langt fra underligt, hvis dele af de unge feministers projekt er gammel vin på nye flasker, eftersom det samfund, vi forsøger at gøre op med, er præcis lige så gammel vin på nye flasker“

LEONORA CHRISTINA SKOV

Feminismen lider under afstanden mellem generationerne. Det har den så i øvrigt til fælles med venstrefløjen, mange af de frivillige organisationer og ikke mindst et vist midterparti af anseelig størrelse. Videreførelsen af arvesølvet er ikke uden sværds slag, og grøften graves flittigt i begge lejre. For dansk feminismes vedkommende er der mange grøfter. Det er tilsyneladende umanerlig svært for de unge fra fødslen emanciperede kvinder at tage de ældre rødstrømper helt alvorligt. Feminisme, vor herre bevares. Hvor slemt kan det være? Er man ung, og verden ligger for ens fødder, er det rasende svært at se, hvad det store problem skulle være: du er fri, vokset op i en ufattelig rig og privilegeret del af verden, og livets store spørgsmål går groft sagt i retning af, om du skal vælge den ene eller den anden kreative uddannelse. Den ene eller den anden kæreste. Den ene eller den anden modebrille. Og bedst mens du står der, parat til at æde de første bidder af voksenlivets kage, så kommer de ældre kvinder med lidt mere hård hud under fødderne af livets genvordigheder. De råber op om, at du bare skulle vide, hvor svært det var, og hvor meget der er at lære endnu. De siger, bare vent til du kommer i parforhold, bliver mor og møder de første hug på arbejdsmarkedet, så får du kærligheden at føle.

De færreste meget unge kvinder har den fjerneste idé om, at det er splinternyt, at de og deres kønsfæller overhovedet har noget at skulle have sagt. For dem er der ingen konkret

erindring om uretfærdighed og ulighed. De er vokset op i en, i hvert fald tilsyneladende, fredstid både i landet og mellem mænd og kvinder – bortset lige fra de mere banale medieskabte meningsudvekslinger om, at det ene køn tilhører en planet, det andet køn en anden, og at forskellen udmønter sig i, at den ene slags knevrer for meget, den anden for lidt.

Ude i kulissen står de tidligere rødstrømper kuldslåede tilbage, rystede over utakken. I deres øjne har de skabt et Frankensteins monster, for ikke kun er de unge piger hverken lyd-høre og respektfulde, de får også lavet kunstige store bryster, som de går og stikker op i hovedet på alle og enhver. I rødstrømpernes øjne er de unge på vej til at skabe det største tilbageslag, siden bh'en og barberingen kom ind i moden igen.

Rødstrømperne vil have r-e-s-p-e-c-t og krediteres for de fremskridt, de, til en vis grad med rette, mener at have æren for. De er triste, bitre og irriterede over at de unge piger simpelthen ikke fatter, hvad denne negligering gør ved dem. Blandt andet derfor går det galt med kommunikationen. Unge kvinder er vokset op under ti-femten års frit lejde med latterliggørelse af de gamle feminister, uden at kende feminismens historie eller dens kontekst. Det er allerede „gamle dage“, og det er ikke vigtigt pensum i skolerne. Det er noget med mandehad, ølejr og klidmostre og en af historiens vigtigste revolutioner bliver højst genstand for satirisk gengivelse. Det kapitel i historien, hvor der var respekt for en udslidt barm, og hvor ordet søstersolidaritet var en del af sproget, synes overstået for uendelig længe siden. Det er jo helt bogstaveligt talt en menneskealder siden, nogle rabiante høns besatte en bus og forlangte at få billetten med 20% rabat, fordi det nogenlunde svarede til lønforskellen mellem kvinder og mænd. Det er lysår siden, en gruppe rødstrømper gik ned ad Strøget for at ende på Rådhuspladsen, hvor de afklædte sig bl.a. parykker, kunstige øjenvipper, store bh'er og kastede det i en sæk, hvorpå der stod: „Hold Danmark ren“. I de unge push-up-øjne ligner de nærmest en flok galninge. En flok gamle galninge.

Glemmer du, så husker jeg

Tiden forsvinder mellem fingrene på os. Det, der var i går, er for længst glemt. Rødstrømperne er som de gamle modstandsfolk, der trættende insisterer på at ville huskes og hædres behørigt for, at de under 2. verdenskrig risikerede deres liv og lemmer for den frihed, Danmark nyder i dag. Det er endt med ikke at fylde noget særligt i bevidstheden hos andre end dem, der var lige der. Medmindre man sad omkring bålet på Femø og lyttede til de grædende kvinder, der stak af fra de stakkels mænd, de aldrig havde hverken elsket eller forstået, eller selv var en stakkels mand, der heller aldrig var blevet elsket eller forstået, er det svært at forestille sig, hvad der foregik dengang. Den historiske kontekst er svært at forstå, hvis man ikke er blevet undervist, eller selv har sat sig ind i ånden, tiden og de vilkår, der blev begyndelsen til kvindernes store kollektive ramaskrig.

Glemslen er et sørgeligt kendetegn på hele den vestlige kultur. Ikke kun hos navlebeskuende og i samme kropsdel piercede popsild. Vi har gjort det til et kulturelt varemærke, at alt hvad der er nyt, er fantastisk, og vi gør os umage med at smide alt over bord, hvis datomærket er fra i går. Den til hver en tid unge og nye generation har opfundet den dybe tallerken og finder det ikke umagen værd at have respekt for dem, der kom før. Det er blandt andet dét, der gør os til ikke bare troløse i religiøs forstand, men også uvidende og hovmodige. Det er vores pligt at orientere os i vores egen tid og historie, for på den måde at forstå ikke kun hvor vi kommer fra, men også hvor vi skal hen. Bag hvert eneste fremskridt for kvinder har nogle siddet og grædt bitre tårer. Der er kvinder, der har lidt, mistet status, jobs og familie, for at vi kan sidde og mæske os i dag. Konsekvenserne af, at vi ikke anerkender dette, er, at vi bliver tvangsindlagte til at begå de samme fejltagelser. Igen og igen.

På den anden side skal alle generationer acceptere, at deres tid kommer. Og går. Man brøler igennem med ungdommens fabelagtige kraft og vender hver sten på vejen. En uimodståelig styrke som ændrer liv, skikke og skæbner. Unge ændrer

verden inden for deres rækkevidde. Kaster de gamle traditioner over bord. Fornyer og forbedrer. For så når de engang bliver lidt ældre igen at blive overhalet af den næste generation, der står på spring med netop deres nyheder inden for mode og meninger eller mangel på samme. Erfaringer er eviggyldige og dog alligevel så flygtige. Så på den konto misklæder det rødstrømperne, at de ikke er i stand til at stikke piben ind og lade unge kvinder finde deres egen stemme.

Feministen på ærten

De tidligere rødstrømper har brugt meget krudt på at hakke på de nye feminister. Der er talrige eksempler på, at hver gang en ny bog, et nyt arrangement eller en ny gruppering stikker hovedet frem, så skal de helst gøre alting på den gammeldags facon, ellers er det ikke „ægte“ græsrodsarbejde. Vi kan konstatere gang på gang, at der er splittelse og nidkærhed og en indgroet afsky for alt, hvad der lugter af fest og farver. For meget flødeskum på lagkagerne, så bakker de ud. Kvindebbevægelse(r)n(e) har så travlt med at holde hinanden i ørerne og forgæves bejde til det politiske system, at der ikke også er plads til at sikre, at de har et godt tag over hovedet og en moderne markedsføringsstrategi, der kan tiltrække de unge kvinder, der ikke har taget ærtetesten og automatisk finder vej gennem fagbevægelsen eller de politiske partier. Rekruttering fra disse to sidstnævnte instanser har mildest talt efterhånden sine begrænsninger qua den manglende tilslutning, ikke til sagen, men til organisationsformen. Derfor kan vi ikke blive ved med at stå og fumle med mikrofonstativerne til vores egne arrangementer og ikke have stole nok til de 30, der deltager. Vi kan ikke blive ved med at kommunikere med omverdenen, som om alt hvad vi foretager os er lavet på udslidte kopimaskiner og dermed får folk til at enten at gabe kæberne af led eller smutte i pausen. Det nytter heller ikke noget, at hver gang en feminist slår en fis, så får koret på en eller anden måde ret i, at „det ikke interesserer almindelige kvinder“, fordi det hele blev præsenteret på en indspist, lukket eller kedelig facon. Hvis

feminismen skal hverve flere støtter, må den se at komme ud over bakkerne og være med til at opbygge optimisme og nyskabelse og få fat i kraven på de kvinder, der lever deres liv i hverdagen, og så kan vi måske i fællesskab få taget hånd om den store bunke snavsetøj, vi efterhånden har fået bygget op foran os.

Mange af de bevægelser, der havde et stærkt greb i befolkningen i 70erne og 80erne, har ikke siden formået at få rettet fingrene ud. Der er og har altid været faste regler for, hvordan man var rigtig feminist, rigtig venstreorienteret eller en rigtig socialdemokrat for den sags skyld, og det kan de så sidde og tænke over i dag, hvor alle skrider fra dem. Så skulle man være arbejdsklasse, medlem af systemet, så skulle man være rød, og så skulle man have briller. Så måtte man ikke gå med store hatte, så måtte man ikke kunne lide at blive taget bagfra, så måtte man ikke dit, så måtte man ikke dat. Netop nu er det eneste rigtige i feministiske kredse at have en længerevarende akademisk uddannelse eller skabe sig en offentlig karriere. Den manglende udadvendthed har gjort kvindebevægelsen til en professionel funktionær i en fornuftig lønramme. Hun, eller han, for eftersom det er en så udmærket og vellønnet profession at være ligestillingskonsulent, er nogle af dem hankøn, er velmenende og leverer et godt stykke akademisk arbejde til magthaverne, men sidder i klemme mellem arbejdsmarkedets parter. Mens kilometervis af vigtig forskning, research og handleplaner ryger ud af printerne, kan hun ikke samle nogen om noget og formår heller ikke at skabe den genklang, der er i fælles erfaringer, fælles problemer, fælles glæder og fælles mål.

Hvad har vi så fået?

Spørg størstedelen af unge (og ældre) kvinder i dag om deres kendskab til feminismen: Nævn fem nulevende fremtrædende feminister? Nå, ikke. Okay, så fem døde? Hvornår fik vi stemmeret? Har vi ligeløn i Danmark? Hvad er det næste punkt på den kvindepolitiske dagsorden? Hvad laver fx Kvinderådet?

Hvem er formand? Hvad er Dansk Kvindesamfund? Hvad vil de? Kender du deres blad? Hvad betyder de nye buzzwords som mainstreaming eller trafficking for dig? Hvad er Ligestillingsafdelingen? Hvem er ligestillingsminister? Hvad var Videnscentret for Ligestilling, som lukkede i maj 2002? Hvem lukkede det og hvorfor?

Vi kan statsgarantere, at 95% af kvinder mellem 14 og 40 år ikke vil kunne svare på disse spørgsmål. De sidste fem procent, der vil kunne svare nogenlunde tilfredsstillende, er funktionærer eller femteårs-studerende på KUA's kvindestudier.

Nu vil kværulanten påstå, at en eventuel råbende uvidenhed skyldes, at feminisme og kvinders sociale position i samfundet ikke interesserer særligt mange – og især ikke unge – og det bliver gentaget så tit, som nogle gider at stille avis-papir eller sendetid til rådighed. Den køber vi ikke. Gennem vores egne netværk, som er store, og samtaler, som er mange og lange, med andre kvinder i mange forskellige aldersgrupper, ved vi, at dét med køn med alt hvad det indebærer, interesserer kvinder grænseløst, især når de har haft deres første personlige oplevelser med chikane, indre kaos, begrænsninger, glaslofter, skævløn og sure sokker. De kalder det måske ikke feminisme, på grund af dette ords efterhånden mange og lidet flatterende bibetydninger, men deres egne erfaringer, problemer og liv set i et kvindeperspektiv – det interesserer sjovt nok mange kvinder. De ender med at have et uplacerbart engagement, som ligner det, mange mennesker generelt føler i forhold til „systemet“. De vil gerne gøre noget, vide noget, yde noget og være noget, men har en fornemmelse af at støde panden mod en mur, når de skal entre de forskellige sammentømrede grupperinger. For der er langt ind og op til magten, og man skal gennem så mange filtre og genvordigheder, at mange ikke finder det umagen værd.

Vi lever i et samfund, hvor den patriarkalske dominans stadig er stærk, hvor vi dagligt konfronteres med eksempler på uligestilling og sexismen. På blot ti år er medie billedet af kvinder på alle fire og med kroppen som hendes fremmeste fortrin blevet ti gange værre (nej, vi har ikke talt det, vi gætter!).

Derfor ville det være herligt, hvis ikke interne stridigheder, detronisering og for mange ulve om et for lille stykke kød lå i vejen for en fælles forståelse blandt de kvinder, som er optaget af kønsspørgsmålet. Det går hele tiden galt for kvindebevægelsen og for de nye skud på stammen, fordi der er meget massiv modstand. Når nye bevægelser skal prøve at finde egne ben at stå på, nytter det ikke noget, at de beskydes fra 17 forskellige sider. Først fra egne rækker; de gamle feminister og statsfeministerne, så fra undsigerne, som er de magtfulde kvinder, der har travlt med at tage afstand fra feminismen, så fra ministeren, så fra pressen, så fra mændene og til sidst fra ham derhjemme. Det er der ingen, heller ikke power-feminister eller girlpower-piger, der kan holde til. Der skal meget til at mobilisere en opposition, men hvis man konstant bliver beskudt inde fra rækkerne, er der til sidst ikke flere skyttegrave man kan hoppe ned i.

Statsfeminismen

Ligestillingsprojektet blev på godt og ondt adopteret af staten for længe siden. Godt, fordi det efter vores opfattelse er en del af fællesskabets opgave at sikre, at ligestillingen til stadighed er en del af det politiske arbejde. „Mainstreaming“ har siden 90erne været statsfeminismens store mantra. Det hedder det på udenlandsk, når man putter sukker på noget og derefter prøver at proppe det ned i halsen på alle befolkningsgrupper i samfundet. Konkret betyder det, at ligestilling skal tænkes ind i alle politikområder, i al lovgivning og planlægning, før beslutningerne tages. Det skal forestille at være det ultimative mål, nemlig den dag, hvor der tages hensyn til ligestillingen, hver gang der laves ny politik på et område – ligesom vi vænnede os til at gøre med miljøet under den socialdemokratiske regering. Denne mainstreaming ledes og ordnes fra officiel side af folk, som har sat deres dertil indrettede på statsfeminismen og har gjort den til deres levebrød. Ligesom det øvrige politiske landskab er det lykkedes dem at puste sig en osteklokke, hvor man kun kan være med,

hvis man lever af skidtet. Inde i klokken fungerer de så i små units af professionelle funktionærer, som går til en masse møder og udveksler udvalgsrapporter. Over hele landet foregår der et utal af kompetencegivende og kvalificerende konferencer med titler, som ingen ved hvad betyder, hvor de – tilsammen et par håndfulde mænd og 80 kvinder – cirkulerer. Så skriver de som rigtige embedsfolk gør det, nogle store rapporter, som ingen journalister gider at læse og så servicerer de ligestillingsministeren, som ikke har noget ministerium, men i stedet en afdeling, der kun overlever, fordi de andre ministerier synes, at ligestilling på papiret er tilpas så væsentligt, politisk korrekt eller ufarligt, at det da er fint nok med det. Banebrydende politiske resultater, reformer og konsekvenser lader vente på sig, og måske netop dét fortæller, at den hellige grav ikke er velforvaret, bare fordi at vi har folk til det.

Det tidligere Ligestillingsråd, som hørte under Statsministeriet, er nu afløst af Afdelingen for Ligestilling, som er en slags mini-ministerium, der går på skift mellem de andre ministerier. Sidst lå barnet under Boligministeriet og var således under to socialdemokratiske boligministre, først Jytte Andersen og efter rokaden Lotte Bundsgaard. Efter sidste folketingsvalg fik vi så en ung kvinde, det konservative medlem af Folketinget, Henriette Kjær, med den altså noget misvisende titel som ligestillingsminister (fordi der jo ikke er noget rigtigt ministerium). Det er jo i og for sig godt nok med en ung mor i stolen, hun må da kunne noget af det dér med kønnet, selvom vi selvfølgelig ikke anser den fremadrettede feminisme for at være en del af en borgerlig ideologi. Men Kjær, som også blev socialminister og altså i medgift fik stukket skiftingen under armen, udtalte i et program på DR1 „Nedtælling til nytår“ i december 2001, at hun aldrig havde forbundet sine muligheder for at skabe sig en karriere som kvindelig politiker med kvindebevægelsens bedrifter. I vores øjne er denne udtalelse synonymt med en historieforståelse, der svarer til, at man tror, at babyer kommer med storken. Og det er et forbandet ærgerligt udgangspunkt for en minister med ansvaret for, at kvinderne kan komme videre i teksten.

Måske er det også denne holdning, vi finder skjult dybt inde i regeringens „Handlingsplan til bekæmpelse af vold mod kvinder“. Vi er taknemmelig for planen, for det var på tide, at nogle tog dette emne alvorligt. Vi har undret os over, at dette ikke var prioriteret højere under den forrige regering, ligesom indsatsen på andre alvorlige undertrykkelser af kvinder heller ikke var det. Og selvom vi er taknemmelige, så kan man ikke undgå at se handlingsplanens indhold som et ideologisk redskab blottet for refleksion og analyse af årsag og virkning. Forslaget indeholder ikke kritik eller stillingtagen i forhold til de ydre faktorer, der er med til at skabe vold i hjemmet, selvom der dog er forslag til en vis undervisning og oplysning. Der er fokus på den voldsramte kvinde og hendes voldelige partner og der er fyldt med mange livsvigtige initiativer og støtte- og nødforanstaltninger, men vi mangler at se et større perspektiv. Der står dog, at man skal opfordre til offentlig debat „så man ændrer på den stiltiende accept der har været vedrørende vold i hjemmet“. Så spørgsmålet om hvorfor Jeppe drikker er igen kommet i baggrunden? Er det vejen frem inden for ligestilling, at nøjes med lappe dér, hvor samfundets ligtorne vokser frem? Det er et signal om, at al ligestillingspolitik er og bliver politik, og at det at få tæsk er noget, der kun foregår og skal løses mellem de to involverede og ikke på et højere plan. Det er ikke en del af en borgerlig ideologi at sørge for at gå ind og regulere årsagerne til overgreb, men snarere sætte plaster på sårene hos dem, det går ud over.

Far er kommet

Af disse indlysende årsager var vi en del, der ved første øjekast var forbløffede over, at ministerposten ikke også røg, da de jyske cowboys kom ridende ind ad motorvejen og straks sendte kvinder og børn ud af lejren, inden de gjorde det af med indianerne og deres hellige heste. Den borgerlige regerings førende cowboy har nemlig ved flere lejligheder haft uendeligt svært ved at skjule, at han synes, at feminismen er et dødt projekt, og at kvinder helst skal være så meget som

muligt hjemme for at holde sammen på familien. I et interview til Politiken den 22. september, 1996 udtaler patriarken Anders Fogh om det feministiske projekt:

„Ærlig talt har jeg aldrig betragtet debatten om kønsroller som særlig væsentlig. Der er noget tidstypisk narcissistisk over denne optagethed af min – mandens – rolle i forhold til kvinden. Jeg synes, at livet er for kort til at være ufrivillig skydeskive i en forstilt kønskamp.“

Så da den nye regering alligevel havde sparekniven helt fremme, var det en nærliggende tanke, at også Ligestillingsafdelingen fik dødsstødet. Men på den anden side bruger denne afdeling vel ikke så forfærdelig mange grunker, at det kan betale sig at nedlægge, og man må jo også tænke på, at afdelingen har en væsentlig symbolværdi for den nuværende regering. Det skulle jo nødigt hedde sig, at Danmark – det mest frigjorte og ligestillede land i verden – ikke så nødvendigheden i at deltage i verdensfeminismen. Man kan jo heller ikke vide, om det vil vække bjørnen, når bikuben endelig faldt ned i hovedet på den. Det er i hvert fald ikke værd at risikere, når man for næsten ingen penge kan køre showet videre under falsk varedeklaration. Man nøjedes med at udbene statsfeminismen ved at skære det relativt nyoprettede Videnscentret for Ligestilling fra og det foregik uden de store protester. Ansvar for udbeningen er regeringens. Men hvem skal tage ansvaret for de manglende protester? Og hvad kan vi lære af det? Og hvad er mainstreaming så i et par rigtige faderhænder?

Den etårige barselsorlov, lanceret af vores nye VK-regering, er et godt eksempel på hvordan mainstreaming ikke er slået an i Danmark. Her kan der umuligt være tænkt på de ligestillingsmæssige konsekvenser. Hjem med mor og det i en fart. Og det er først når tingene ligesom er besluttet, at nogle råber op – og så er det som regel for sent. Hov, vi glemte mønstrene. At det som regel altid er kvinderne, der tager barsel og således bliver mindre økonomisk uafhængige og mindre erhvervsaktive, for eksempel. Mainstreaming er på papiret en fornuftig strategi, men virker kun i politiske systemer, der er helt igennem demokratiske, dvs. tager ord som kønskvotering,

ligebehandling og ligeværd alvorligt. Ikke i et system som det danske, hvor 90% af befolkningen stadig ikke har forstået, at et demokrati er et system, der er repræsentativt, hvor der udvises respekt for alle samfundsgruppers synspunkter, og hvor disse synspunkter bliver hørt. Vi kan efterhånden alle sammen blive enige om (eller aner vi en ny strøm af cost-benefit orienterede undtagelser), at det er vigtigt at passe på naturen, derfor er miljøspørgsmålet en nemmere sag at mainstreame. Vi har det sværere med det med ligestillingen. Det er jo noget, som kommer udefra – noget som nogen har påduttet os, nogle af de dér grimme kællinger, der står henne i hjørnet med baner på den dér helt outdatede facon.

Det er nemt at slå den borgerlige regering i hovedet og advare mod, hvad der sker, når statsfeminismen pludselig befinder sig i hajfyldt farvand. Det er også bare *for* nemt. Feministerne, og de der lever i den og af den, har et medansvar for at skabe hullet mellem top og bund. Og de har et medansvar for at lukke hullet igen.

Ved at institutionalisere kvindekampen har man gjort den stueren uden at give den magt og på den måde stukket os en valium. Lige som de uafhængige kvindebevægelser har problemer med kommunikation, har også statsfeministerne deres del af ansvaret. Man har stille og roligt indordnet sig systemet, og er der ikke stemning for at gøre noget specifikt for kvinderne, så lægger man en dæmper på sig selv for at tænkes det politiske system. Derfor er statsfeminismen sårbar. Derfor er der afstand mellem den enkelte kvinde og apparatet. Derfor er det svært at ane konturerne af et fornuftigt lederskab, der kan trække os andre op ved nakkehårene. Derfor kan man lukke en nystiftet institution som Videnscentret for Ligestilling, som netop skulle indsamle dokumentation og formidle bredt, uden at nogen løfter et øjenbryn. Derfor går vi rundt i hver vores verden og har ingen steder at få placeret vores engagement eller ansvar.

Manifest for en ny kvindebevægelse

- Kvindebevægelsen må ikke slå sig til tåls med at være kommet tæt på magten.
- De organisationer, som ikke længere repræsenterer større grupper af kvinder, skal trække deres mandat fra råd, udvalg og forsamlinger.
- Ligesom de politiske partier må også kvindebevægelsen indse, at den „demokratiske“ rekruttering ikke kun kan foregå som i de gode gamle dage, men at man må være opsøgende og åben og dermed opsuge den energi, der er derude, og give den plads til at vokse.
- De sidste rester må slå sig sammen og skabe en større og mere slagkraftig platform, fra hvilken de vigtigste sager køres med styrke og effektivitet.
- Alle de kvindepolitiske organisationer burde spare op til en virksomhedskonsulent. Og nye netværk startes op, som var det en virksomhed, der skulle sælge strømper.
- Alle feminister – unge som gamle – skal prøve at holde af hinanden.
- Kvinders og feminismens historie skal være en del af alle skolebørns historieopfattelse og dermed del af pensum.
- Kny ikke når du opdager, at vi unge kæmper for de samme ting, som vores mødre og til dels bedstemødre kæmpede for. Det viser bare, at tingene tager tid, men det gør dem ikke mindre vigtige – tværtimod.

NEDE

ONROP – alt skal tages bagfra nu om stunder

*„Så-var-der-den-om
pornomodellen, der modtog
stående masturbationer“
(POLITIKEN, AT TÆNKE SIG)*

Sådan er drenge. Siger vi. Overbærende med en let hovedrysten og et stille smil på læben. De har været uartige, måske løjet, stjålet en femmer, hamret en bille i nødden eller smadret en vase. (Vi forstår åbenbart godt at) det er naturligt, at de opfører sig sådan, og selvom det kan hænde, at det generer deres omgivelser, så er der ikke noget at gøre ved det, for sådan er drenge.

Sådan er mænd. Siger vi. Overbærende med en let hovedrysten og et stille smil på læben. De har været med gutterne på stripbar, bekostet sig en luder eller købt og gokket den af til mega-hardcore-ud-af-denne-verden porno. Vi har langsomt, men sikkert affundet os med, at nogle ting kan vi bare ikke lave om på længere. (Vi forstår åbenbart godt at) mange mænd er trætte af alt det ligestillingspis og egentlig bare gerne vil have noget villighed. (Vi forstår åbenbart også godt at) mange mænd har behov for at få kvinder ned med nakken og hvis de ikke kan det på hjemmefronten eller på arbejdspladsen, så er det godt, at der findes andre metoder.

Det er i hvert fald de beskeder, vi sender hinanden i det fællesrum, vi kalder „det offentlige rum“. Det er den kode, der siver ind på nethinden og ned i underbevidstheden døgnet rundt. Uanset køn, alder og status og hvor vi end befinder os, får vi ind med skeer, at det er sex, der får jorden til at dreje rundt, at en sexet fremtoning er noget af det vigtigste i verden, og at der ikke er noget unaturligt i, at det skal være alle vegne hele tiden. På alle tidspunkter af døgnet.

Det er ikke hvilken som helst slags sex selvfølgelig. Det er ikke hverdagssex mellem to mennesker, som kender hinandens sind og kroppe ud og ind bogstaveligt talt. Det er ikke den ladede erotik mellem to mennesker, som begærer hinanden. Det er ikke den generte, uskyldige, prøvende, forsigtige førstegangsssex. Det er ikke kontakten, kærligheden, respekten og venskabet, der er på bud her. Det er en endimensional verden, hvor den ene person lægger huller til, og den anden hamrer noget i dem. I langt de fleste tilfælde er den første en kvinde og den anden en mand og er dermed samstemmende med ordet pornografis græske oprindelse en slags „beskrivelse af en sexslave“.

Dét, der står med store bogstaver over hele byen, er, at især kvindens krop altid stiller sig rede til sex og sådan set også bedst benyttes til det formål. Man skal have skyklapper på størrelse med møllevinger på for at undgå at få porno morgen, middag og aften. Man kan bare tage sin lille pertentlige blok op af tasken og markere hvor mange gange man i løbet af en dag ser sit eget køn portrætteret som et hylster, man lige om lidt kunne have sex med, der lægger op til sex, der trænger til sex, eller er i færd med seksuel gestus af en eller anden art. Det løber op. Man kan nemt blive lidt slap i inderlårerne og andre muskelgrupper deromkring af al den krop og alt det sex, når man sådan prøver at zigzagge sig gennem billederne på en ganske almindelig hverdag i byen. Man drejer uvilkaarligt hovedet efter en af dagens mange tusinde beskeder: på bussen ligger en topløs kvinde kun i ført trusser og slanger sig hen ad buslangensiden: „Nu nøjes Julemanden ikke med at kysse Mor“ står der. Underforstået: nej, i netop de trusser vil han sandelig også gerne kneppe hende! – ikke elske hende, ikke holde af hende og ikke stryge hende over håret. Nixen bixen. Der er andre boller på suppen. Og inde i kiosken, inden man har nået at taste sin kode ind for at betale, har man stiftet bekendtskab med et dusin unge villige kvindekroppe med kønnet på vidt gab. Gør det mon noget ved os? Gør det noget ved den måde, vi opfatter os selv på? Gør det noget ved den måde, vi opfatter mænd og de os på?

I biffen

Så slæber man sine unger i biffen til en uskyldig tegnefilm. Her har en masse kreative mennesker gjort sig umage for, at filmen skal passe perfekt til aldersgruppen. Og andre super-effektive folk fra reklamebranchen har herefter skræddersyet et par reklamefilm også lige til målgruppen. Det hele passer som Hanses i Grethes. Filmen er „tilladt for alle“ og dér sidder man så side om side med sin pode, for at give ham en kulturel oplevelse. To minutter senere sidder man så og perspirerer ved siden af ungen og tænker som bare fanden på, hvad man skal finde på at skyde ind som ledsagekommentar til den reklame for kvindetøj, der skyder filmoplevelsen af. Klask! – op i ansigterne på os stoppes et overordentligt hot forspil af en syngende lussing, fordi manden krænger kvindens fine og sikkert hundedyre silkeskjorte af. Knapperne springer i alle retninger. Man skal heldigvis være voksen for at have samlet så mange erfaringer, at man ved, at det ikke er al sex, som er værd at få ødelagt sin skjorte for. Det er straks sværere for en otteårig. Hvordan et barn afkoder sådan en lille reklamefilm må guderne vide. Der er hverken tid eller basis for at bore i det og fx forklare:

„Jo, nu skal du høre. Kvinden og manden kender åbenbart ikke hinanden så godt, men går alligevel hjem i seng sammen. Det gør folk en gang imellem (ja, det kunne din mor også godt have fundet på, da hun var ung, men den historie må vente, til du bliver lidt ældre). Nå, men altså de to er så vilde med hinanden, at de knapt er nået inden for døren, før de river og flår i hinanden, men det er på en rar måde, min skat! Ja, det er der altså nogle voksne, der gør. Men så er det, at manden river kvindens nye skjorte i stykker og hun derfor stikker ham en flad og skrider. For han har ødelagt hendes dyre tøj, og det gider hun altså ikke være med til. Mmmm, hmmm ... Ja, mor syntes faktisk den var sjov, men af grunde, der kan være svære at forklare.“

Et par uger senere vil man se samme barn gå rundt og sammen med sine kammerater efterabe et andet af reklameindslagene. De råber „gung-ga-da-gung“ og laver bollebevægelser

med underlivet, så de efterligner arbejdsgiveren, der gerne vil bekræfte ansættelsen af en ny kvindelig ansat med en tur på skrivebordet i Ekstra Bladets kampagne „... eller find dig i hvad som helst“. Avisens ellers sympatiske indslag i debatten om uhyrligheder, herunder sexchikane, får en forhåbentlig utilsigtet drejning. Synd at ungerne lige præcis misser hele pointen, men får denne problematik ind med madpakken og vender det hele rundt og synes, at arbejdsgiveren er både sjov og sej. Det er tankevækkende at se børn afkode alle de voksnes mange fortællinger.

Det er åbenbart ikke længere muligt at reklamere uden seksuelle undertoner. Væk er de skjulte underforståede budskaber, som en hel del af os lærte at genkende i skolen. Fallosymboler og alt det hejs der. Væk er antydningens kunst. Næh, du, det er helt op i sylten og uden omsvøb. Det skal man åbenbart ikke få ondt i røven over, og det betyder da ingenting. Vi nægter at erkende, at den tid, der tilfældigvis blev netop den tid, vi lever i, de billeder vi ser og omgiver os med, spiller en kolossal rolle i vores opfattelse af os selv og vores relationer til hinanden. At tiden lige nu har avlet en voldsom og hård pornografi, som ligger meget langt væk fra et tæt varmt, sensuelt samliv, hvor kærlighed er omdrejningspunktet. Vores opfattelse af, hvad sex er, skiftede sammen med moden, de politiske strømninger og devisen om, at sex er en form for tilfredsstillelse for den dominerende part og ligger nu og hygger sig på hylden sammen med alle de andre individualistiske fraser om, at enhver er sig selv nærmest. Man må spørge sig selv om der virkelig er noget om, at dem der har det i munden, ikke får det i bunden?

TV

På Tv2 Zulu findes et program, der hedder Raket fart. Det handler om film, musik, spil og andre kultur- og modefænomener. Værten hedder Vigga Svensson. I et program om „pornofilmens historie“ sidder Svensson med en interesseret mine og taler med en pornoaficionado om klip fra diverse

pornofilm, der samtidig udspiller sig foran os. Indslaget indledes med: „I dag er vi alle sammen enige om, at porno er helt okay“ og fortsætter uden en eneste gang at sætte spørgsmålstegn ved, hvad porno er, hvad dets sociale og kulturelle betydning er, hvorfor den åbenbart er blevet hårdere i sit udtryk, eller hvordan det er gået til at „vi“ pludselig i løbet af få år er gået hen og blevet enige om, at det er „helt okay“ med porno. Men Svensson rammer, helt sikkert uden at ville det, desværre plet med sin lallede introduktion. Det er nemlig fuldstændig korrekt, at det ligger dybt i tiden og dermed i os, at alt er okay. Bare det ser godt ud. Bare det er kitsch. Bare det er trendy. Vi håber, at Svensson har haft sine kvababelser med at sidde der. I betragtning af, at pornoindustrien trækker en dyne af lemlæstede, både fysisk og mentalt, mennesker efter sig, så må man sige, at det ikke kun er uansvarlig, men også elendig journalistik at tage skøjterne på og udelukkende betragte pornografi fra en æstetisk vinkel. Det koster ikke noget. Det er til at tude over.

Også Danmarks Radio har ladet kyskhedsbæltet falde fuldstændigt. I programmet Boogie, den store børne- og ungdoms-satsning på DR1 efter skoletid, kunne man for nylig, lidt i samme ånd, men altså for en lidt yngre målgruppe, se et interview med stripper og nøgenmodel Kira Eggers. Den unge model blev kendt som Kira „med jaderne“ fra Tæskeholdet under ledelse af Casper Christensen, hvor hun fungerede som en slags maskot! Her nogle år senere sad Line fra popgruppen SOAP, som er en af studieværterne, og udspurgte uden den mindste smule refleksion den unge kvinde om hendes næste karriereskridt. Jo, nu gik det jo så godt med hendes nøgenforretning, at hun var klar til at prøve springet til Los Angeles. Ikke på noget tidspunkt i sekvensen var der noget som helst, der kunne foranledige pige- eller drengebørn til at tænke andet end, at her er altså også en karrieremulighed. Man kan leve af at vise sin krop frem til mænd, og det kan man altså tjene mange penge på. Det kan man så tage en snak med sin studievejleder om.

Problemet er ikke, at Kira Eggers er der, men derimod det

totale fravær af enhver form for repræsentation af det modsatte synspunkt, og at det understreges af den skønsomme blanding af musikvideoer, som i dag har et markant fokus på sex og vold. DR mener vel selv, at de har deres på det tørre, fordi programmet har mange seere, og fordi man har afholdt en SMS-afstemning om, hvorvidt der var for meget sex i programmet. Flertallet syntes sjovt nok ikke, der var nok. Værsgo. Her har vi et par rollemodeller for vores tøser lige ind i børnekammeret, hvor tv'et står i langt de fleste hjem efterhånden. Uden forældre. Uden filter.

Radio

I radioen en sen søndag eftermiddag på P1 kan man høre en udsendelse med unge danske skolepiger i 13-14 års alderen, der taler om sex. Det er der noget meget forløsende i, at de gør, men det forløsende element glider langsomt over i en ansændthed, lidt længere inde i udsendelsen, hvor pigerne taler om deres erfaringer med gruppesex og analsex, om hvordan de alle sammen har prøvet det, og ofte før de har haft „almindeligt“ samleje, men ikke helt bryder sig om det, og ikke forstår hvorfor drengene så gerne vil have det. Senere fortæller flere af pigerne, hvordan al denne seksuelle gøren og laden overhovedet ikke har noget med følelser eller sex at gøre. Det skal man adskille. „Det var bare sex“, siger en 13-årig med stolthed i stemmen. For i deres verden er det åbenbart noget at være stolt af.

Vi spørger igen: Gør alle disse scenarier os noget – berører det os, ryger det ind på lystavlen, bliver vi mere hårdføre? Ja, det gør. Selvom visse påpeger, at der altid har fundet massevoldtægter sted, så får vi det printet ind i bolden med jævne mellemrum. Vi bliver bange, når vi hører om et hold nedrivningsarbejderes julefrokost, hvor de lige hiver lidt sexunderholdning ind fra gaden, og kollegerne sådan i fællesskab voldtager en tilfældigt forbipasserende pige. Opvarmningen var et par strippere. Man skal være godt fast i betrækket for at benægte en mulig sammenhæng mellem de to indslag ved den samme fest. Vi er faktisk ved at tisse i bukserne af skræk,

for vi regner med, at hun græd, skreg, bed, slog og bad om nåde uden at noget af det hjalp. Vi giver ikke noget for, at der ikke er nogen sammenhæng. Som om der skulle den store kundskab til at regne ud, at det man putter ind i noget, som regel også er det, man får ud i den anden ende. Du er, hvad, du spiser, hedder det med henvisning til det andet hul, vi prop- per noget i. Mon ikke vi kan regne med, at vi så også bliver det, vi ser?

Råt for usødet

Der var engang – og dette siges med et stænk af nostalgi – hvor man brugte sin fantasi til at forestille sig nabokonen el- ler servitricen uden tøj på. Det var nok brændstof, når man skulle ophidses. Der synes langt fra de vovede postkort fra århundredeskiftet over de i bakspejlet snart uskyldige udga- ver af Weekendsex til de voldsomme voldtægtslignende poly- knald i „Adult Fuckfests“, som vi dagligt tilbydes at deltage i over nettet. Over halvdelen af søgningerne på nettet er efter pornografi. Mon ikke de fleste kan gætte sig til at det for hovedpartens vedkommende er mænd, der søger og det er primært kvinder, der lægger krop til?

Det virker som om vi i et eneste hop er gået fra dydens smalle vej til ekstremen. Fra kvindens døde, stille, religiøst undertrykte, passive og ulystne krop med hænderne over dynen til en stor forvreden, skrigende hyberkrop med kæmpe babser og tegneserieinspireret glatbarberet køn. Derfor hol- der argumentet om, at pornoen har været her lige så længe som mennesket, og at man derfor ligeså godt kan lade det ligge, ikke. For det var et andet udtryk dengang. Dengang der ikke var hard core pornoblade i supermarkedet, i alle kiosker og på alle tankstationer. Dengang man ikke støvede en gang-rape-video op fra fædre, brødre eller onkler. Dengang man ikke fik klam porno serveret i sin egen mailbox.

Seksualiteten er blevet instrumental i vores kultur. Noget man snarere påfører andre mennesker, end deler med dem. Som en af vores venner siger det: „Jeg bliver syg af at se de

der stakkels kvinder blive pulet i røven og allevegne hele tiden. Og hvordan mon deres skridt har det efter nogle år i pornofilm, og hvem fanden er det, der synes, det er så sejt, at man hele tiden skal hælde sin sperm ud i hovedet på kvinden?" Et redskab til at undertrykke med, holde nogen nede, tage dem mod deres vilje. Er der nogen, der lige vil være søde og tage deres 13årige i nakkehårene og forklare dem, at de dér klynk og skrig ikke nødvendigvis er det, han skal forvente af sin kæreste.

En 'rigtig' mand er bare ikke en rigtig mand alene. Han er det kun, i det øjeblik han spejler sig i dem, der ikke er rigtige mænd, fx kvinder, børn, homoseksuelle og andre typer af blødere mænd, for hvem det ikke er så vigtigt at spille mand. Man fristes til at hjælpe verden med at huske på, at mænd formentlig ikke havde nogen problemer med at fantasere eller onanere sig til udløsning, før pornobølgen skyllede ind over den vestlige civilisation. Langt de fleste unge mænd stifter bekendtskab med deres lyst fra deres helt tidlige pubertet eller endda tidligere. Det er ubegribeligt, at man kan tro, at der ikke er forskel på at debutonanere til en forestilling om det spændende ukendte land mellem kusine Hannes bløde bare ben og en videosekvens med en hårdtpumpet blondine, der klynker og stønner, mens hun penetreres af en flok hårde mænd i hver eneste tilgængelige åbning i hendes krop. Er der nogen, der kan huske, at der var en gang, hvor vi også brugte lidt tid på at snakke om kvinders forskellige orgasmer og så'n? Hvad fanden skete der med forspillet, ømheden og intimiteten, 70ernes Ælle-bælle-bolle-bog, som instruerede hensynsfulde samlejer, og begge skal have noget ud af det?

Det kunne selvfølgelig alt sammen være fint nok, hvis nogen kunne fremlægge beviser for, at vi alle sammen får det hulens meget bedre med os selv, vores krop og vores partnere, når vi udsættes for disse pornoreferencer dag ud og dag ind. Problemet er bare, at det er der ikke nogen, der kan. Der ligger en uhyre vigtig, men ikke særligt prestigefyldt forskningsopgave og venter på, at nogen tager fat om den. Problemet med en sådan undersøgelse er, at uanset hvad resultatet

bliver, vil det ikke ændre noget. Det er som med diskussionen om, hvorvidt børns adfærd påvirkes af tv-reklamer og vold i film og videospil, det ender med at bliver en trossag. Vi må selv mærke efter. Vi regner med, at de over 20.000 danskere der har meldt sig ind i den nystiftede forening „Pornofrit Miljø“ ikke gad at vente på rapporterne og bare mærkede efter.

Vil afmagten mon brede sig til at være noget, man også vender indad? Er det bare mig, der ikke gider det dér? Hvad er det, de vil have disse mænd? Har vi bare misforstået det hele? Skal vi være mere dit og dat for at tilfredsstille ham? Ensomhed, angsten for at vise os for os selv og hinanden, driver os ud i et elektronisk erotisk samvær, som ikke kun er forladt af gud, af kærligheden, men også af alle andre. Der må være nogen, der skriger af grin hele vejen hen i banken.

Spørgsmålet er imidlertid, om det ikke forholder sig med porno, som internetforskerne mener, det forholder sig med børneporno; at mer' vil have mer'. At man ved at nyde porno som en form for rusmiddel, bliver afhængig af det og må have mere og stærkere doser for hver gang. Når man kan blive ludog og narkoman, kan man vel også blive pornoman. Man ved ikke, man er til det, før man har fået en hel del for meget af det, og derefter er det for sent. Inden man ved af det, skal man bogstaveligt talt bruge hele armen.

Alt er okay!

Velkommen til samfundet, hvor det larmende mindretal bestemmer. Har du et behov, en drift eller et drive, så værsgo. Lev det ud. Vi har sat os i en situation, hvor vi ikke længere er i stand til at undgå det, vi ikke er enige i. Vi kan ikke beskytte vores hjerter og hjerner uden at hindre et andet menneske i at udfolde sig. Hver gang vi ønsker at ændre noget i vores liv, får vi at vide, at det krænker andres rum og deres individuelle ret til at være, som de nu engang har lyst til. Som når det ene barn altid får lov til at lade lyset være tændt, også selvom det andet ikke kan sove. Som de pædofile der grundlovssikres

en ret til at forsamles og sprede deres „budskab“. Den, der vælger TIL, har mere ret end den, der vælger FRA. Voldspornoentusiasten har mere ret, end kunden ved kioskdissen eller på nettet. Pædofile har mere ret end deres ofre. De insisterer på en plads og får den. I ytrings- og forsamlingsfrihedens navn. Dem, der vil have, skal bare have.

Arven fra tidligere tiders brud på ytringsfriheden har skræmt os fra vid og sans. Vi er villige til at betale mere end fuld pris for, at demokratiet gælder alles stemmer, uanset hvor grumme de end måtte være. Vi vil aldrig mere fortælle nogen, hvordan og hvorledes de skal leve, og vi hylder den forkvalede udgave af individets ret til hvad som helst. Det har skabt et visuelt og meningsmæssigt anarki, hvor intet er helligt. Individets rettigheder fylder så voldsomt, at det konstant overskygger gruppens mindre synlige rettigheder. Resultatet er kaos. Et af de mere kaotiske områder er det fælles rum, hvor vi kommunikerer med hinanden. Med vores insistensen på, at alle skal have lov at ytre sig, er det blevet en skraldespand, hvori hvad som helst kan kastes. Også porno af enhver tænkelig og utænkelig art. Den mindste antydning af, at man måske synes, at det er rigeligt med alt den porno, betyder, at man straks sammenlignes med puritanerne – som om man nægter enhver seksuel eksistens. Som om man ikke bryder sig om sex. Der er ingen her, der anfægter, at et sexliv helst skal være både spændende og eksperimenterende. Der er ingen voksne mennesker, der ikke ønsker at føle sig frie og udlevede sensuelt og seksuelt. Det er ikke en krig mellem lidenskaben og dens modsætning. Det er en krig mellem medmenneskelighed og dens modsætning. Porno har fatale konsekvenser for mange tusinde kvinder, mænd og børn, og når den eksisterer i offentligheden i den grad, som den gør i dag, billiger vi den stiltiende.

Pornografi i det offentlige rum kan sammenlignes med debatten om de gensplejsede fødevarer: En stor del af befolkningen ville ikke have dem, mens en anden befolkningsgruppe mente, at teknologien kunne gavne en anden stor befolkningsgruppe, nemlig mennesker i udviklingslandene. Begge par-

ter var dog rystende enige om, at ingen kender de vidtrækende konsekvenser for samfundet og landbruget på længere sigt. Når vi sådan risikovurderer og afholder borgerhøringer om det, vi putter i munden, hvorfor kan vi så ikke, og hvorfor har vi da ikke ret til at sætte spørgsmålstejn ved pornografien? Hvorfor er det tabu og snerpet? Det er jo bare sex, ikke? Hvem er det, der har så store personlige eller økonomiske interesser på spil i denne sag, at en revurdering ville have fatale konsekvenser? Er der mon nogen derude, der har lagt låg på diskussionen?

Der går en hårfin grænse mellem at være moralist og så at få bange anelser på verdens følelsesmæssige vegne. For lige på den anden side af et forbud mod pornografien står en tilsløret og forbudt krop. Til alle tider har der eksisteret moralens vogtere, og de har ofte gjort mere skade end gavn. Man skal ikke tænke længe over den tunge kristne seksualmoralens indflydelse på samvittigheden hos alle, som før i tiden følte lyst, men samtidig var angsten nær, fordi det var syndigt. Moralister har stået i vejen for andres frie udfoldelse og ødelagt mangt en spirende seksualitet på den konto. Kvinder havde før 1950'erne ingen officielt anerkendt seksualitet og havde hun det, så var hun en tøjte. Hun var ikke noget lystfølende menneske, og orgasme var en by i Rusland.

Det er et sted, ingen har lyst til at vende tilbage til. Derfor vender vi hellere det døve øre til skrigene fra branchens ofre. Det har for store omkostninger at skulle stikke hovedet for dybt ned i det store vanskelige ideologiske dilemma, som unægtelig er klistret fast her. Feministerne, som kæmpede bravt for, at kvindernes hænder kom ned under dynerne, og som, må vi lige minde om det, var instrumentale i frigivelsen af pornoen her i landet, har det forbandet svært med skulle bandlyse den hårde kerne af den seksuelle industri, når det bliver synonymt med at aflyse den seksuelle revolution. Frisindet er tæt på at være blevet en svøbe i stedet, når vi ikke kan røre os ud af meningsflækken, mens købesex-profeterne kaster sig over os og sviner os til.

Ret til at diskutere pornografi

Diskussionen om porno rammer os også individuelt som kvinder. Næst efter at blive kaldt en luder, er snerpe næsten det værste, man kan byde os. Vi vil gerne have sex, vi vil gerne lege, vi er ligeglade med seksuel orientering, og vi er ikke ude på blot at promote normalitet ud fra en heteroseksuel observans. Vi har ikke noget mod freaks, og vi er sådan set lidt trætte af at skulle indlede enhver samtale med et forsvar for at få lov at være med i debatten. Vi vil have lov til at kunne kaste de tragiske skæbner på banen og sige, hvad fanden bilder vi os dog ind at have middelalderlige tilstande i et tilsyneladende civiliseret samfund. Vi vil have lov at påpege sammenhængen mellem forbruget af købesex og andre trends i samfundet. Vi vil have lov til at problematisere det faktum, at det store flertal hygger sig i trygge kedelige, gammeldags ægteskaber, mens de ignorerer den lettiske Ludmillas historie om, hvordan hun blev holdt fange i en lille by i Nordjylland, for at danske mænd kunne få lettet trykket. Hr. og Fru Hygge vælger at ignorere, at det er fattigdom og desperation, der stiller pornomodeller og ludere til rådighed. Sexindustrien verden over bogstaveligt talt fucker alt og alle, der ikke har kræfter eller råd til at sige fra. Handel med kvinder er blevet verdens største og mest lukrative illegale forretning og har netop fået den både tvivlsomme og sørgelige ære at overhale den illegale narkotikaindustri. Indenrigsministeriet anslår, ifølge et program på TV3 om handel med østeuropæiske kvinder, at der omsættes for over 10 milliarder årligt i sexindustrien i Danmark. Og de fleste ender klassisk nok som sorte penge i lommen på mænd. Det er mænd, der ejer medierne, hvor pornografien eller markedsføringen udfolder sig, som fx Ekstra Bladet, M!, Slitz, Rapport, m.fl. De ejer serverne, websitene og produktionsselskaberne. De ejer massageklubberne, escortbureauerne og bordellerne. Endelig ejer de også kvinderne. De meget færre penge, der endelig finder vej til kvindernes egne lommer, går i langt de fleste tilfælde til at holde næsen oven vande eller til at finansiere et stofmisbrug. Nogle af kvindernes penge går til at sikre børn og forældre efterladt til en

kummerlig tilværelse i de nye „markedsøkonomier“ i Østlandene. Mange af de penge, som pengebudet i Western Union sender fra prostituerede kvinder i de rige lande, ender i trængende hænder i de fattige lande og giver dermed begrebet ulandsbistand en helt ny klang.

Pornoindustrien er på ingen måde så uskyldig, som medieme gerne vil gøre det til. Alle undersøgelser viser, at mennesker, der har arbejdet i sex- eller pornoindustrien, er mærket for livet. Den lykkelige luder er stadig en illusion eller en enlig svale, når hun forsvarer sin ære i et talkshow. Kvinder, der har andre muligheder, vælger så godt som aldrig prostitution som hverken erhverv, karriere eller interesse. Det er i 99% af tilfældene overlevelse og sidste udvej. Disse mange millioner af kvinder verden over er den nye slavehær. Det foregår som sagt lige henne ad gaden, i provinsbyens hovedgade og ovre i parcelhuskvarteret i de slumrende forstæder. Det foregår i et land, hvor vi tillader os at sige, at kvinder og mænd er ligestillede. Ude i det virkelige liv gifter mænd sig meget sjældent med prostituerede, men de bruger dem jævnligt. Mænd betaler disse kvinder for at bruge dem som præmier, forretningsgaver og vennetjenester. I England har man offentliggjort en undersøgelse i The Guardian (3.12.2001), som slår fast, at hver 11. mand derovre har betalt for sex. Mange mener, at det tal er for lavt. Over 40.000 knald sælges der om måneden i København, og nogen skal jo købe dem. Og det er ikke kun ensomme uslinge, der tyer til købesex. Det er naboens søn, Lasse fra kontoret, direktøren, bageren nede om hjørnet, tante Ebbas Knud, din mand og min kæreste.

Hvad skal vi stille op med pornoen og prostitutionen? Det er klart, at det er en dybt problematisk diskussion med mange vildspor og blindgyder. Der er nærmest flere nye spørgsmål, end der er svar. Men det kan ikke nytte at være stigmatiserede over kompleksiteten i det og så bare give op på forhånd. Det har vi gjort længe nok, og det vokser bare over hovedet på os.

I kølvandet på kvindefrigørelsen er mange kvinder endelig

sprunget ud som seksuelle nydere, og mange erhverver sig heldigvis et rigt spekter af seksuelle oplevelser både inden og efter, de får en fast partner. Tro os, når vi siger, at det er en udvikling, der gerne skulle fortsætte. Men det er svært at undgå at sætte lighedstegn mellem den hårde porno og den implicite billigelse af den undertrykkelse, den formidler. Det er også svært blot at betragte porno som et løsrevet stykke underholdning, som ikke afspejler, hvad der foregår i hovedet på os og i samfundet omkring os. Sodomasochisme er som bekendt for voksne mennesker, og vi ved, at man selv i de kredse stiller sig uforstående over de forretningsmæssige kolde knald. Og her er oven i købet et miljø, der ved, hvad de snakker om, når det kommer til hårdhændet seksuel behandling.

Stop trendyficeringen

Hvis vi skal komme videre herfra, er det for det første vigtigt, at der kan foregå væsentlige samtaler om disse fænomener. Som debatstof, som middagskonversation og som sovekammersnak. Som det er lige nu, er der kun tilhængere og modstandere. Vi må stille os selv og hinanden de vanskelige spørgsmål, der handler om, hvad vi kan forvente os af et moderne menneske? For hvad det er for nogle andre dybereliggende strukturer, der skaber dette enorme forbrug af seksuel stimulans døgnet rundt? Hvad betyder det for en såkaldt civiliseret verden, at vi ikke kan udfolde os, uden at det hele tiden skal foregå på andre individers bekostning? Hvilken betydning har det for forholdet mellem de mænd, der er storforbrugere af diverse former for købesex og de kvinder, de omgiver sig med i det „andet“ privatliv og i deres arbejdsliv? Hvad betyder det for os, at ham vi arbejder sammen med, surfer rundt på sine favorit porno-sites på nettet i arbejdstiden? Hvilke øjne ser han os med til mødet fem minutter senere?

Hvis pornografien på nogen måde skal undgå at fortsætte det store spring fra side 9-pige til hard-core-dyresex-snuff porno, som har stået på de sidste fem år, og hvis vi vil undgå pornificeringen af det menneskelige sind, som gør os hard

core, ufølelse og sort/hvide kneppemaskiner, må vi på stoppe trendyficering af pornoen. Det er ikke trendy at udnytte eller at blive misbrugt seksuelt – hvad enten man er kvinde eller mand. Det er ikke trendy at bidrage til en milliardindustri, hvoraf ikke engang en tiendedel af omsætningen kommer befolkningen til gode i form af skat, og det er heller ikke trendy at gå med minkpels, hvis dyret er købt for porno-penge. For at gøre pornoen til noget andet end normen er det nødvendigt i det mindste at få pornoen ud af det offentlige rum, væk fra hylderne, væk fra reklamerne, og væk fra prime-time tv. Underholdningsindustrien og reklamebranchen skal have en eftertrykkelig advarsel, så de i højere grad oplever sig selv som medansvarlige for udviklingen. Det er for længst slut med at være banebrydende og grænsebrydende, også for drenge-røve. Hvis du er i tvivl så lad være.

Vi er samtidig nødt til at stå fast på, at der i et moderne sexliv sagtens kan være plads til visuel inspiration, sexlegetøj, polygami og villighed uden at det behøver at involvere udnyttelsen af andre mennesker. Der står en kæmpe flok moralister fra flere religiøse retninger, som vil se chancen for et comeback for gamle dyder. Det skal vi vogte os for, men også vide, at det er konsekvensen lige om hjørnet, hvis vi ikke selv tager affære.

Vi er nødt til at prikke vore elskere på skuldrene og tage en alvorlig snak med dem om, hvad fanden de egentlig har tænkt sig? Vi er nødt til at genoptage snakken om, hvad et forhold kan og skal indeholde. Vi har selv et ansvar for at blive kritiske pornoforbrugere, hvis den skal have lov til at være her. Især mænd skal lære at være kritiske, politiske forbrugere – ikke kun i forhold til det de putter i munden – men også i forhold til det, de putter deres lem i. Det forekommer fuldstændigt absurd, at voksne mennesker, som er vant til at foretage politisk bevidste valg over køledisken, når de vælger mellem fritgående høns eller burhøns, på tankstationen når de skal vælge mellem blyfrit og almindelig, slet ikke finder det nødvendigt at foretage samme skelnen, når de „vælger“ kvinder. Man kunne tænke sig en mere konkret strategi og

anbefale en simpel mærkningsordning i stil med den, der kræves af tobaksindustrien og fødevarerindustrien. En „økologisk“ pornofilm kunne således være en pornofilm, der var tjekket i hoved og røv – bogstaveligt talt – for om artisterne havde fået en ordentlig løn for deres arbejde, fik royalties, om artisterne var clean for stoffer, om filmen var produceret i overensstemmelse med gældende EU-regler for pornografi, om der blev betalt skat af både filmens omsætning og lønarbejde, om artisterne havde ordentlige arbejdsforhold, om der blev brugt prævention i filmene, osv., osv. Sådan kunne man måske overkomme noget af den ene af hurdlerne. Den anden side af det er at indføre nogle etiske normer for, hvor voldsomt det behøver at gå for sig. Vi tror, der er et marked for film, der er mærkede, evt. produceret med støtte, hvor der er større gensidighed, mindre gang-rape og færre penetreringssteder.

Som en delstrategi kunne man få taget fat i kraven på sexindustrien i det hele taget. Vi foreslår at indføre statskontrollerede bordeller, som i Holland. Det river nok en masse andre problemer med sig, som fx et øget forbrug, men det kan ikke være meget værre end det, vi oplever i øjeblikket. Prostitution er i folkemunde det ældste erhverv i verden, og vi må nok se i øjnene, at det er kommet for at blive i lang, lang tid fremover, uanset om vi vil det eller ej. Vi kan håbe, at den enorme bølge, vi ser nu, blot er et modefænomen, men mens vi venter på, at den aftager, skal vi forsøge at banke ind i hovedet på mænd, at de skal holde sig fra mindreårige af begge køn og fra at bilde sig selv ind, at de samtidig er velgørere, når de ferierer i Thailand. Vi er tvungne til at få det bedste ud af det, vi har. Ludere er stadig i langt overvejende grad misbrugte misbrugere med den sociale arv tatoveret på ballen. Middelklassens kvinder er nødt til at forsøge sig med en langt mere facetteret strategi, hvor det langsigtede mål om en feministisk utopi, hvor ingen udnyttede og købte andre for deres egen seksuelle tilfredsstillelses skyld, ikke står i vejen for en praktisk hands-on hovedrengøring i sexmiljøet. Der betales i sagens natur kun forsvindende lidt skat af mange, mange penge, der skifter mandehænder i den branche. Det skal laves

om. Pengene bør gå til fx til lægehjælp, afvænnning og psykologisk rådgivning til prostituerede og deres familie.

Disse tanker skal ikke ses som et bagstræberisk og reaktionært forsøg på at gøre et varieret og fantasifuldt sexliv til noget syndigt og væmmeligt, som kun perverse kratluskere benytter sig af (det er vi jo nødt til at understrege igen og igen, så vi ikke bliver beskyldt for at være 1) seksuelt forskrækkede 2) bornerte 3) frigide). Vi er også klar over, at disse initiativer aldrig vil kunne fjerne de grundlæggende sociale og kulturelle problemer, som ligger til grund for at: a) primært mænd bliver brugere af pornografi og prostitution og b) at især kvinder og dernæst børn og unge drenge udnyttes på den konto. Men ved at politisere sexindustrien og udsætte den for de samme etiske regnskaber, som er så populære i andre brancher, kan man måske medvirke til, at det ikke bliver et enten/eller spørgsmål, men en branche med modifikationer, en branche, der kan tåle at se dagens lys ud fra både et etisk, moralsk og medmenneskeligt synspunkt, og som måske kan vokse sig et helt andet og bedre sted hen.

Manifest for en ny pornografi

- Pornografi skal ud af det offentlige rum. For at købe det, bruge det og nyde det skal man selv opsøge det og vælge det til.
- Pornografisk materiale skal mærkes, og internationale standarder skal indføres og overholdes.
- Prostitution skal organiseres og statskontrolleres, så det foregår under forhold, som sikrer de involverede både fysisk, psykisk og økonomisk.
- De sociale omstændigheder omkring porno og prostitution skal indgå i pensum i skolerne.
- De medier som retter sig mod børn skal tage deres rolle som opdrager alvorligt.

Her kommer De Vrede Hvide Mænd ...

„Tilbageslaget (mod feminismen) er ganske vist ikke nogen organiseret bevægelse, men det gør den ikke mindre destruktiv. I virkeligheden gør manglen på ledelse, manglen på en enkelt person, der trækker i trådene, det kun sværere at se tilbageslaget – og måske mere effektivt“

SUSAN FALUDI I „TILBAGESLAG“

Lige så stille er de dukket op. Sivet ud som giftige gasarter i medierne. De Vrede Hvide Mænd. Mens vi havde travlt med at gøre karriere og ikke tænke så meget på det dér med det biologiske ur og kvindens plads i hjemmet, har de som flittige, stædige myrer samlet ammunition til den nye uerklærede krig mod kvinder, som nu føres mod det store klamme moderdyr; de emanciperede kvinder og deres afkom, de 2.-generations frigjorte. Direkte importeret fra USA, hvor den slags har huseret det sidste årti, er de nu landet her med hele deres entourage og med masser af magt og penge på lommen.

Det kan godt være svært sådan umiddelbart at genkende en Vred Hvid Mand. Han passer nemlig ikke ind i dit stereotype fjendebillede af en mand, der bare synes at alt det dér med kvinders ligeberettigelse er for meget. Han er ikke, som man kunne foranlediges til at tro, en stakkel af en mand, som er ramt hårdt og brutalt af livet og på sin egen krop har mærket kvindefrigørelsen som en lavine, der rev alle hans privilegier fra ham. Han er ikke åbenlys i sin vrede på samme måde som fx højtråbende racister er det. Han er bestemt heller ikke en underdog, en social taber, den sædvanlige alkoholiserede råber med vom og vådt vid. Tværtimod er han en accepteret og anerkendt spiller. Han er velformuleret, gerne med ironien forrest, for med den kan han narre folk til at tro, at der er no-

get andet end had på spil. Han er oftest en af dem, der har haft alle chancer; veluddannet, glatbarberet og provokerende selvsikker. Han har magt. Han har en god stilling, er vellønnet og udgør typisk toppen af Danmarks elite. Han er en fri agent i vidensamfundet, forfatter, AD'er, embedsmand, eller redaktør af et stort dagblad. Han tilhører det blå segment, der dyrker individualistiske sportsgrene som golf eller tennis. Han er desuden udstyret med en vis form for empati for kvinder, men den strækker sig i virkeligheden oftest kun til hans mor, der for længst har lagt kvindekampens faner bag sig og nu koncentrerer sig mere om hvilken karriere og kæreste sønnen har erhvervet sig, end om hvad hun kan gøre for at mildne og forstå hans underliggende had til kvinder.

Den Vrede Hvide Mand er også sådan en fætter, der går til mandeaftener og lufter sin indre vildmand og synes det er trendy og „underholdende“ at gå på stripbar med kollegerne. Han lytter til rap, først og fremmest fordi han er vild med, at tingene her kaldes ved deres rette navn. Et hul er et hul. Rapperen Eminem er således et af Den Vrede Hvide Mænds ikoner, ikke specielt pga. musikken, men fordi den provokerende stemme fra Amerikas underklasse endelig sætter ord på noget af det, Den Vrede Hvide Mand har gået med indeni. Måske har Eminems barske opvækst gjort ham sådan, men det er ikke så vigtigt for Den Vrede Hvide Mand, for han har ikke tid eller lyst til at analysere, hvorfor folk er, som de er, og gør, som de gør. Den Vrede Hvide Mand er nemlig altid på farten og koncentrerer sig kun om andre mennesker, hvis de „holder“, og han går kun efter deres umiddelbare fremtoning – deres image, deres „brand“, som det hedder i reklamebranchen her i år 2002. Og sådan et brand er Eminem. Han står for en helt masse: vrede, forsmåethed, den hvide mands byrde – alle de ting de længe har villet sige, men som de ikke turde af frygt for at blive stemplet som racist eller sexist i det multikulturelle, feminiserede moderne samfund. Eminem burde have været kandidat ved vores netop afståede valgkamp. Liste E for Eminem. Han ville være blevet statsminister og kunne så danne regering sammen med

alle de andre, der også turde at sige deres mening om de sorte, kvinderne og alt det andet rakkerpak, som forpester livet for den hvide mand.

Flere kendetegn

En naturlig del af den Vrede Hvide Mands hverdagsvokabular er „luder“ og „fucking feminist“ eller fx „ho“ som på et endnu lavere (gade)plan er betegnelsen for: „en nem pige der vil have sex“, som der står i ordbogen på den danske rap-gruppe Den gale Poses hjemmeside. Man skal bide mærke i den interessante tendens, at selvom Den Vrede Hvide Mand selv har et stigende forbrug af købesex, så bruger han stadig betegnelsen „luder“ som skældsord om kvinder, han ikke bryder sig om. Fx om alle kvinder med magt, kvinder, der kun er ude på at forbyde pornoen, udråbe alle mænd som potentielle voldtægtsforbrydere, stjæle hans forfremmelse, job og indtægt gennem beskyldninger om sexchikane, opdrage hans sønner i selskab med lesbiske, og tillade at hans datter bruger dagen derpå-pillen som prævention.

De Vrede Hvide Mænd mødes over gamle maskuline dyder og dyrker dem med en iver, som virker som panik før lukketid. De mødes rundt omkring i storbyerne på cigarbarer, hvor de drikker cognac eller fylder næsen med coke, mens de „mandebonder“, altså opnår en kønsmæssig forståelse og samhørighed med andre Vrede Hvide Mænd. Her er de tjenende ånder typisk kvinder, der i modsætning til den emanciperede harpe, der kæfter op hjemme om hans indsats på hjemmefronten, har forstået deres plads i samfundet. Derinde, langt fra kvindernes knævre, skumler de i stilhed. Drømmende om de gode gamle dage, hvor skabet stod, hvor det stod, og folk blev belønnet efter fortjeneste, ikke efter deres køn eller hudfarve.

Sådan opstod han

De Vrede Hvide Mænd viste sig først for alvor i Amerika midt i halvfemserne i efterdønningerne af borgerrettighedsbevæ-

gelsen, feminismen og positiv særbehandling på både universiteter og arbejdsmarked. Gennem de mange forskellige social-strukturelle særbehandlingsordninger havde man forsøgt at give kvinder, sorte og minoritetsgrupper den ligestillede sociale status, de i mange årtier havde gået og sukket efter. I skyggen af disse tiltag stod så den almindelige hvide amerikanske mand, søn af en husmoder, og følte sig en kende forsmået. Man troede, man havde fået bugt med hans slags i flere omgange i tidligere generationer, men det skulle vise sig, at der lå et eller andet og ulmede i den næste flok også. Her var en ny generation, som skulle vænne sig til det nye scenario. Han og hans slags er blevet positivt særbehandlet siden Adam og Eva, og nu var han dømt til at være usynlig i denne proces. I modsætning til tidligere var det ikke længere naturligt, at kun hans stemme blev hørt. Nu var han udenfor. Denne følelse af at blive tilsidesat udviklede sig til vrede, en vrede han blev nødt til at holde inde indtil den dag, han kunne stå alene i valgkassen og sætte et stort fedt indebrændt kryds ved det republikanske parti. Var han ikke ligefrem borgerlig, gik han og surmulede på andre måder, uden at nogen anede, hvad der var galt.

For det var og er nemlig ikke politisk korrekt at være en Vred Hvid Mand i USA. Det var, og er stadig ikke, politisk korrekt i Amerika åbent at erklære krig mod kvinder og andre grupper, der set med hans øjne, på bekostning af de hvide mænd, har opnået positioner, de ikke har fortjent. Så de holder det inde og lukker kun op ved specielle lejligheder, fx når de er i selskab med andre Vrede Hvide Mænd og deres Vrede Hvide Koner, på bar, til middage, i direktionslokaler og i omklædningsrum.

Herhjemme

„Det er ikke alle problemer i tilværelsen, der kan ordnes gennem palaver i en rundkreds. Der er situationer, hvor en kort og kontant besked og en konsekvent grænsedragning er på sin plads ... Jeg tror, at der er brug for lidt flere hårde, kærlige

mænd, og færre af de bløde skvat, hvor holdning og handling forsvinder ud i det store intet“

DENGANG NÆSTFORMAND FOR VENSTRE NU STATSMINISTER,
ANDERS FOGH RASMUSSEN TIL POLITIKEN 22. SEPTEMBER 1996

I Danmark kunne man altså også støde på en Vred Hvid Mand i midt halvfemserne. Og flere viser i dag tegn på sygdommen: Det er ham, der lige må klapse dig i rumpetten, når du tager ud af bordet til selskaber. Det er ham det socialdemokratiske folketingsmedlem, der kalder sin kvindelige partifælle for fundamentalist, fordi hun tillader sig at mene, at mænd skal se at få taget noget barselsorlov. Det er ham journalisten, der får rejsestipendier til de varme lande for at spæde til sexturismen, fordi de danske kvinder bare er for ufeminine, højtråbende og egenrådige:

„Jeg har lyst til netop at være den hvide mand med den sorte kvinde. Lige præcis lyst til at have også den dybt, dybt forankrede magtposition i forhold til den kvinde. For mig er det en klar drift. Jeg kan mærke at det bliver for mig mere og mere umuligt med intellektuelle, hvide kvinder. De tiltrækker mig ikke mere.“

Det var en meget ærlig filminstruktør og cykelløbskommentator, Jørgen Leth, der i april 2001 på forsiden af Danmarks intellektuelle og dagsordensættende Weekendavis, argumenterede for udnyttelsen af kvinder i den tredje verden. „It's better in the Bahamas“, lød et stort amerikansk rejseselskabs motto engang, og det kan Leth skrive under på; ikke kun vejr og vind, men også sex, er nu bare bedre dernede i de varme lande, og hvis man følger i landsmands Leths fodspor, kan man måske være så heldig at få sig et stykke med sort sprængt mødom. Det må siges at være en kamel af temmelig anstrengende dimensioner, at vi danskere formelt repræsenteres af en af udenrigsministeriet udnævnt konsul, der er så træt af den ene halvdel af fædrelandets befolkning, at han helt har opgivet at omgås nationens intellektuelle og selvrådende kvinder.

Man kunne selvfølgelig tænke: „Så skide da være med Leth“, for selvom de toneangivende intellektuelle mandlige cykel-freaks knæler for ham, og ingen fandt det umagen værd at modsige hans udtalelser, så må han dog alligevel betegnes som en uddøende kliché af en mand. Men, nej, de findes skam også i en yngre model: Hos den 35-årige journalist og forfatter Henrik List skorter det ikke med længslen efter kvinder, der kan holde kæft og sprede ben på den gammeldags facon. Farve bestemt ingen hindring. Flere steder i Lists porno-odysseé „Pussyland“, der følger den unge Henriks „lidelser“ gennem Amerikas underverden af vold, sex, stoffer og prostitution, forherliges den kvinde, der tager sig det betalt og samtidig forstår kun at åbne munden for at gøre én ting ved den sex-hungrende liderlige hovedperson. Hvorfor have længerevarende kærlighedsforhold med alle dets kompromisser, dets opofrelse og dets tilstedeværelse, når man lige så godt kan betale en eller anden luder for det, man (og alle mænd) alligevel er kommet efter: uforpligtende hardcore sex udført med kun mandens tilfredsstillelse som mål. Det synes at være det spørgsmål, Henrik tumler mest med i bogen. Dette og andre presserende spørgsmål, som hvordan man skal få banket ind i hovedet på feministerne, at de bare ødelægger det hele for både ludere og kunder, behandles også af List i en længere guide til Paris' prostituerede i Euroman (december 2001).

Senere på rejsen gennem kusseland, hvor Henrik er sluppet af med sin daværende og anstrengende kone (som han i øvrigt snigløb fra for at gokke den af til en peep-show luder på deres bryllupsnat) og har boltret sig i villige prostituerede og skæve eksistenser, giver han den et par måneder som holdt ung mand hos en moden, velstående kvinde, Gina, i Los Angeles. En af „damens“ primære kvaliteter, skal det vise sig, er, at hun har været i kanen med alle firser-drenges helt, alkoholikeren, røvhullet og kultforfatteren Charles Bukowski. Ud over at score dette trofæ pirrer det også Henrik endelig at skulle i seng med en „ældre“ kvinde med erfaring: „Heldigvis havde jeg drukket så meget, at jeg holdt rimelig længe ud, selvom hun red vildere og vildere med det lyse hår fejende ind foran

øjnene, de lange negle begravet i min hud og gutturale lyde knurrende fra struben. Det var frækt at lade hende styre ligesom i bilen; det var mig der blev kørt ... Helt anderledes end med de unge piger, jeg var vant til at være sammen med, hvor man altid selv måtte tage initiativet, hvis noget skulle ske. Gina behøvede ingen søde ord eller romantiske løgne, ingen famlende kærtegn eller anstrengende forspil.“ (*Pussyland* s. 94).

Vi forstår altså, at det passer den unge mand svært godt, at al den gensidighed og „anstrengende“ forspil, der har kendetegnet hans tidligere kærlighedsforhold, tilsyneladende ikke er noget, der plager Gina. Det er der til gengæld andre ting der gør. Senere i bogen bliver Gina kasseret, som den gamle handske hun er. Begyndelsen på enden opstår, da hovedpersonen Henrik en morgen „får revet sløret væk“ fra sine øjne, og for første gang ser kvinden „med en alder på den forkerte side af de 40“ uden tøj på i dagslys. Deres øjne mødes, da Gina rejser sig fra sengen „i al sin skrøbelighed“, og netop da bliver de begge klar over, at deres forhold ikke kan overleve, at Gina med alle sine ansigtsløftninger, parfumer og smykker ikke kan skjule „rynkerne, de lidt for åbne porer i ansigtet, kalkunfolderne under hagen, de små, grå hår, appelsinhuden på lårene, tendenserne til åreknuder eller ansatserne til brunlige pletter på hænderne.“

„Pussyland“ er en både velskrevet og underholdende bog, men overskygges af dens væsentligste omdrejningspunkt, foragten for den moderne og seksuelt frigjorte kvinde og dens stædige romantisering af prostitution. Den er en stærk indikator for, hvor desperat og ulykkeligt det hele bliver, når man kun er i stand til at have nære relationer et skridt fra livet.

I de hippe mandemagasiner

I nogle af de hippe københavnske medie-mandefællesskaber, magasinerne „Schäfer“ og „Kultureliten“, får vreden indimellem frit løb, men bliver dækket ind under sjov, kitsch og ballade. Indholdet i sidstnævnte magasin er en hamper blanding

af sexreportager (fx fra besøg på pornofilmmesse i Las Vegas), ureflekterede onaniartikler om drømmen om den afrikanske drømmekvinde og fotoreportager fra åbenbart „elitære“ fester, hvor kvinderne hyppigst portrætteres fra munden og nedefter. Mange af artiklerne skrives på engelsk i et forsøg på at hive bladet op fra det platte og underlødige til et mere internationalt plan. Man kan let få det indtryk, at mange af medlemmerne i Københavns selvbestaltede kulturelite ikke alene er ramt af den føromtalte længsel og vrede, men også af en kolossal tomhed af eksistentielistisk karakter. I artiklen „De nye Amazoner“ præsenteres et bud på den nye kvinde – et feminint ideal, der: „mestrer alt fra det hurtige knald, stående, gående, liggende, blowjobs på flytoiletter, en hurtig guffer under skrivebordet, mens han banker Hunther S. Thomson-parafraaser ind på den bærbare, hun har skaffet fra Apple ved at påstå, at han er det ny årtusindes svar på Bret Easton E., med et ondere touch, til 8 timers samleje på endeløse sandstrande“.

Vi ved ikke, hvor dumme Kultureliten regner deres publikum for at være, men enhver med bare lidt kendskab til kvinddekønnet kan se, at dette ideal umuligt kan være nedfældet af en kvindelig skribent eller journalist. Hele artiklens beskrivelse af amazonen som en sexhungrende, accepterende kvinde, der „giver gode råd hvis han har røget crack med vennerne“, der „vil have en mand i kontrol“ og „skifter lejligheden ud når der er for støvet til at ånde“, er udtryk for et drømmeideal, som typisk opstår i en mands hjerne – en mand der er blevet skræmt fra vid og sans af den moderne emanciperede kvinde. Artiklens ophavsmænd „Christina Dyhrberg og Kathrine Schulz“, er ikke opført i hverken kolofonen, telefonbogen, på oplysningen eller i journalisternes freelancenøgle.

I magasinet Schäfer ses længslen efter „den lykkelige luder“ i form af en reportage fra en fest i Hugh Hefners til tiden genopståede Playboy Mansion. En fejring af sexindustriens generobring af markedet er altså den hotteste billet, man kan opdrive for tiden, og der er ikke skyggen af refleksion over det faktum, at de fleste af de tilstedeværende kvinder lever af

at gøre mænd tilfredse. Denne tendens bekræftes andetsteds i magasinet, hvor man kan erfare, at det også blandt fyrre-årige „intellektuelle“ trendsættere er kutyme, at en polterabend ikke er komplet uden besøg fra yngre escortpiger, og at aftenens hovedperson befinder sig godt „på sin plads mellem aftenens superbabes“. Hvornår var det lige, at det blev progressivt at være reaktionær? Hvordan gik det til, at prostitution blev trendy? Og hvornår blev det ok at gå til ludere?

Nå, tilbage til vores signalement. Der var ikke så mange af den Vrede Hvide Mands slags her i landet dengang i begyndelsen af halvfemserne, mest fordi han stadig sad på alt fedtet og kun følte sig lidt truet af de nye karrierekvinder. De spillede trods alt kun med på hans præmisser og de var ikke helt nået op i superligaen. Det er først nu her ti år senere, i det nye årtusinde, at han er blevet til mange. Og at han er blevet mere synlig. Der er nemlig sket noget, som han reagerer imod. Verden har forandret sig, som verden nu engang gør. Kvinderne er blevet mere autonome. Spiller nu efter deres eget regelsæt og værdier og behøver i dag ikke en mand ud fra økonomiske hensyn. De rejser, uddanner sig og arbejder ud fra egne og eventuelle afkoms hensyn. Sidstnævnte afkom skaffer de også uden hans hjælp, hvis det endelig skal være. Ikke nok med at kvinder kan klare sig selv, men de udgør for første gang i historien ægte konkurrence for den hvide mand. Verden er blevet feminiseret, og de traditionelle maskuline dyder, så som fx at føre krig, erobre land og hugge brænde, er devalueret. I den globaliserede rige del af verden er det de feminine dyder, der værdsættes: evnen til at føle samhørighed, skabe tryghed og tale på tværs af grænser – race-, religions- og kønsmæssige.

Denne såkaldt feminiserede verden har lagt sig som en kvælende dyne ned over den hvide danske mand. Han forstår ikke, hvad fanden der foregår. Han trykker på knappen, som han plejer og der sker ikke en skid. Lortet virker ikke. Hvad skal han nu gøre? Det er kun de følelsesmæssigt allerstærkeste, der ikke udvikler symptomer på den Vrede Hvide Mand. Det

er kun de allerstærkeste danske mænd, der forstår denne nye verdensorden som en positiv udvikling til gavn for begge køn – ikke som en trussel.

Det kræver brede mentale skuldre ikke at ryge med på den Vrede Hvide Mands felttog, som det tager sig ud her i det nye årtusinde. Som en smitsom virus breder den sig og vækker tanker, sår tvivl, nager i brystet, og til sidst rammer den ham, der skumler på en pude tæt på dig. For pludselig er han over det hele. Han er trådt (tilbage) ud af træværket i det stiveste puds. Inden vi rigtig fik smidt slæberne ind i de tunge drenge gemakker, havde de knaldet døren i igen og går nu rundt og sætter dagsorden i deres tilknappede, knivskarpe skræddersyede mørke uldne jakkesæt. Mest i medierne, som vrimer med Vrede Hvide Mænd – både i redaktionerne og ved skrivebordene. Der interviewer de hinanden om verdens store spørgsmål som krig, sport og andre af „de mange ting kvinder ikke forstår“ som de siger i tipsreklamerne. Der er tale om mænd, der taler med mænd i mandejobs, for det er det hotteste, vi overhovedet har lige nu; boksere (tidligere voldtægtsdomme ingen hindring), fodboldspillere, ja stort set alle krævende sportsgrene, spin doctors, kokke, jægersoldater, politimænd og det er lige før, det er trendy at være rocker igen.

Nye tider

Det er under alle omstændigheder nye tider. Tid til forandring. Eller skal det i virkeligheden opfattes som *tid til forankring* i the good old days, hvor mænd var mænd, og hvor kvinder var kvinder? For kvinder kan jo sagtens, de har stemmeret, ret til at gå i skole og blive lige så kloge som drengene. De skal bare holde kæft nu, de kvinder, med al deres brok. Vi har ligesom ordnet det med kvindefrigørelsen: „Vi lider stadig under eftervirkningerne af rødstrømpernes hærgen i kølvandet af '68-oprøret. I 70erne var mændene jo nærmest jaget vildt“, sagde Anders Fogh Rasmussen til Politiken i 1996. Dette er i dag blevet gangbare og stuerene synspunkter, der ikke koster nogen noget at fyre af hvor som helst og når som helst.

Statsministeren får da således også fornemt selskab af andre indflydelsesrige galionsfigurer som fx journalisterne Jens Gaardboe og Jes Dorph-Petersen. Sidstnævnte siger i et interview til Politiken den 16. september 2001: „Jeg bryder mig ikke om Alt for Damerne-kvinder. Det er sådan nogle, der synes, det er synd for dem og altid brokker sig over, at der ikke er ligestilling, og så bliver de pissesure, hvis man ikke hjælper dem med alt muligt“.

Okay? Ikke kun brokker de ugebladslæsende kvinder sig over, at mænd som Jes stryger forbi dem på Karriereallé, de vil også have, at han hænger deres lamper op. Eller hvad?

Også tidligere skærmtruld Jens Gaardboe har fået nok: „Samfundet er blevet feminint, og vi sidder på en stor østrogenbombe, der truer med – i den politiske korrektheds ånd – at eksplodere, og kvindernes „rigtige meninger“ om alt kvæler det sidste i mændene.“ Det var i Ekstra Bladet allerede i 1996.

En af de ifølge Gaardboe åbenbart dybt beskæmmende konsekvenser af denne feminisering er, at mænd fandengaleme nu også skal til at interessere sig for deres børns velfærd i skolen: „Vi mænd er endt derhenne, at vi sidder til forældremøder og hører lærerinden tale til konen om vores børn, mens vi diskret kikker på klokken. Eller vi gaber kæberne af led til en havefest, hvor man serverer salat og etnisk kalkunkød, mens vi drømmer om store fede pølser. Den feminisme, der gennemstrømmer samfundet, og behersker 90% af vores samliv, leveres nemlig ikke kun af kvinder, men også af mænd, som psykisk har klædt sig ud som kvinder“, siger han også i Ekstra Bladet samme år.

Som vi kan høre, har feminismen været kilde til meget ondt. Den har ødelagt mænds ret til at ignorere deres unger, æde fed maskulin mad som fx pølser, tvunget staklerne til at spise „etnisk“ kalkunkød og forhindret dem i at have det sjovt. Uha uha. Men nu har de altså fået nok, de rigtige mænd. Man kan kun gisne om, hvad det betyder for ligestillingspolitikken, at statsministeren føler sådan, hvordan det påvirker formidlingen af nyheder, at nyhedschefen ser verden med de briller, eller om landets mest populære studievært mon

vil blive opfattet som en rollemodel af andre mænd på det område.

Den bløde vrede variant

Det var jakkesættene. En anden type Vred Hvid Mand er bedre camoufleret. Han optræder som den mere bløde og venstreorienterede type. Men under den dyre, men dog afslappede, mærkevarertrøje er han stadig vred. Han fremstiller selv sit liv, som om han simpelthen er blevet spist og spyttet ud af kvinder hele sit liv. Han taler om manden, der har mistet sin identitet, sit selvværd, sit overblik og sine naturlige instinkter (og testikler) ved blot at være i selskab med kvinder. Han er et offer. Offer for kvindebevægelsen. Offer for konens behov for at realisere sig selv. Offer for samfundets ligestillingspolitik. Han finder det betænkeligt og stærkt kritisabelt, at mænd, som ham selv, er blevet ammet af kvinder, har lært at stable klodser af kvindelige pædagoger, har lært at læse af kvindelige lærere, og i det store hele er blevet omklamret af kvinder. Han ser det som noget helt ekstraordinært for sin egen generation og tror, at alle mænd i verdenshistorien før ham er blevet opdraget af mænd. Han høres ofte i sociale sammenhænge højlydt jamre sig over alle kvinder, der har vadet igennem hans liv. Det være sig konen, der forsømmer de fælles børn på karrierens alter eller ikke forstår, at han nødvendigvis har behov for at være sammen med gutterne og derfor skal til fodbold eller pokeraften tre ud af ugens syv dage. Det være sig hans åndssvage enlige mor, der gik og troede, de var venner i hans ungdom og dermed lagde kimen til hans svære liv. Han høres på avisernes kultur- og livsstilssider, hvor han udtaler sig om dette og hint, bare fordi han kan, og fordi der i dette samfund, der er så hamrende træt af alt, hvad der kan karakteriseres som bare en anelse politisk korrekt, findes en særlig lydhørhed over for mænd, der tør sige noget reaktionært om de grupper, det ikke har været tilladt at svine til længe. Noget tyder på, at der er mange, der har trængt til at få luftet nogle synspunkter:

„Jeg synes, tiden er inde for kvinderne til selv at påtage sig et ansvar for ligestillingen. I dag er der ingen ræson i at forklare fraværet af kvindelige filosoffer med århundreders undertrykkelse. Slaget er vundet og kønsrolledebatten en smule uinteressant“, sagde den succesfulde teaterdirektør Nikolaj Cederholm i Politiken sidste år, som svar på spørgsmålet om hans forhold til kvinder, og fulgte udsagnet op med et godt råd til kvinder i hele verden: „Vær erotiske, spil på jeres krop, ud med balkonen, for kun sådan vil I vinde mandens respekt“. Altså, et råb efter den gode gamle femme fatale, som i stedet for sagligt at fremføre og argumentere for sine synspunkter og sin ret, skal forføre og narre sig igennem tilværelsen. I teaterdirektørens øjne kan det betale sig at lade patterne gå forrest.

Hvad betyder det?

Man skal ikke være specielt paranoid anlagt for at se disse udtalelser som en del af en bølge, der sammen med superkapitalisme, mærkevarereferencer og pornodekadence skyller ind over os. Der må være en sammenhæng mellem den pludselige trendyficering af prostitutionen, af stripbarerne og importen af pornoskuespillerinderne til familieunderholdningen, og at unge drenge i spøg kalder deres veninder for „ludere“. Der må være en sammenhæng mellem, at man i en ny fransk undersøgelse kan læse, at 11årige drenge betragter jævnaldrende piger som sexobjekter og det faktum, at der på internettet findes et website med 10.000 daglige hits, hvor brugerne anbefaler gode lokale prostituerede til hinanden og rater dem ligesom restauranter. For os tegner der sig et billede af en æras genfødsel. Den med alt for store boksestævner, cigarbarer, Hugh Hefners Playboy-imperier, minkpelse, fuck-me-støvler, pornoskuespillere i prime time-tv, diamanter og – som kranzen på kisten – en ny mandschauvinisme. Skriften på væggen er tydelig. Den kommer som hunden i halen på den kønskvoerende, multikulturelle, feministiske, lesbiske, rødstrømpeagtige, fisseflokke og selvretfærdige politik, som vi ifølge maskulinisterne åbenbart har kørt lidt for længe i Danmark.

Med foragten, hadet og klap-i-bitch forrest er der masser af plads, når kvaliteter som fx nærhed, omsorg og næstekærlighed skal latterliggøres og devalueres.

Det er intet mindre end en katastrofe for det moderne samfund og alle former for parforhold, venskaber og arbejdsforhold, der findes mellem mænd og kvinder i dag, at vi nu partout vender blikket bagud og forsøger at rette os ind under nogle forestillinger om mænd og kvinder, som hører fortiden til. Vi har åbenbart ikke fantasi til at forestille os, hvad vi skal sætte i stedet for et kønsrollemønster, vi kender fra vores forældre – eller rettere vores bedsteforældre. Det kan ikke være vejen frem at forstærke kløften mellem mænd og kvinder ved at romantisere stereotyper af kvinden, som den underlegne modtager, og manden, som patriarken med den faste hånd. Der har vi ligesom været, og historien fortæller med al tydelighed, at det var der ingen, der syntes var særligt sjovt i længden. Hvordan skal vi undgå at den massive hetz ikke bare får kvinderne og pigerne til vanen tro at vende det hele indad og igen tilsidesætte deres egne ønsker og behov lige netop som en ny type kvinde er ved at tegne sig i horisonten? Og hvordan skal der overhovedet blive plads til den nye mandetype, Tin Tin'erne, som mandeforskerne siger er på vej, når der står et langt panel af brøleaber i første række og optager hele udsigten for de unge drenge? Hvordan skal de mænd, vi skal leve sammen med i fremtiden, forstå en hujende fis af det hele, når bannerførerne hele tiden fortæller dem, at de i virkeligheden er ofre, når de triller en tur med barnevognen?

Der er noget at gå i krig med. Om man så må sige.

H J E M M E

Til gløden os skiller

*„ja, det er gammen at leve sammen,
hvor ja og amen, er kærlighed“*

N.F.S. Grundtvig

Der er noget, som vi i dette højteknologiske, superindividua-
listiske, finkulturelle og sofistikerede informations-og videns-
samfund ikke kan finde ud af. Og det er ægteskabet. Vi, der
kan kortlægge og manipulere vores egne gener og kloner dit
og dat, kager alligevel fortsat rundt i vores følelsesliv, som
om Adam og Eva netop havde forladt haveselskabet. Vi, der
kan kommunikere elektronisk med hele universet, lykkes det
alligevel at forplumre den mest simple samtale ved spisebor-
det. Vi ved det hele, og alligevel har vi ikke lært en disse. Hvad
i alverden er det, der foregår?

Vi er på det seneste blevet ramt af en uimodståelig trang til
at hoppe ned i den efterhånden godt afprøvede, men noget
uholdbare institution, som bærer navnet med det iboende
problem: det moderne ægteskab. Vi kan næsten ikke vente
med at blive gift. På den gammeldags facon. Med tyl og hele
pivtøjet. Vi har lagt de turbulente årtier helt bag os, og nu skal
kærligheden dælendyleme længe leve. Ikke alene har vi lagt
årene bag os, vi lader, som om de ikke har fundet sted, og
ignorerer eller fortrænger afhængig af ideologisk observans
det faktum, at oprøret var en reaktion mod den livsførelse, vi
med sikker hånd har indført igen. Ikke noget med kollektiver,
eksperimenter og alternativer her. I hvert fald ikke på over-
fladen. Så i stedet spoler vi lidt længere tilbage og forsøger at
retablere det gode gammeldags ægteskab, som det så ud før
i tiden, dengang alle mennesker var lykkelige.

Siden midten af 1990erne er der hvert år indgået omkring
40.000 ægteskaber i Danmark. Det er en stigning på 30% si-

den 80'erne, hvor den slags ikke var så sindssygt meget „oppe i tiden“. Hvis man tror, stigningen alene skyldes, at det eftertragtede papir med indbygget fælleseje er den smarteste måde at sikre hinanden og eventuelle fælles- og særbørn økonomisk, så tager man fejl. Nej, det er super trendy at blive gift. Det sagnombruste singleliv har haft sine femten minutter og nu er det hellige ægteskab blevet en måde at vise omverden, at man har fod på tilværelsen. Tosomheden og meget gerne med garniture i form af et par lækre unger, er blevet så hot, at forskere og sociologer nu taler om, at vi lider af familisme – en trang til at indgå i ægteskab og faste parforhold, fordi verden udenfor er så frygtelig uoverskuelig og utryg. Der er gået sport i det festlige og det fornøjelige, og i vennekredsene konkurrerer man om, hvem der skaber det mest anderledes, overraskende eller pompøse sceneri i anledning af Den Store Kærlighed.

På mindre end ti år er vi gået fra nul til flere håndfulde bryllupsmagasiner og websites om „dit livs fest“, uanset om det er bryllup nummer et, to eller tre. Fra at være en intim familiebegivenhed er brylluppet blevet en „event“ eller et temaparty. Hylderne bugner af nye og genudgivne bøger om etikette, tallerækker og bordplacering. Hele messer har brylluppet som tema og en helt ny beskæftigelse har set dagens lys i form af fest- og eventarrangører med speciale i det uforglemmelige „event“. Det hele lanceret som en hjælpende hånd til dig, så du i mindste detalje kan finde ud af, hvordan du kan gøre dit bryllup til noget helt specielt – uden at skille dig ud fra mængden i øvrigt. Det mere diskrete budskab er, at du skal malkes så eftertrykkeligt som muligt, mens du drømmer. Det beløb, som de kommende ægtefolk vælger at spendere på bryllup, er steget betragteligt, og det er ikke ualmindeligt at trække rundt på en bryllupsgæld til banken længe efter den store dag.

Vi siger ja til hinanden, mens vi samtidig sikrer, at så mange mennesker som muligt hører på det. Vi vies i romantiske landsbykirker, hvortil vi ingen tilknytning har, i dybe tunneller under store bæltter, i igloer, på stejle tinder, i himmelhøje tårne og helst under så stor bevågenhed som overhovedet

muligt – helst også mediernes, hvis det kan lade sig gøre. Vi vil bare så morderligt gerne være gifte og prale af vores nye status. Vi forklæder os gerne som Hr. og Fru Helt Rigtig i klaustrrofobiske og uregerlige skrud, mens vi stryger op ad gulvet. Ikke noget med en lille yndig stangsag fra nede om hjørnet eller nogens aflagte kjole og hvidt. Det skal være den store model og det sidste skrig med det hele. Vi er hammerlykkelige, og enhver, der skridter op ad gulvet, gør det med en fornemmelse af, at dét her, det skal nok lykkes. Omgivelserne gør deres bedste for at understøtte idyllen og træder til med velmenende taler om evig lykke. Vi er glade for, at drømmen endelig, endelig gik i opfyldelse, og at vi nu stolte kan træde valsen hen over parketgulvet, med rank ryg som et par i en tv-transmitteret konkurrence for standarddance. Efter syv timer til bords og den obligatoriske dans vælter vi så om i suiten til en gang munter og pikant sex, som foreskrevet i de hotteste blade. Hvad tænker han og hun mon over inde under den nyklippede og opsatte frisure? Er jeg normal nu? Fik jeg set det, jeg ville?

Under tyllet

Mens Grundtvig og Weyse knalder ud i kirkerummet, bliver der i kulissen skrevet ægtepagter på livet løs. Særeje og kombinationseje. Det er, som om underbevidstheden alligevel sniger sig ind under marengsdrømmen og minder om, at virkeligheden truer derude. Flere og flere lader sig ikke nøjes med det offentlige lidt sære definition af fælleseje, hvor alt er fælles og alligevel ikke. De betaler derfor også advokater oveni for at udarbejde særaftaler omkring Passaten, sommerhuset og IT-millionerne. De aftaler bliver i mange tilfælde prøvet af inden længe. For omkring en tredjedel af dem, der fester til den lyse morgen, bliver det en brat opvågen. Der kommer en dag, hvor selv ikke den mest eksotiske location, den hippeste præst og den labreste kjole kan forhindre hverdagen i at sætte sit sure fjæs ved morgenbordet. Omkring 13.000 forhenværende ja-sigende par overdøver hvert år ekkoet fra festtalerne

og skriger ind i hovedet på hinanden, at det her pis gider de kraftedeme ikke mere. De mødes i statsamter, hos advokater og terapeuter, hvor de deler bo, børn og bitterhed. Hvis det skal være så svært at leve sammen, så hellere leve alene, eller i armene på en anden. Der er ikke langt fra brudfærd til opbrud, når den barske virkelighed trænger sig på. Et gennemsnitsægteskab i Danmark varer omkring otte år. Dagens skilsmissefrekvens svarer nogenlunde til, at der for hvert tredje par, der ville gå hele vejen, var der et par, der stod af. Der er nu flere end dobbelt så mange skilsmisser som i 1950'erne, hvor antallet af indgåede ægteskaber var langt større. Han er alligevel ikke så fed, når der skal passes børn. Hun er heller ikke så lækker, som hun var i starten. Hans mor er en lige så stor idiot som han er. Hun prutter. Han ser for meget fjernsyn. Hun gider ikke have sex. Og pludselig er det ikke døden, men gløden, der skiller os ad.

Det stod ellers ikke i kortene. Vi nuværende nyvoksne har troet, at netop vores generation kunne knække kurven og vinde i det store ægteskabslotteri, fordi vi var de første her på jorden, der har haft muligheden for det. Vi sad ikke fast i konventioner, og i vores del af verden var overskuddet trods alt så stort, at der måtte være råd til at vælge og vrage for begge køn. Når vi blev rigtig voksne, skulle vi ikke giftes, vi skulle måske have et enkelt barn eller to, men ingen bil og i hvert fald intet sofabord. Når vi skulle vælge job, uddannelse, eller hvordan vi nu ville leve livet, så ville alting blive helt anderledes. Det dér med at sidde og rådne op mellem de samme fire vægge og se på en eller anden støder, som bare sidder og klør sig i skridtet, læser avis, ser sportslørdag og i øvrigt ikke rører sig ud af flækken for at give en hånd med ungerne og husholdningen: Aldrig i livet. Heldigvis var ham neandertaleren, mange af os havde stiftet bekendtskab med i barndomshjemmet, en uddøende race, og fandtes han endelig, så færdedes han uden for vores sfære, og sådan en ville vi aldrig røre med en ildtang. Næh, de nye mænd, vores mænd, som vi skulle leve sammen med, de var jo ligesom os selv. De ville

det samme som os, tænkte på samme måde, drømte om det samme liv. Verden var en anden, og der skulle ske noget. Så vi hoppede glade og tilsyneladende ligeberettigede om bord på Kærlighedsbåden og tænkte, at det dér med ægteskabet, det måtte vi kunne gøre bedre end vores egne forældre.

Vores forældre var jo stort set hele vejen rundt nogle stakels fjolser, som mere eller mindre selvforskyldt sad i suppedasen. Udefra var det jo så tydeligt, hvad de have gjort galt; i larmen fra vaskemaskinen og den daglige trummerum havde de tilladt alt liv at dø mellem dem. De havde ladet sexlivet gå i stå og var kun blevet sammen for børnenes skyld. De havde sat fjernsynet over for lædermøblerne, hvor de så sad i deres ens træningsdragter og ophørte med at tale respektfuldt sammen. Passionen og kammeratskabet var forvandlet til et liv i kedsommelig tosomhed, til døden os skiller. Mor kunne ikke helt finde ud af at komme ud af starthullerne og gøre noget ved det. Selvom hun da både havde fået en eller anden form for uddannelse, var kommet ud på arbejdsmarkedet, havde læst bekendelseslitteratur og dameblade i tonsvis, så sad hun alligevel ubehjælpsomt fast i nogle gamle kønsroller. Roller som vi – hendes emanciperede døtre – under ingen omstændigheder ville tolerere.

Vi vidste det godt

Lige så længe vi kan huske, har vi kvinder læst på lektien og mener nok, at vi har forstået den. Fra barnsben har vi af vores respektive rollemodeller fået tudet ørene fulde om, hvor fælderne ligger, og vi kan dem forfra og bagfra, i søvne og på fingrene. Vores mødre og bedstemødre har formanet os gennem deres egen historie, og siden 1960'erne har vi kunnet læse bøger, se film og høre historier om kvinder fra hele verden, som havde enten et liv, et vilkår og i hvert fald et køn, som vi kunne lære af. Vores kvindelige lærere i skoletiden og spydspidserne i det offentlige rum har løftet sløret for det store plot mod kvinder. Som et stort kor har kvinderne før os advaret os mod manden, hans verden og ikke mindst mod et af

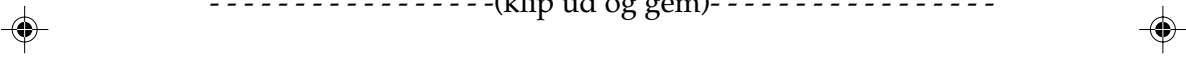

hans mange redskaber til at kontrollere kvinden med: ægteskabet. Vi ved altså det hele i forvejen og har indstuderet deres mantraer, som var det vores egne. Sådan opererer en rigtig moderne kvinde:

Hold fast i din egen identitet
Forfølg dine drømme
Skab dig en egen karriere
Behold dine egne venner
Vælg dine egne fritidsinteresser
Få dit navn på skødet, pensionen og bilen
Behold dit efternavn
Sørg for at lægge til side til dig selv
Få en andel af det, han har
Få noget ud af det i sengen

------(klip ud og gem)-----

Med dette arsenal af formaninger i baghovedet gik vi således mentalt svært bevæbnede, livet og mændene i møde. Et stærkt teoretisk udgangspunkt, som skulle vise sig var særdeles vanskeligt at leve med i praksis. Der kom en dreng eller mand anstigende, vi blev forelskede, og så skete der noget med paraderne. De ligesom faldt ned om ørerne på os. Okay, tænkte vi, så slemt er det måske ikke, når det kommer til stykket. Vi trak på skuldrene og syntes, at det sgu' da var noget underligt uromantisk noget at skulle være så sure og så meget på vagt, inden vi overhovedet var kommet i gang. Vi var jo forelskede i vores mænd og ville både gerne have dem og være deres. Hvis de ville have deres konto for sig selv, hvad så? Det er da okay, han vil have særeje på sit eget firma, jeg tjener jo mine egne penge. Er det måske hans skyld, at hans pension ifølge loven ikke skal deles ved skilsmisse. Vi skal jo alligevel være sammen hele tiden, so what's the big deal, og hvad fanden skulle det nu til for med alle de forholdsregler? Der er ingen grund

til at være så mistroisk, og vel er vi da nået nogle vegne her i det nye årtusinde. Vi tror fuldt og fast på, at den skæve fordeling af midlerne mellem mænd og kvinder, som statistikkerne hårdnakket påviser i formuefordelingen her i landet, enten gælder nogle åndssvage par, vi ikke kender – og så er det sgu da i øvrigt deres egen skyld, eller også skyldes det, at kvinderne i generationer før os ikke fik sikret sig deres andel af deres mænds fryns, firma og formue. Tiderne har ændret sig, har de!

Som tiden går, og jo længere hen i livet man kommer, ville man ønske, at man havde hørt ordentligt efter. Det viser sig jo, at det rent faktisk er forbandet svært at holde fast i sin egen identitet. Det er svært at sætte sig selv forrest. Det er svært at få arbejdsro og sit eget værelse, som forfatteren Virginia Woolf plæderede for allerede i 1930erne. Også bare et beskedent råderum oven i sit eget hoved. For mens vi stod og lærte den frie kvindes katekismus udenad, ændrede verden sig omkring os og gutterne strøg, stik imod al forventning, af sted med guldet og giftede sig med nogen, der gad lege legen efter deres hoved.

Hollywoods fortælling

Vi er de første i menneskets historie, der kan bryste os af, at kun kærlighed er limen, der skal holde os sammen i vores parforhold. Og kærlighed overvinder som bekendt alt. Man kan få kærlighed „forever and ever“ som i popsangene. Og, honey, livet er ikke kun en urealistisk sang, der fiser ud gennem æteren hvert tredje minut, det er også en kassesucces af en spillefilm produceret i Hollywood. Vi kan stadig mærke tungekysene i slutscenerne helt nederst underlivet, og vi har heldigvis endnu ikke mistet evnen til at tro på noget, der er større end os selv. En mand for eksempel. Der er ikke noget som en romantisk komedie uden modhager, hvor farmand breder sin frakke ud over vores selvskabte vandpyt og bagefter samler regningen op som i de gode gamle dage. Fri os fra os selv og vores veninder. Tag os med. Så hurtigt som muligt.

Ikke så få af os er hoppet på den. Hver især har vi fået indfriet en barnedrøm om det hvide rum. Der hvor alt er enkelt, lykkeligt og perfekt. Til trods for at mange af os voksede op blandt voksne, der bestemt ikke var den bedste reklame for parforholdet. Når vi kiggede op fra parketgulvet, linoleummet, uldboucléen eller kokostæppet, afhængig af socialt tilhørsforhold, så de fleste af os forliste ægteskaber, anstrengte kærlighedsløse forhold og i hvert fald ikke noget, der var værd at skabe det romantiske billede af, som nu rider os som en mare. Vi har insistere så hårdt på lykken, at vi ikke anede, man altså også skulle leve og overleve samtidig.

Mange, der er vokset op i 1970'erne, kan huske politikerens Erhard Jacobsen, når han spyttende af vrede forkyndte, at børn og unge blev indoktrineret i hoved og røv af de røde, de perverse og de frigjorte. Set i bakspejlet må man sige, at hans bange anelser var voldsomt overdrevne. De fleste endte alligevel dér, hvor han gerne ville have os, i faste forhold med faste hække, faste bolledage og indkøbssedler sat med magneter på køleskabet. Kun æstetikken er en anden. Ligusterhækken er erstattet af en vildtvoksende jasmin, og stilmøblerne og arvesølvet er erstattet af billig og cool minimalisme fra et svensk møbelvarehus. Resten er det samme.

Så her fyre år efter kvindebevægelsen for alvor smed bh'en, og 30 år efter Suzanne Brøgger gav ægteskabet en opsang i „Fri os fra kærligheden“, sidder mange selv i samme bitre suppedas. Stille, men sikkert, er vi gået hen og blevet vores generations Hr. og Fru Jensen og spiller ufrivilligt de to hovedroller i „Ægteskabets fortsatte katastrofe, del 2“. Statsamtet, terapeuterne og omgivelserne i det hele taget har travlt med at tage sig af mennesker, der er trætte, smadrede, fremmedgjorte og som til sidst ender med at skride fra hinanden. Og hvert tredje barn i landet ender som skilsmissebarn. Lige lidt nyttede turen over „Hun er fra Venus – han er fra Mars“, 'Indblik' artiklerne i Alt for Damerne og fem kostbare besøg hos en nyrig sexolog, hver for sig igen og forkomne efter alt for mange skænderier, der endte blindt. Vi er som arbejdere, der forsøger at rive en stor mur ned, men kun har fingerneglene til hjælp.

Det gik som sagt ikke helt, som der stod i bøgerne og de mange, mange tusinde numre af ugeblade, vi har slugt, uden at nogen af os blev klogere i tiden, der gik. Enhver, der har eller har haft forældre, ved, hvor det svider senere at tænke på den hån, man havde til overs for dem og deres valg. Når man bliver voksen, åbner man munden og hører sin mor tale ud af den. Vi ser os selv efter i sømmende og ængsteligt om i omgangskredsen. Og det er ikke lige den udvikling, vi havde forestillet os. Alle er ekstremt pressede og falder udmattede i søvn på sofaen uden at have talt et ord med hinanden. Alle skændes om, hvem der nu skal hente ungen, og hvem der i øvrigt aldrig køber ind. Farmand sidder sgu igen som for tredive år siden i lænestolen med avis og remote control, selvom huset sejler omkring ham. Det er pludselig utrolig lang tid siden, at der stod friskklippede roser i vassen og hjemmelavet hyldeblomstsaft i køleskabet.

Så derfor går vi fra hinanden. Surfer på nettet og i omgangskredsen for at finde lige netop den bedste skilsmisseadvokat, der kan sikre, at vi nu også får det, vi skal have. Ægteskabet som manifestation af den store kærlighed holdt ikke. Ikke fordi vi ikke elskede, men fordi vi glemte, at det ikke var hele kimen. Og aldrig har været hele kimen i ægteskabet. Alt det praktiske og økonomiske, som ægteskabet også forseglede i gamle dage, har vi glemt. Vi troede ikke, at „i modgang“ kunne betyde leverpostejsfarvede hverdage med rungende tomrum hen over bordet, eller at drømmeprinsessen pludselig mistede både sit arbejde og sit taljemål. Vi går fra hinanden, fordi ægteskabet ikke er så rosenrødt, som de sagde. Og som vi har set i filmene. Alt ændrede sig i det øjeblik, vi kom ud af kirken. Og det var ikke til det bedre.

Vi faldt i

Hvordan lykkedes det dog en nation af veluddannede, oplyste kvinder at hoppe på myten om ægteskabet igen? Når vi nu vidste, at det ikke ville gå og aldrig har gået, sådan som vi troede. Når nu samtlige af de nedarvede fortællinger fortalte

os, at det ikke ville gå det dér med ægteskabet. Var det fordi vi ville reddes – bare et øjeblik?

Måske har maskulinisterne ret, når de siger, at kvinder vil helst forsørges, når det kommer til stykket. Der er sikkert mange kvinder, der ikke har spor lyst til at ligne en nålestribet psykopat og bruge al deres tid på at skaffe ussel mammon. Mange gør det måske kun, fordi de ved, at de aldrig kommer nogen vegne, hvis de ikke gør. Og ud fra en hemmelig frygt for, at de måske en dag ville blive fattige og forladt for en yngre, strækmærkefri model, der havde forstået et par ting eller to om mandlig tilfredsstillelse.

Det vil være naivt at tro, at man kan gøre noget som helst her i livet, uden at det har en pris. Den, der læner sig op ad nogen, risikerer naturligvis at vælte, den dag skulderen forsvinder. Den der ikke gør det, får den kolde skulder under alle omstændigheder. Det er der skrevet mange bitre bøger om, som man kan læse næste gang, man hengiver sig til tanken om, at noget kan vare evigt. Tjene lige så meget som drenge, få børn og gøre rent samtidigt. Det mantra, som endte som vores dilemma, fylder man aviser og bøger med. Formanende pegefingre advarer mod, at kvinderne vil have det hele på den halve tid, samtidig med at hele samfundet kræver, at hun netop skal kunne magte begge dele.

Vores fantastiske tilværelse

I dag ved de fleste godt, at det moderne ægteskab bare var blindebuk for viderekommende. Dit ægteskab kunne ikke gå galt, vel? Det svarer til at tro, at lige netop dine lunger ikke tager skade af tobaksrøg, og at du kan tage en intellektuel beslutning om „aldrig at blive fed“. Goddag Fru Økseskaft. Den kollektive bevidsthed har spillet os et puds. Klip en hæl og hug en tå, så skal du nok få askepotskoen på. Vi klipper og hugger, til der til sidst ikke er mere tilbage. Næsten umærkeligt er moden, udtrykket, halet ind på os og en rigtig kvinde er op gennem halvfemserne blevet en, som er mor med stort M. Hun kan fjerne pletter, sylte sine egne frugter, lave sin egen

saft og måske allervigtigst stå til rådighed for mand og børn. Hun kan dæleme passe skoen, kan hun. Og tidligere feminist-ster, de stærke kvinder, der trodsede deres køns begrænsninger, vender blikket indad og verden ryggen.

På hvide satinpudevår over hele den vestlige verden bliver der grædt modige tårer. Store kameler og antidepressiva skylles ned med årgangsvin, og facader holdes oppe med de sidste modifarver. Fordi ingenting blev, som vi havde regnet med. Fordi vi ikke lærte af vores erfaringer, og fordi kønnet sidder dybt i os, uanset hvor meget vi råber og skriger. Hver for sig ved vi udmærket godt, at der er et eller andet helt galt, men toget kører, og vi holder krampagtigt fast. For tænk hvis vi faldt af. Mange af os „gør“ ægteskabet i ramme alvor og for at markere, at denne gang er den rigtige. Der er så godt som ingen, der er jomfruer, når de bliver gift, og mange har endog en livlig seksuel karriere, med mange skiftende partnere bag sig. Det forhindrer ingen i at optræde i hvidt som uskylden, sneen eller sygeplejersken? Eller er det snarere patienten?

Så hvad kan man anwise kvinder at gøre lige nu? Frigøre sig? Til hvad mon? Tage skylden for de omsorgssvigtede børn på sig, som fx feministen Lone Nørgård anbefaler, at vi skal gøre, og så i øvrigt se at komme videre? Forlade hjem og mand med eller uden børn. Gentage fortidens fejltagelser?

Guderne må vide, hvad det rigtige svar er. Kollektivet led en stille død op gennem firserne. Igen isolerer vi os i små units i stedet for at leve i større sammenhænge med familie eller venner, selvom vi i den grad har brug for en hånd. Huse og lejligheder, er ikke indrettet til, at vi skal komme de mennesker ved, som måske kunne give os en hånds-rækning.

Måske findes det sagnombruste lykkelige ægteskab slet ikke. Eller måske har vi misforstået hele konceptet omkring ægteskabet og den store kærlighed, og det er dét, der ødelægger vores forhold; måske overhører vi præstens ord i ekstasen og fortrænger senere, at ægteskabsritualet også indeholder en paragraf om tilgivelse. Måske ved vi ikke længere, hvad det betyder at tilgive? Og har grænserne for, hvad man skal finde

sig i, ikke i øvrigt ændret sig, siden testamentet blev nedfældet? – Altså det kan da ikke være rigtigt, at man skal finde sig i, at manden knepper med sekretæren, dyrker porno på internettet, eller klæder sig ud i ens kjoler. Det kunne de da ikke have fundet på i gamle dage, eller kunne de? Hvem er det, der har ændret på forholdene midt i det hele? Vi vil ægteskabet med al dets konformitet og gammeldagshed, men skriger af fortvivlelse, når brudekjolen strammer og ikke passer ind i vores moderne hverdag.

Alle elsker Ally

Der findes jo selvfølgelig et alternativ til ægteskabet. Et alternativ, der virkelig er populært og dyrkes af mange for tiden; singlelivet. I dag lever 53% af Københavns Kommunes befolkning alene. Typisk vælger kvinden skilsmisse og er mere tøvende over for at gå ind i et nyt ægteskab, end mænd er. Mange kvinder vælger også selv at få børn på den unaturlige måde. Hellere passe et barn alene end ikke at få nogen overhovedet, lyder det ofte fra den udasede singlekvinde.

Internettet er ved at sprænges af datingbureauer og singleterapeuter, der findes singlebøger, singlebarer og sågar singlerejser. I nogle engelske supermarkeder har de åbent på specielle tidspunkter, sådan at alle singlerne, der arbejder sent (og derfor køber ind sent) kan møde hinanden hen over fryseboksen. Bøger, blade, film og tv-serier med singlelivet i fokus spyttede også ud i raket-fart i kulturen: Sex in the City, Bridget Jones Dagbog, Ally, og herhjemme kørte Politiken på et tidspunkt klummeserien Nynnes Dagbog. Der er også penge i single-livet, det er helt sikkert.

Det er virkeligheden i dag. Men den skærer os i hjertet. For det er jo ikke sådan, det skal være. Det er jo ikke sådan, vi har set det i biografens mørke. For i stedet for at livet som single portrætteres som et realistisk og ønskværdigt alternativ til det monogame ægteskab, er alle disse Hollywoods hovedpersoner i sidste ende alle håbløst fortabte i drømmen om den perfekte mand, der vil komme og redde dem fra single-tilværel-

sens ulidelighed. Carrie i *Sex in the City* er en skruppliderlig, og håbløst frustreret journalist, der får lillepigestemme og indadvendte skuldre, hver gang hun støder ind i den konservative og gammeldags he-man Mr. Big. Bridget Jones, en pige der i udgangspunktet erkender, at hun har det bedst alene, ender lykkelig med den golfklædte, rige og velgroomede advokat, hendes forældre prøvede at presse ned i halsen på hende. Den spiseforstyrrede advokat Ally får også til sidst en eller anden støder, hvis sokker hun herefter kan elske at vaske.

Vi kan ikke tolerere singlepigen. Hun er ikke en ønskværdig skikkelse. For hvem skal man placere hende ved siden af til middagsselskaber? Ham fætter som også er single? Og hun kan heller ikke sidde ved siden af festens charmerende mand, for så bliver konen jaloux. Og det ville være mærkeligt at sætte hende ved børnebordet. Og når hun så er sat, hvad skal man da tale med hende om? Hun taler jo meget om sit arbejde og har unaturligt ingen børn. Og hvem skal byde hende op til dans, når middagen er færdig? Hun er jo også altid fantastisk klædt, dragende, spørgende, strålende står hun der i de høje sko og lokker med sin sexethed og uafhængighed. Med sit store plejede hår og mørke øjne er hun der bare hele tiden og minder en om ens egen sparsomme tid. Ens minustid til at lakke negle, bobbe hår og bruge fem timer på et lagerudsalg. Ens minus-økonomi til at bruge pengene til andet end aftensmad, bleer og drengens nye cykel.

Og det vi ser på film eller tv, det er vi. Vi æder det hele ufortyndet. Vi ringer vores børn op og spørger, „om de har fundet en“ og laver store middage, hvor vi i sange lovpriser det nye par, selvom de måske kun har kendt hinanden i 14 dage. Vi fraråder vores døtre og veninder i at gå fra deres egoistiske, dovne og undertrykkende mænd, fordi de således bliver alene, skal klare sig selv og – ikke mindst – kommer ud i den sociale deroute, der følger med stemplingen som „enlig mor“. Hvordan skal hun nogensinde møde en mand, når hun har et barn? Der er da ingen mænd, der vil have et barn på gule plader (sjovt nok har kvinder sjældent den overvejelse,

når de møder en mand med børn). Vi er også bange for, at hun således kommer ud til et marked med andre lige så uheldige mænd, der umuligt kan have noget at byde på, da „alle de gode mænd jo er taget for længst“.

Den usikre ansættelse

På arbejdsmarkedet dæmoniseres single-kvinden også. For nogle år siden skrev cand.mag. Jan Scheuer en afhandling ved navn „Den umulige samtale“. Den var baseret på et studie i, hvordan kvinder og mænd klarede sig til jobsamtaler. Undersøgelsen viste, at kvinder generelt klarer sig dårligere end mænd. Blandt andet fordi de, meget hyppigere end mandlige ansøgere, bliver spurgt om deres familieforhold og ambitioner i forhold til denne. Spørgsmål af denne karakter er indlysende nok forbudt ifølge Ligestillingsloven, der siger, at man ikke må diskriminere på baggrund af personlige, sociale eller seksuelle forhold. Alle arbejdsgivere kender loven, og stort set ingen overholder den. Gæt selv hvilket køn, denne negligering går hårdest ud over? Man kan dårligt forestille sig nogen få et job, hvis de henviste til deres ret til ikke at besvare den slags spørgsmål.

Faktisk er en jobsamtale en af de utallige situationer, som illustrerer, hvordan vores proklamerede ligestilling i dag fungerer: Er ansøgeren singlekvinde uden børn og udtrykker en glæde ved denne status, vil hun fremstå som underlig og en trussel. Er hun mon lesbisk, mandehader, frigid, vil ansættelsesudvalget tænke i det skjulte. Er ansøgeren derimod i fast parforhold og omkring de 30, vil en arbejdsgiver sikkert tøve med at ansætte hende, fordi han eller hun med rette vil frygte en snarlig barselsorlov. En gift kvinde omkring de 38 med to børn er bestemt at foretrække, men helt ærligt: Vi vil hellere have en mand.

Man forstår sådan set godt arbejdsgiverne. En nogenlunde anstændig arbejdsplads vil i dag, hvis kvinden skal på barsel, gerne skulle skæppe noget oven i den minimale ydelse, kvinderne får fra det offentlige. Det koster naturligvis. Kvinder

har desuden flere sygedage end mænd, især den der hedder „barnets første sygedag“.

Singlekvinden dæmoniseres således på alle niveauer. Det er svært at skille sig ud. Sempelthen. Det er for svært at være og leve anderledes. Det er meget sjovt i en periode, men så forventes det også, at man kommer til fornuft og tilbage i folden, ligesom mange mennesker forventer det af homoseksuelle. Fasen som single må overstås, som en virus man tilfældigt pådrog sig i udlandet. Man kan jo heller ikke lave børn, når man er single. Og i sidste ende er det, dét der betyder allermost. Udvikling. Fremgang. Arternes overlevelse. Så find dig en mand i en fart, og se at blive voksen!

Hvorfor er vi så bange for den uafhængige kvinde? Kvindebevægelsens frontkæmpere ville da løfte deres arme over hovedet i en salig sejrusrus, hvis de så, hvor mange kvinder der i dag lever alene, har deres eget værelse, er økonomisk uafhængige, uddannede, rejsende, med retten til at gøre hvad de vil, vælge sex, når de har brug for det og vælge det fra, når de ikke har lyst. Det må da være indbegrebet af det individuelle, uafhængige menneske, som vi har stræbt efter i alle disse moderne år, eller hvad? Jo og nej. Problemet ligger i hele singlekvindens autonomitet, den magtposition hun udviser og det billede, hun reflekterer – hvad skal mændene stille op, hvis de ikke længere behøves in the great scheme of things? Hvad hvis mænd ikke kan bruges længere – end ikke til at være fædre. Hvad hvis mændenes funktion bliver reduceret til blot at levere klatten?

Det kommer næppe så langt. For alle kan jo nok blive enige om, at det er gammen at age sammen, når fjederhammen er kærlighed. Kærligheden er det vigtigste. Og mennesker vil gerne være sammen. Det er for kedeligt at være alene om alle oplevelserne. Det ideelle ville være, hvis vi kunne finde en måde, hvorpå vi som kvinder kunne befri den indre Carrie i vores ægteskab. Være single-kvinde i parforholdet. Det kræver blandt andet, at vi skipper troen på den romantiske kærlighedsfortælling, og at denne fortælling kan redde os, lige-

som Gud kunne gøre det i gamle dage. Frelse os fra kaos og skabe orden i vores gudløse, fragmenterede og uoverskuelige tilværelse. Det er der ingen, der kan hjælpe os med. Og så må vi yde noget mere. En aktiv indsats er nødvendig, for den parodi af ægteskabet vi i dette årtusind udlever, er i hvert fald ikke holdbar. Og for ligesom at blive i den praktiske hverdagsfeminismes ånd, kan vi begynde med at lave om på de praktiske strukturer, der omgiver ægteskabet.

Manifest for det gode ægteskab

- Alle par, der har levet sammen i mere end fem år, opnår parstatus og de juridiske rettigheder og pligter, der følger med et ægteskab i juridisk forstand. Kommer der et barn i parforholdet, inden de fem år er gået, opnår man ved barnets fødsel automatisk både fælles forældremyndighed og samme juridiske status som gifte par.
- Fællesejelen skal laves om, så der ved skilsmisse kan beregnes efter, hvor længe man har levet sammen, antallet af børn og midler bragt ind i ægteskabet.
- Det skal påtvinges alle ægtefolk in spe, at de læser og forstår alle de steder i Biblen/Koranen, eller hvad man nu foretrækker, hvor der står noget om tilgivelse, og at tilgivelse ikke betyder det samme som at samtykke. Vi må bide i det sure æble og acceptere, at „kærligheden skjuler en mangfoldighed af synder“.
- Vi må slå Power-kvinden ihjel. Og være enige om, at hun ikke findes, men at det er samfundet, der har opfundet hende. Hver gang hun dukker op – i en bemærkning, et slag med hovedet, inde bag et par bedrøvede øjne – må vi tage hende frem og daske godt og grundigt til hende.
- Vi må tillade andre at leve i eksperimenterende ægteskaber, eller respektere at folk vælger at leve alene og ikke tænke „hvad sagde jeg“ hver gang, de ikke lykkes.
- Vi må arbejde på at give de alternative boformer en revival. Ind med store villaer og villaveje i byen, hvor venner og familie bor tæt og mange sammen. Hvor der er fællesan-

tenne, og avisen går på omgang. Ud med småborgerlige Hellerupvillaer med indbygget nabohad, jalousi og hvor fællesskabet består i at tale om, hvilken kasse fra aarstiderne de abonnerer på inde hos naboen.

- Ud med forestillingen om, at man kan køre et fuldtidsjob, være fuldtidsmor og samtidig sexkilling.
- Ud med de urealistiske forestillinger om at „det nok kun er mig, der ikke kan finde ud af mit ægteskab“ og ind med accepten af parterapi, og at professionelle faktisk kan hjælpe i virksomheden „Ægteskabet“.

Katten i vasketøjssækken

*„Becoming a wife will erode your mental health,
reduce your leisure, decimate your libido, and
increase the odds that you will be physically
assaulted or murdered in your own home“*

SUSAN MAUSHART I BOGEN

„WHAT MARRIAGE REALLY MEANS TO WOMEN“, 2002

Hvem er din mand? Han er muligvis tidligere bz'er. Eller punker? I hvert fald var han verbalt aktiv på venstrefløjen, rullede selv sine smøger, havde farvet langt hår i hestehale, abonnerede på Information og månedsbladet Press, da du mødte ham. Han ville noget med verden og være noget for andre.

Eller:

Han er uddannet tømrer, tjener godt og havde boet alene i flere år, inden I mødtes. Han har orden i tingene, læser Ekstra Bladet og M! en gang imellem og skylder ingenting på bilen. Han kom med blomster og kunne mere end én ting med et køkkenbord. Han er vild med stærke kvinder og tager det hele ovenfra og nedefter.

Eller:

Han strøg lige fra gymnasiet ind på Handelshøjskolen og videre til et godt job i marketing. Han er en pæn og stabil fyr, god til oralsex, spiller fodbold i sin fritid og husker sin mors fødselsdag. Han har pensionsordning, skifter teleselskab efter rabatterne, går i jeans og beholder sokkerne på i sengen.

Eller:

Han blev lige færdig på kunstakademiet, da I traf hinanden. Han kunne tale længe om litteratur og poesi og er stadig humanist. Han er nu en anerkendt kunstner, der ikke bryder

sig om Pia Kjærsgaard. Der er masser af kreative venner, en overraskende stor bil og god mad og vin.

Eller:

Han er en engageret journalist. Altid på vej mod nye spændende horisonter for at formidle de nyheder, verden har brug for. Han går op i politik med liv og sjæl, og en stor del af hans hjerte tilhører de svageste grupper i samfundet. Han spiller i fodboldklub, er superferm ved komfuret og har et noget problematisk forhold til sin familie.

Uanset om du kan nikke genkendende til disse typer i din egen seng eller ej, så er risikoen for, at du deler skæbne med deres kvinder, koner og kærester alligevel temmelig stor. Den store aha-oplevelse her efter årtusindeskiftet er nemlig, at sådan set ligegyldigt hvem han er, så holder Mr. Right sig i langt de fleste tilfælde behændigt tilbage, når der tales HUSARBEJDE. Og her ligger nøglen til den store private konfliktfyldte føljeton gemt: Kald den „kvinden versus manden“, „gulvskrubben versus fodbolden“, eller „kulturen versus biologien“, husarbejdet er og bliver det mest almindelige samtaleemne, både i den enkelte kvindes indre dialog med sig selv, udveksling af hvordan-går-det-hjemme-hos-her-snakken mellem venner, kvindens „samtaler“ med kæresten, eller den store fællessnak, der foregår i medierne. Måske mere end nogle andre tendenser i det moderne liv er fordelingen på hjemmefronten den bedste indikator for, hvor lige vi lige går rundt og er.

Selvom mange flere mænd „hjælper til“ derhjemme, og de rent faktisk også hjælper med flere og flere ting, så er det nok alligevel kommet bag på mange kvinder, hvor lidt det indimellem føles som. En fjerdedel af alle mænd laver mellem stort set ingenting i hjemmet og en fjerdedel af husarbejdet, hvilket betyder, at kvinder har dobbeltarbejde, for ud over deres 'rigtige' arbejde skal de også lægge timerne fra hjemmearbejdet til. Ikke kun overgår kvinders indsats med selve husholdningen, indkøb, madlavning og rengøring langt deres mænds og børns. Kvinder står som regel også for alle sociale pligter såsom fx at holde kontakten til både sin egen og mandens familie, til den fælles vennekreds og til ungerne mange kontak-

ter. Det gør ikke byrden mindre, at livet foregår for fulde drøn i en travl dagligdag.

Videnskabeligt eller ej – i stort set alle de hjem, vi kender personligt, bestiller manden ubetinget og uden undtagelse mindst i det hjemlige fællesskab. Uanset politisk ståsted, indtægt, baggrund eller geografisk placering, uanset hvordan løniveauet, arbejdspresset, drømmen og ambitionerne end måtte være fordelt, så forholder det sig bare sådan. Vi kender ingen kvinder, som ikke er blevet enten paf, rystede, rasende eller skuffede over den kendsgerning, at på lige dét punkt var vi såmænd ikke kommet så meget videre.

Flertallet af mænd siger i undersøgelser, at de er med på en deler derhjemme. Vi tror, at dette udsagn opfattes som en sandhed med modifikationer, hvis man spurgte de kvinder, de lever sammen med. De mænd, vi kender, gør fx meget sjældent rent, rydder ikke så tit op, og hvis de gør det, så er det klart definerede opgaver fordelt og ledet af kvinden. De er ikke meget for at stå for det sociale ansvar og vil helst ikke have fingrene for dybt i den huslige materie. Til gengæld har de da efterhånden en hel del med deres børn at gøre, og mange af dem laver også mad. Men resten – det står lilleemor for. Medmindre altså, at hun konstant er på nakken af ham. „Gider du ikke nok ...“, „er du sød at ...“, den optimistiske: „Ved du hvad skat, på søndag tager vi den helt store rengøringsdag“, eller den sure, livstrætte: „Prøv lige at hør, nu har jeg hentet ungerne, købt ind og ...“

Kvinder, der går ind i ægteskabet i den naive tro, at de nu skal dele alt i tykt og tyndt, bliver grueligt skuffede, og her opstår en stor del af de skår, der senere kan vise sig at være meget svære at klinke sammen. Langt de fleste kvinder oplever nemlig, at i det øjeblik de flytter sammen med en mand, så står de med det hele derhjemme, og det er ikke kun noget, de griber i fri fantasi. Faktum er, at det gør de også. Det er stadig sådan, at en mand, der flytter sammen med en kvinde, får mindre at gøre i sit eget hjem og omvendt. Ikke overraskende er dette et skæbnefællesskab, vi deler med andre

kvinder i Europa. En ny engelsk undersøgelse viser, at kvinder laver mere end 70% af husarbejdet, og det er ligegyldigt om de er udarbejdende eller ej. Kvinder passer også børnene mere end manden, og langt flere kvinder end mænd oplever depressioner, ensomhed og stress på grund af det. Det bliver ekstra interessant, hvis man kobler disse undersøgelser med dem, der viser, at mange af de storrygende kvinder, som landet her er så rigt på, opfatter dét at sætte sig med en smøg, som deres eneste helle i en travl hverdag. Det er svært at blive overrasket over, at kvinder ikke kun har svært ved at holde op med at ryge, men også dør af det, hvis det at fylde lungerne i 3 1/2 minut går hen og blev den moderne version af „a room of one's own“; det rum som forfatteren Virginia Woolf skrev om og anbefalede alle kvinder at skabe sig, for at de kunne udfolde deres kreativitet. Det er over 70 år siden.

Så hvis man går rundt og undrer sig over, hvorfor vi andengenerations-empowerede kvinder stadig ikke er integrerede i mandens verden, kan det blandt andet skyldes, at vi stadig sidder fast med røven i gulvspanen. Kvinden vågner op af drømmen, de hvide silkesko er stillet på loftet, og hun finder sig selv med langt den største byrde i hjemmet og med det overordnede ansvar for, at familien fungerer socialt. Det får hun naturligvis ikke en rejse for, da det er hendes eget ansvar, og i modsætning til hvad kvinder går og bilder hinanden ind, så er livet på hjemmefronten i grove træk det samme som det var for vores mor, kun pynten er ændret; der er flødeskum på hundelorten. Tillykke, unge dame, de har lige vundet katten i sækken. Sådan er det, og det er uomtvisteligt, at sådan vil det også gå i majoriteten af de hjem, der stiftes fremover.

Man kan forsøge at tage sine forholdsregler, men det kræver store portioner mod og udholdenhed. Selvfølgelig har tingene ændret sig, og mange mænd hjælper til derhjemme, men problematikken tydeliggøres jo netop udmærket i selve formuleringen „mænd hjælper til derhjemme“. Det gør kvinder altså ikke, de udfører selve arbejdet, eller hvad? Vores sprog afslører, at vi stadig opfatter hjemmet som kvindens ansvarsområde, men at hun altså kan være så heldig, at manden hjæl-

per hende. En anden sproglig formulering, der vidner om de flestes opfattelse af fordeling af arbejdsopgaver i hjemmet, er, når man spørger mødre, der skal et eller andet på egen hånd, om hvem der så passer børnene. Det spørgsmål fordrer, at børn der ikke er sammen med deres mor, så i stedet skal passes. Af deres far fx.

Kvinder ser bedre

Mange mænd giver udtryk for, at de føler (hvis man da stadig må bruge det verbum om mænd?), at der ikke er forståelse for, at de ikke lægger vægt på de samme ting som kvinder, og at de altid bliver kritiseret for det, når de forsøger. Fair nok, et langt stykke hen ad vejen. Set i et historisk perspektiv kunne mænd heller ikke skifte en ble for et par generationer siden og var tydeligt nervøse ved blot at skulle holde et spædbarn. Det går jo meget godt efterhånden, så mon ikke alting her i tilværelsen kan læres?

Så er der den gamle sang om, at mænd ikke „ser“ de samme ting som kvinder. De ser ikke lige, at der står en opvask, at vasketøjssækken er fuld, eller at der ikke er mælk i køleren. Kvinder ser altså bedre tårne af tallerkner, nullermænd, snotnæser, beskidt undertøj, længselsfulde bedsteforældre og forsømte venner. Det er således blevet normen, at mænd også har lov til at sige, at de ikke er gode til husarbejde og faktisk helst vil være fri for at være en del af det overhovedet. De påberåber sig nu retten til at bidrage med noget andet, der angiveligt har belæg i gamle maskuline naturværdier; skal det mon forstås som fx at lære deres sønner at trille med bolde, snitte grene om til knive, sige „pyt“ når ungen har slået sig, og først gå til lægen, når skaden har udviklet sig til en kronisk tilstand?

I samme retning bagud forlyder det også med henvisning til naturen, at efter alle disse år, så viste det sig, at kvinder og mænd alligevel var så forskellige, at man kunne have sparet sig alt det skrigeri. Dermed skal det forstås, at det nok er bedst, hvis kvinderne fortsat laver husarbejdet for „det ligger mere

til dem“. Som paradokset i pølseenden må samme kvinde med det naturlige rengøringsinstinkt bare ikke have en holdning til hverken udførelse eller resultat. Vi skal altså både gøre det med rengøringen, maden og ungerne, fordi det står i jungleloven, men må helst ikke samtidig have en holdning til, hvordan det bedst gøres af vores forfløjne husassistent, manden.

Død eller blød mand?

Vi spoler tilbage. For blot 30 år siden hjalp meget få mænd til overhovedet, heller ikke selvom det var i denne periode, at manden som hjemmegående husfar dukkede op i medierne. I kølvandet på kvindefrigørelsen kom den såkaldte bløde mand ind på scenen. Ifølge overleveringen begyndte han så småt at få sin ugentlige maddag, tog ud af bordet, snuppede opvasken og hjalp lidt til med ungerne. I medierne blev han til sådan en, der også strikkede og farvede garn. Han forsøgte sågar med lidt selvindsigt og mødtes med andre mænd i grupper, for at snakke om, hvordan det var at være mand. Den bløde mand var i virkeligheden aldrig rigtig mere og andet end en karikatur med sin hyggelige pibe, sit krøllede hår og sit nye forklæde med „Far“ trykt hen over brystet. I dag har vi åndet lettet op, for vi er enige om at „ham var der ingen, der kunne lide. Heller ikke kvinderne“, selvom han alligevel mistænkeligt ligner, det vi ønsker af den mand, vi lever sammen med. Vi ynker denne tilsyneladende bløde mand med vores sædvanlige arrogance for „dengang“. Han opfattes som en patetisk figur, som fuldstændig opgav sin maskuline suverænitæt og lod sig trampe hen over af alle kvinder. Det øjeblik han slap geværet og tog fat om støvsugeren, mistede han åbenbart sin identitet, og siden er det gået så meget ned ad bakke for de rigtige mænd, at de har måttet kæmpe hårdt for at få bøssen tilbage i hånden. Og det er den kamp, vi nu kan se resultatet af. Rigtige mænd skider igen lokummet til og deres koner et langt stykke – og hvorfor være sammen med sine børn, når man kan sidde og skråle i Farum Boldklub?

Måske især kvinders hån over for halvfjerdsernes bløde fyr

dækker over vores egen desperation. Vi skammer os nemlig ad pommern til. Vi går og går og kommer ingen vegne, og sjovt nok er vi lige så trætte af at høre på os selv, som visse andre. Men det piner os, at stort set alt, hvad vi foretager os af arbejde i hjemmet, er uproduktivt, røvsygt og ingen vegne fører. I et samfund, hvor alt handler om, hvor mange penge man kan skrabe sammen, forekommer det stadig særdeles uproduktivt. Der er intet udødeligt eller bestandigt over husarbejde; det går kun ned ad bakke for et nyvasket køkken-gulv, rent tøj er kun rent, til nogen tager det på, og den eneste form for kontant belønning, en mor har i udsigt, er, at hun muligvis kommer i himlen for „mødre, der gjorde det bedste de kunne“.

I en kort periode troede vi på det, når de skrev i ugebladene, at det var in at være en kvinde, og at hun med alle sine (hjemme)- kundskaber var en eftertragtet arbejdskraft. Uhadada, mange bolde i luften, det store overblik og vi skal komme efter dig med vores feminine kvaliteter. Det var en kort fornøjelse. Selvom det kan være svært at forklare de dér huller i cv'et, der ufravigeligt kommer med moderskabet, så man nok indse at det, ud over at være lovmæssigt unødvendigt, jo heller ikke er rigtig anbefalelsesværdigt at skilte med sit privatliv, hvis man er kvinde. Vi ved ikke, hvem der har forsøgt at binde kvinden på ærmet, at det var et plus? Man kan jo for fanden ikke skrive „mægtig god til at vaske op“ eller „med i skolebestyrelsen“, uden at modtageren skriger af grin. Skrønen om at hende, der kan fordele tre vingummier mellem fem børn, skulle være en genial ressource i firmaet, holder heller ikke i virkeligheden. De forfremmer os ikke, betaler os mindre og satser ikke helhertet på os, fordi vores bagland fylder så meget. Alt det pjat med at de bløde værdier har sneget sig ind på arbejdsmarkedet, var kun lige, til de hårde drenge kom tilbage fra kødgryderne, hvor de øjensynligt havde opholdt sig under tvang i årtier. Vel at mærke uden at nogen af os opdagede, de var der.

Kilometer fra millimeterdemokrati

Når mange i dag betakker sig for millimeterdemokrati med henvisning til dengang, man forsøgte at dele arbejdet LIGE, så skal man være opmærksom på, at den fordeling af husarbejdet ikke har eksisteret i særligt mange familier. Og at der ikke er nogen som helst fare for, at den ligger lige om hjørnet; I takt med at nymaskulinismen titter frem i skikkelse af mandeterapeuter og visse mandeforskere, er der snarere tegn på det modsatte: At manden vil søge væk fra familien og ind i sammenhænge, hvor det ikke kræves af ham, at han deltager i kvindens og børnenes liv mere end højst nødvendigt. Hvorfor påtage sig halvdelen af husarbejdet, når man kan ordne verden? Hvilket samfund har maskulinisterne mon tænkt sig at skabe rundt omkring denne form for maskulinitet? Mon de i ramme alvor mener, at man kan udvikle et ordentligt, anstændigt og demokratisk samfund ved at skide i badekar og fortælle kvinder, at de skal holde deres kæft og sutte pik, mens de sætter en vask over?

For nu at komme alle dem i møde, der, hver gang man brokker sig, siger, at der da er sket ret så meget. De unge mænd hjælper da til langt mere end deres fædre. Jo, det er bestemt herligt, at så mange yder mere end ingenting. Og hatten af for fortroppen af helt unge mænd, der virkelig forsøger og tilmed sætter en ære i at være en partner. Dem som er åbenlyst glade for, at der er kommet flere nuancer på billedet af manden, end der var, da far var dreng. De sidste femten år er diverse statsfinansierede ligestillingsorganer kørt frem med, at det bliver bedre dag for dag. Her på det sidste klapper vi af de mænd, der endelig, endelig er begyndt at få fingeren ud. Det er, som om der ligger en skjult besked til kvinden hjemme i gryden om at holde sin mund i den tid, det tager. Hænderne op ad lommen og vent på bedre tider. Diskussionen om husarbejdet er blevet lige så meget tabu, som kvindelig seksualitet var i Freuds tid. Det er tabu at blive taget i røven, og det er selvfølgelig ikke populært at skringe op i et samfund, som dyrker en mærkultur, huhej, hvor går det godt, og hvor vi dog magter det hele på den halve, så man som kvinde føler, at der

var et indbygget handicap med i pakken. Det er således nærmest flovt at fortælle ærligt, hvor lidt opbakning man føler, man får på hjemmefronten. Endnu pinligere bliver det for de kvinder, som man forventer noget andet af; kvinder der skærer igennem på møder, styrer budgetter, kæfter op og gør ting. Når de kommer hjem, mister de mælet og er husbestyrerinde, rengøringshjælp, kogekone og babysitter i deres eget hjem. For jo længere uddannelse og jo længere arbejdstid en kvinde har, jo større andel af hjemmearbejdet har hun ansvaret for, og jo mindre hjælper også børnene til. Det viser undersøgelserne. Og det er især drengene, der slipper i karrierekvindens hjem, hvorimod hun nok skal vide at lade den grimme stafet gå videre til sin datter. Det er en fæl, men statistisk underbygget, kendsgerning. Omvendt proportionalt er det for en mand; har han familie, er hans chancer for at avancere langt bedre. Det er ikke så underligt. Enhver mand, som ikke selv skal vaskes sit tøj, lave sin mad, rydde op efter sig eller passe sine børn, har mere tid til at koncentrere sig om alt muligt andet. Fx om sit arbejde. Heldige ham.

Så kvinder råber ikke op. I hvert fald ikke offentligt. Det er tabuiseret, og der er ingen, der gider høre på det. Det er da ærlig talt også et nedturs kedeligt emne og i stedet for at galpe op, så vælger mange den alternative løsning; det faktum at langt de fleste skilsmisser begæres, ja, undskyld fagudtrykket, af kvinder, og at fraskilte unge kvinder i trediverne er meget mere tilbageholdende med at gifte sig igen end fraskilte mænd er, taler dets eget sprog. Husarbejde sucks! Kvinder frustreres over det, og de kvinder, der ikke bliver skilt på grund af det, samler benene, tager opvasken med dirrende fingre og flygter herefter ind i andre verdener – romanens eller måske romanbladets.

Handling giver forvandling

Okay, man kan brokke sig herfra til juleaften. Man kan tude ned i gryden og håbe på, at ens datters datter får bedre kår. Eller man kan regne lidt på skidtet. Lad os nu antage, at hjem-

mearbejdet alligevel på en måde akkumulerede en eller anden form for belønning ud over „den glæde man kan føle ved et rent hjem“. Hele verdens mantra er alligevel blevet noget i retning af, „hvad får jeg for det?“, så måske skal man bare derhen, hvor alt det, der ikke er en skid værd alligevel, gav pote i form af point eller penge. Hvordan det regnestykke nogensinde skal gå op, kan godt virke som en gåde. Medmindre man sætter sig for at regne forskellen ud i et sprog som den mandlige del af verden åbenbart forstår sig på og så i øvrigt udligner bagefter. Hvad koster det fx at bidrage med femten timer mere om ugen på hjemmefronten end din partner i tyve år? Selv med en minimumsløn på nogle og firs kroner i timen, kan man godt se det for sig. Det løber op og kunne pynte på den gennemhullede pensionsopsparring.

En af de ting, man oftest hører fra folk, der ikke gider at snakke ligestilling i hjemmet, er: „Åh, nej, bare det ikke er noget med millimeterdemokrati“ – som om det var en tilstand alle rent faktisk havde prøvet og ikke gad mere. Dem, der *har* prøvet at nærme sig, ved udmærket, at det er noget om at råbe i skoven og det døve øre – og sådan noget. Millimeterdemokrati betyder i al sin enkelthed, at hver gang denne ene laver noget, så skal den anden også lave noget. Dem, der har bange anelser i den retning, kan godt slappe af, for det er der ingen danske familier, der praktiserer det, fordi de fleste kvinder har alt, alt for travlt til at regne på den slags. Så det er ikke blevet gjort på en måde, så man kunne bruge det til noget. Måske også fordi kvinder ville stå i en penibel situation, hvis de rent faktisk havde et hårdtslående regnskab at slå deres dovne couch-potato oven i hovedet med. Det ville nemlig tvinge dem til at handle i stedet for bare at istemme sig det årtusinde gamle trygge og genkendelige hylekor om, hvor meget de laver, og hvor lidt han hjælper.

Hvis man ikke vil høre, så må man føle. Der er tre måder at gribe ens elskedes manglende indsats i hjemmet an på: Man kan for det første vælge martyren. Det er den, hvor man holder sin fornærmede kæft det meste af tiden. Og fnysende griber støvsugeren og med fråde om munden samler hans tøj op

fra gulvet for 117 gang. Denne „taktik“ afføder en ægteskabelig krise i ny og næ, når man ikke kan holde vreden tilbage, men bortset fra det, er den perfekt til at bevare en form for status quo. Men her kommer regningen altså senere. Man får et grimt og bittert drag om munden, lever hårdt på den forkerte måde og dør for tidligt. Denne facon er imidlertid en populær udvej, fordi den har vist sig at være den nemmeste. Ikke sjov, men nem. Kvinder har i generationer øvet sig i rollen som den bitre og forsmåede, så den kan vi udenad. Tit med god grund, bevares. Samtidig er det en opførsel som ikke stiller os uden for gruppen, fordi alle dem vi kender stort set gør det samme. Ligesom med ulvene og den måde de hyler, du ved.

En anden udvej er noget-for-noget-modellen. Den er også meget anvendt rundt omkring i de danske hjem, har vi ladet os fortælle. Det er den, hvor du lader ham vide, at han ikke får noget på den dumme, medmindre han tager sin del af husarbejdet, som I på forhånd har defineret på nuttede småborgerlige tavler i køkkenet som „maddage“, „opvasketjanser“ og „hente-børn-arrangementer“ og fordelt sirligt imellem jer, som børn deler slik. Dette er en yderst uholdbar løsning, idet den i hans øjne gør dig til „hende, der hellere vil have ryddet op end have sex“. Det kan godt være rigtigt, men det er ikke noget, du skal skilte med i disse tider, hvor det er „in“ at magte alle rollerne på én gang, selvom de færreste gør det. Konsekvensen kan typisk være, at han derfor vil lade sig friste uden for hjemmet af barnløse yngre kvinder med spænder i håret og råd til rengøringshjælp. Du vil helt sikkert også miste lysten til ham og blive halv-frigid, fordi du er principfast og har sværget for dig selv, at du ikke vil overgive dig, før han for helvede har taget den opvask.

Den sidste mere krævende udvej er at stille sig uden for det kodede fællesskab og totalt redefinere, hvad et hjem er. Her kan du lære fx at meditere, finde andre åndelige værdier end et rent hjem og hyre en au-pair til det værste. Dette kræver foruden en fed bankbog en stor omlægning af livet, og du kan muligvis risikere at blive udstødt fra den stamme, du omgås

til daglig. Enten fordi de synes, du er for hippie-agtig på den urene og ikke lækre måde, eller fordi de synes, du er for dekadent og springer over, hvor gærdet er lavest ved at hyre nogen til det beskidte arbejde. Det er ikke særlig kvindeagtigt og kan få en dårlig stemning til at brede sig lynhurtigt. Folk, der stikker for meget udenfor i vennekredsen, holder ikke i længden. Tre parmiddage. Max. Så er det ud.

Husarbejdet er en institution, vi ikke har moderniseret, ligesom vi har moderniseret arbejdspladsen, transportsektoren, ældreområdet og alt muligt andet. Og før både arbejdsgivere, politikere og arbejdstagere tager husarbejdet seriøst som en institution, der skal moderniseres, vil hjemmet forblive en arkaisk ikke-ligestillet institution. Ligeegyldigt om arbejdet udføres af manden, kvinden eller en underbetalt au-pair fra Litauen, så skal det udføres. Der skal laves mad, hentes børn, købes ind og vaskes op. Der skal stryges skjorter, og der skal pudses vinduer. Der er nogen, der skal bestille tid til bøjletandlægen og huske svigermors fødselsdag.

Så i mellemtiden må man kunne gøre noget andet. Vi foreslår, at du hælder vin på gamle flasker og genindfører millimeterdemokratiet. Denne gang med brugerbetaling. Skal vi tro de nye vinde om, at alt kan værdisættes i penge, og at det altså er „naturligt“, at du laver det meste, så kan man da lige så godt få det bedste ud af det og servere det i et sprog, Bamsefar kan forstå. Vi introducerer hermed „Hjemmets regnskab“. Et forsøg på at give alle møkker en regnemodel og et værktøj. Både som hjælp til dig derude, der er ved at gå op i sømmene, fordi du bliver frustreret over, hvor din tid bliver af, men også en hjælp til landets politikere og jurister, som kan lade sig inspirere af modellen.

Hjemmets regnskab

Hold på hat og briller. Test og forpest dig selv, for her kommer en metode der for en gangs skyld giver dig noget håndgribeligt at komme med. Med „Hjemmets regnskab“ kommer der helt bogstaveligt penge i skidtet. Det er et fleksibelt regne-

system, så man til hver en tid kan kapitalisere sin indsats på de bløde områder derhjemme. Så hvis man har lyst, er rasende, skal skilles, mangler kontante argumenter eller bare har en ledig stund til eftertænkning, så kan man roligt finde lom-meregneren og blyanten frem.

Vi har regnet tallene i „Hjemmets regnskab“ ud efter, hvor mange gange vi regner med, at man udfører et bestemt gøremål inden for et år. Udgangspunktet er en familie med et til to børn. Vi har taget de statistikker, der er tilgængelige lige nu, over hvor meget tid der gennemsnitligt bliver brugt på husarbejde i de danske familier. Derefter har vi sammen med et panel af par i vores omgangskreds udformet en liste over de opgaver, som en moderne families pligter består i, dog ikke medtaget diverse istandsættelser. Det er måske ikke rigtig videnskabeligt eller helt præcist, men det virker.

Forbehold

Har I lige mødt hinanden og du synes, det er for lidt tidligt at gå ind i det der med økonomien for alvor, fordi det går ud over romancen (det rette tidspunkt indtræffer sjældent, heller ikke efter, dampen har lagt sig), så tag for en gangs (og for Guds og for din egen) skyld mod et godt råd: Del husarbejdet ud i *hele* områder. Hold dig f.eks. helt væk fra køkkenet. Eller støvsug aldrig. Lad din partner om alt vasketøjet, uanset om det så i en periode betyder, at dit hvide undertøj bliver blåt eller at dit dyrebare rensesøj ender i en hvidvask. Og LAD SÅ VÆRE MED at blande dig i udførelsen. I længden er anstrengelserne givet godt ud, og vi kan godt love dig for, at en ødelagt silkeskjorte ikke er nogen høj pris at betale i det lange løb. Der er ikke nogle funktioner i et hjem, man ikke kan lære relativt hurtigt og det dér med, at man ikke kan lære en gammel hund at skide, det passer ikke. Her taler vi af benhård erfaring, søster. Lever du i et parforhold uden børn, kan regnskabet justeres på den måde, at det samlede antal timer, I bruger på hjemmefronten, sættes ind i regnestykket i stedet for det antal timer, der er det gennemsnitlige for børnefamilier.

Nå, til sagen. Gå alle punkterne igennem og se hvor mange point du får i alt. Gør det igen og se hvor mange points, du synes, din mand får. Man kan evt. gøre det sammen med sin partner, men det er på eget ansvar. Vi har ret dårlige erfaringer med nogle af de par, der har været prøvekaniner på „Hjemmets regnskab“. Det kan afstedkomme nye dimensioner i gamle skænderier. Vi opfordrer derfor til, at disse regnestykker kun laves i fællesskab i „medgang“. Så er du advaret.

Vi har listet de mest almindelige opgaver nedenfor og har besluttet, at hver opgave giver et point, hver gang det udføres i løbet af et år. Nogle af opgaverne er naturligvis fuldstændigt usammenlignelige, men uanset hvor langt mere besværligt det er at lave mad end at ringe til svigermor, så er det altså sådan, vi har gjort det. Vi har også på forhånd besluttet, hvor mange gange om året, man udfører disse opgaver. Hvis du er utilfreds med det, må du lave dit eget system. Du får opskriften senere i dette afsnit. Brug vores pointsystem, første gang du prøver.

Hjemmets pointsystem

Vores antal point pr år	Opgavens karakter	Dine point	Din patners point
10	Stå op om natten med lille barn		
5	Blive hjemme med sygt barn		
2	Gå til regelmæssige lægeeftersyn med barn		
4	Gå til akut lægebesøg med barn		
24	Skaffe babysitter		
24	Skaffe kontanter til babysitter		
104	Læse lektier med børn		
104	Underholde børn med fælles aktivitet		
52	Lege børns lege med børn		

25	Finde og hente glemte sager fra fritidsordning m.m.		
150	Minde børn om sikkerhedsforanstaltninger, såsom cykelhjem, albueskyttere, baderinge og hvad har vi		
100	Tjekke børns skoletasker, herunder penalhus		
100	Køre/hente barn fra fritidsaktivitet		
200	Følge eller køre barn i skole eller institution		
200	Hente barn fra skole eller institution		
20	Svare på henvendelser fra skole eller institution		
4	Gå til forældremøde		
10	Deltage i forældrepolitisk arbejde		
10	Deltage i skole/børnehave/fritidsarrangementer		
20	Evt. arrangere samme		
200	Smøre madpakke		
30	Produktudvikle madpakke		
10	Købe ekstraordinært udstyr til børn – gymnastiksko, svømmebriller m.m.		
10	Købe medicin m.m. til børn		
4	Købe legetøj til børn		
8	Købe tøj til børn, løbende		
1	Købe vinterover tøj til børn		
1	Købe vinterfodtøj til børn		
1	Købe sommerfodtøj til børn		
1	Købe sommerover tøj til børn		
5	Kende navne på figurer i børns leg og legetøj		
10	Svare på invitationer til børn		
10	Købe gaver til børns venner		
10	Huske navne på børns venner		
10	Huske navne på børns venners forældre		
6	Gå på biblioteket med børn		
6	Afløve biblioteks bøger for børn		

6	Arrangere og koordinere fritidsaktiviteter		
4	Købe udstyr til samme		
12	Ringte til hendes forældre		
12	Ringte til hans forældre		
12	Besøge hendes forældre		
12	Besøge hans forældre		
10	Købe julegaver til hans familie		
10	Købe julegaver til hendes familie		
12	Invitere gæster		
12	Købe værtsgaver til venner og bekendte		
24	Reagere på fødsler, sygdom eller lign i omgangskreds eller familie		
12	Svare på middagsinvitationer		
24	Sende fødselsdagskort/ringe og gratulere/maile til familie og venner		
12	Betale regninger		
2	Skrive selvangivelse		
365	Lave morgenmad		
104	Lave weekendfrokost		
301	Lave aftensmad		
20	Lave spændende mad		
10	Lave mad til fest		
341	Planlægge aftensmad		
52	Planlægge lørdag at butikkerne i Danmark har lukket søndag		
24	Bestille og hente take-away mad		
310	Købe ind, dagligvarer		
52	Købe ind, stort		
365	Vaske op/fylde opvaskemaskine		
365	Tørre af/tømme opvaskemaskine		
365	Sætte på plads		
8	Pakke tasker til rejser eller weekendture til en selv		
8	Pakke tasker til rejser eller weekendture for andre familiemedlemmer		
345	Dække bord til daglig		

20	Dække bord til fest		
345	Tage ud af bordet til daglig		
20	Tage ud af bordet til fest		
10	Sy knapper i eller reparere tøj		
10	Skrive/sy navn i børnetøj		
104	Vaske tøj		
52	Vaske eget tøj		
104	Putte tøj i tumbleren		
104	Hænge tøj op, der ikke kan tumbles		
104	Lægge tøj sammen (og bære op) og lægge på plads		
18	Vaske sengetøj		
18	Skifte sengetøj		
52	Skifte håndklæder		
25	Stryge tøj, eget		
25	Stryge tøj, partners		
150	Gå ud/ned med affald		
2	Flytte om på møbler		
2	Hænge billeder op		
2	Hænge lamper op		
200	Rydde op, legetøj		
200	Rydde op, fælles rum		
200	Rydde op, børneværelser		
365	Rydde op, overfladisk		
4	Rydde op i skabe, skuffer m.m.		
2	Skaffe rengøringshjælp		
20	Kontakt til rengøringshjælp		
20	Skaffe kontanter til rengøringshjælp		
50	Gøre rent		
50	Støvsuge		
25	Tørre støv af		
25	Vaske gulv		
2	Pudse vinduer		
2	Ringe til vinduespudser		
4	Vaske paneler af		
4	Gøre hovedrent		
2	Pudse sølvtøj		

52	Vande blomster		
12	Vaske bil		
4	Skifte olie på bil		
2	Ordne cykler		
7114	Totalpoint for et år i en børnefamilie		

Nåh, hvor mange point fik du? Og din partner?

Hjemmets timeberegning:

Socialforskningsinstituttet udarbejdede i 1987 en større undersøgelse af husarbejdet i de danske hjem. Der kom man frem til, at i en udearbejde familie med børn løb indkøb, husarbejde og omsorg i hjemmet op i et tidsforbrug på 28, 85 timer. Sjovt nok stod kvinderne for majoriteten, nemlig 75% af disse opgaver. Der er nok sket et eller andet siden 1987, og her, hvor en ny undersøgelse endnu ikke har set dagens lys, nøjes vi med at sjusse os frem. Mon ikke omfanget af husarbejde er faldet en anelse (det føles sgu ikke sådan, men okay), så vi anslår en arbejdsuge i hjemmet til at være omkring 28 timer. På årsbasis giver det 1456 timer.

Hjemmets timeløn:

Lad os så være charmerende og imødekommende og sige, at vi kun beregner lønnen for en times husarbejde til 100 kroner. Det er vist en meget almindelig takst for hus-, rengørings-, og omsorgsarbejde. Det er da fundet for de penge.

Model 1 til beregning af en families årlige „produktion“ af husarbejde:

$$\frac{\text{antal timer pr. år}}{\text{antal totalpoint}} \times \text{andel af totalpoint} \times \text{timeløn} = \text{pris på et års husarbejde}$$

I vores system ser det sådan her ud:

1456 timer om året (28 timer × 52 uger) divideret med 7114 totalpoint udført om året.

$$1456 : 7114 = 0,20 \text{ time/point}$$

Så finder du ud af, hvad din egen pointandel er. (I vores eksempel er kvindens andel 5336 point, fordi kvinder ifølge undersøgelsen fra 1987 udfører 75% af det samlede arbejde. (7114 : 100 × 75 = 5336 point))

Så ganger du dette tal med din andel af det samlede pointtal.

$$5336 \text{ point} \times 0,20 = 1067,20 \text{ timer/point}$$

og til sidst ganger du med timeforbruget med en timeløn på fx 100 kr. i timen

$$1067,20 \times 100 \text{ kr.} = 106.720 \text{ kr.}$$

Eller sådan her:

$$(1456 : 7114) \times 5336 \times 100 = 106.720 \text{ kr.}$$

Prisen på det samlede arbejde, altså de 1456 timer, er 145.600 kr. om året. I dette, desværre ikke helt fiktive tilfælde, (baseret på tal fra 1987), udfører kvinden altså husarbejde for 106.720 kr. om året. Hvis man anslår, at hendes partner udfører resten af arbejdet, nemlig de 25% , så udgør hans andel 38.880 kr. På bundlinjen kan man konstatere, at hun har bidraget med 106.700 kr. og han med 38.800 kr. Ergo „skylder“ han hende små 70.820 kr. for hendes merarbejde i hjemmet. Om året. Selv efter få år og lidt til skattevæsnet løber det op i summer, der er værd at tænke over.

Model 2:

Hvis du er fræk/streng/realistisk/har en højere/lavere løn, tager du i stedet din egen timeløn og ganger med den. Det kan også bruges til at måle, hvor meget du kunne have tjent ude i den virkelige verden, mens du gik hjemme og støvsugede.

Model 3:

Hvis du er fair/alligevel lidt nysgerrig/fanden i voldske, så tag i stedet din og hans timeløn og find den gennemsnitlige værdi og gang med den i stedet for.

Model 4:

Hvis du nu ikke kan nikke genkendende til vores bud på opgaver, så tag det helt roligt og lav dit eget regnskab. Antallet af ugentlige timer, I bruger på husarbejde, er vigtig. Hvad bliver det om året? Sæt opgaverne til et point hver og find ud af, hvor mange gange om året I udfører hvad. Regn til sidst efter som i Model 1.

Held og lykke. Send en regning eller tag en Treo.

OBS:

1. Helt ekstraordinært generøst beder vi om, at du ser bort fra dine økonomiske tab i forbindelse med barsel. Det regnestykke må du fixe på anden vis, ellers ruinerer du din mand.
2. Når de nye undersøgelser om husarbejde kommer, smider du bare det nye tal ind i modellen og regner på skidtet en gang til.

Som barselsvinden blæser

Nu vi taler om penge, er der et andet område, som snart en gang for alle må skæres ligeligt mellem mor, far og resten af verden. Vi tøser føder åbenbart igen unger som skidt fra en spædekalv. Vi har fået troen tilbage på, at det kan nytte noget at sætte børn i denne her verden. Mange af os vil tilsyneladende også gerne have mere end det 1,7 barn pr. kvinde, vi har leveret de seneste mange år, og vi strækker moderskabet til det yderste for at få det hele og en mand med. Det er igen blevet dejligt, hyggeligt, yndigt, lækkert og hamrende moderne at være mor. Det er også blevet in at være far, i hvert fald sådan til fester og i reklamer. Men nu skal det jo heller

ikke tage overhånd, bliver der pludselig råbt højt nede fra det brovtende hjørne. For få år siden deltog de fleste mænd, når kvinden skulle føde deres fælles barn. Som et resultat af frigørelsen af også mandens rolle i 70'erne var mænd på. De ville da gerne være til stede, hjælpe til og stønne solidarisk. De fleste er selv vokset op med en passiv fjern far, hvilket de, gået på klingen, har været skuffede og bitre over. Derfor ville de gerne være med til fødselsforberedelse, sidde ved hendes side og forsøgte at hjælpe, så godt de kunne med åndedrætsøvelser og holde-i-hånden. Det var in at blive far på den nære facon. Han tog to ugers barsel. Der er han så holdt op med igen. Det er kun 7% af alle nybagte fædre, der bruger deres mulighed for at holde barsel. Det kan der være mange grunde til. Den eneste, der ikke er sand, er, at han ikke interesserer sig for sit barn. Tilbage på arenaen kommer gamle argumenter frem fra skabet. Det er jo ligesom bevist gang på gang: Han kan jo ikke amme, vel. Netop denne sidste uomtvistelige sandhed kan altså selv her efter årtusindeskiftet bruges som argumentation for mange ting. Den kan bortforklare fars manglende evne, vilje, lyst og mulighed for at være sammen med sine børn for meget ad gangen. Den kan bortforklare det faktum, at få mænd udnytter de barselsmuligheder, der allerede er. Den kan bortforklare, hvorfor det er som at vække en sovende drage, når især kvinderne presser på, for at fællesskabet ved lov skal hælde lidt mere af forældreskabet over på far.

Nå, det gør jo ikke så meget, at far er på arbejde, for så kan vi piger få lov at gå i fred. Vi kan have moderskabet helt for os selv. Vi kan mødes og drikke økodit og økodat for derefter at vælte os selv og vores barnevogne rundt mellem små lækre boutiques. Der kan vi shoppe uantastede og forsøge at overgå hinanden i de unødvendigheder, der efterhånden er gået hen og blevet babys fornødenheder; det sidste skrig inden for udstyr, mad og mode. Vi smiler, så godt vi kan, mens vi forsøger at overgå hinanden i at ligne noget, der er revet ud fra et dameblad. Vi er blevet moder jord. I denne omgang med mor og barnet begge klædt i Donna Karan. Lykken og meningen med hele kvindens tilstedeværelse på jorden er gået op i en

højere enhed. Det er noget, vi føler, vi har savnet, og vi føler, at det er, som om vi endelig er kommet hjem til vores oprindelige mission, at blive mor. Der er snart sagt ikke den forhenværende krasse krampe, der ikke nu transformerer sig til den hellige, sande rene økologiske moder. Mens far får lov til at gøre det beskidte arbejde, så strutter vi til gengæld af renhed og sundhed. Vi læser i glittede magasiner, hvor forældreskabets velsignelser og det sidste nye inden for børneopdragelse, eller rettere mangel på samme, diskuteres og kommenteres af kyndige eksperter og andre mødre. Familielivets udfordringer belyses forfra og bagfra med en seriøsitet, som ellers ikke er mange karrierer forundt. Det er mor-kult, og selv førhen relativt begavede kvinder mister sans og samling for at hellige sig denne fashionable perfect life-imitation.

Der er et marked for det, hvilket må siges at være gået op for både producenter og udgivere. Det bugner af lækre uimodståelige varer, som er med til at gøre dit og babys liv lidt lækre, og endnu en gang får babyboy det lyseblå og babygirl det lyserøde. Børnechecken bruges lige til en ekstra lækker flyverdragt og et par mærkevarer til den lille.

Sandheden er naturligvis, at mange flygter ind i mor-kulten, fordi de så slipper for at føle sig sat uden for verden. Jeg shopper – derfor er jeg. Mange unge kvinder får et chok over den isolation, de oplever på barsel. En forsker sagde for nylig, at det var, fordi kvinderne, når de var blevet mødre, ikke længere havde tid til at gå på café, at de så hellere ville skilles. Vi ved ikke, hvor forskerne finder den slags arrogance, for en ung mor alene hjemme i lange perioder med et spædbarn er noget af det mest ensomme og sårbare, der findes. Det er vidunderligt at kunne sidde og få en kop kaffe ude i det liv, man har forladt midlertidigt. Café plus samvær giver liv. Otte-ti timer uden voksenkontakt kan gøre selv det mest afbalance-rede menneske vanvittigt, og for de fleste betyder flugt ind i en fuldtids husmørtjans en lettelse frem for at sidde og vente på, at man endelig skal på arbejde igen. Man er kastet uden for det normale netværk, og for langt størstedelen af os gælder det, at vi er blevet forladt af spædbarnets bedsteforældre,

som hellere vil drysse rundt og hygge sig uforpligtende eller gå i teateret eller til forelæsninger. Kvindefrigørelsens og ungdomsoprørets bagside af medaljen er, at vores forældre også er trådt i karakter som en slags mennesker og for længst har fundet ud af, at de hellere vil gå på Folkeuniversitetet end at passe vores unger.

Dumhed er arveligt

Det virker, som om det er historien om den skæve næse og de brune øjne. Det springer en generation over. Vi vil gerne være så gribende dumme, at vi vil gentage den tragedie, der ramte mange af vores bedstemødre. Gerne uden at se os selv i en historisk kontekst. Uden at se os tilbage vil vi saftsuseme hellere selv mærke de varme kinder efter en øretæve end at se på de andres blå mærker. Mange kvinder kommer til at betale dyrt senere i livet, og hvis de tilhører den store gruppe, der bliver skilt, kan de roligt regne med, at det er deres egen bundlinje, der berøres. Mange kvinder kan nemt komme til, som kvinder i hobetal før dem, at fortryde deres valg, når det går op for dem, at moderskabet koster penge, både på kort og langt sigt. Det står skrevet sort på hvidt.

Måske er det bare, fordi nød lærer nøgen kvinde at spinde. Efter mødet med den barske virkelighed, hvor dét at føde et barn og dermed bidrage til slægtens videreførelse og samfundets beståen, går det op for de fleste, at det hele alligevel endte med en sag mellem en kvinde og hendes barn. Tilsyneladende ikke så mange andre. Det at få en unge og gå hjemme og passe det i en periode, er for mange kvinder en rigtig dårlig forretning. Indtægten dropper drastisk, og udgifterne skyder i vejret. Der tikker ingenting ind på pensionen, og chefen finder en anden at kaste udfordringen efter.

Der er også en anden virkelighed. Man kan også være super heldig at sidde i et job, hvor det kan være ganske givtigt at blive gravid. Som udgangspunkt er kompensationen totalt afhængig af, hvor man tilfældigvis er landet, når man bliver gravid, og som med huspriser og lotto gælder det om at have

held i sprøjten. Man kan enten være så privilegeret at have valgt en branche, hvor nogle møjsommeligt har skabt grundlag for, at man kan vinde en velbetalt barsel med fuld løn og masser af plads til orlov. Man kan også ende med at betale den selv suppleret med en basisydelse fra fællesskabet. Det afhænger nemlig helt af, hvornår man får sit barn, om man arbejder og i så fald hvor, når man bliver gravid, hvilken overenskomst ens fagforening har forhandlet sig frem til, om man er privat eller offentligt ansat, om man er lønmodtager eller selvstændig. Og hvor tæt man er på et folketingsvalg. Derfor sidder kvinderne og klistrer på stole på arbejdspladser, hvor de måske ikke engang ville gide at være, hvis det ikke var fordi, at kompensationen var fuld løn på barsel. „Jeg vil gerne blive her, til jeg har fået børn, fordi der er fuld løn under barsel.“ Sikke en kærlighed til arbejdspladsen. Mon det er derfor, der er flest kvinder i det offentlige?

Ligegyldigt hvilket lod man trækker, så forbliver en graviditet, en fødsel og tiden derefter en sag mellem barnets mor og hendes arbejdsplads eller den instans, der forsørger hende undervejs. Barnets far og hans arbejdsplads er der ingen, der har tænkt på at sno en betonklods rundt om benet på. Det er jo hans personlige frihed vi har med at gøre her. Indtil i dag er både han og hans arbejdsplads gået fri, og ud over at det skævvrider forholdet mellem mænd og kvinder, skævvrider det også forholdet mellem virksomheder. De virksomheder, der har mange kvinder ansat, punger mere ud end dem, der har mænd. Såre simpelt. At dette fortsat finder sted, er et af de mere uhyrlige tegn på, at så lige skulle vi altså heller ikke være. Det vil være en lærerig lektie for mange unge mænd at skulle stille hos deres arbejdsgiver og brødebetyngtet fortælle, at nu er konen gravid, måske endnu en gang, og det kommer til at koste hans arbejdsplads halvdelen af hendes løn i det års tid, hun skal være væk.

En sådan strategi ville stille unge kvinder og mænd mere lige på arbejdsmarkedet, og de økonomiske og praktiske påvirkninger, der er på både kort og langt sigt, ville kunne fordeles lige på parterne i et parforhold. Det ville højst sandsyn-

ligt også betyde, at man hen ad vejen ville kunne se en udvikling, hvor barsel ville blive mere almindeligt blandt mænd, nu da det at gå hjemme og passe baby, uanset hvordan man end vender og drejer det, er et ansvar, der allerede er betalt for. Vi forstår godt, hvorfor små arbejdspladser helst vil have unge mænd, jo, måske forlanger de mere i løn, men de skal meget sjældent have lønkompensation for fravær.

Gå hjem og vug

Den nuværende regering bebudede allerede i valgkampen, at nu skal barselsorloven forlænges. Det var en smart måde at få dækket det katastrofale hul, der eksisterer på børnepasningsområdet. Nu skal man selv kunne vælge og have mulighed for at passe ungerne, hvis man vil. Mange ryger i med begge ben. For de kan jo ikke få passet deres børn alligevel. Da Fogh Rasmussen gik ud og nærmest af vanvare kom til at love mere barsel, gik det op for Socialdemokraterne, at nu havde de igen sovet i timen, og det var en skam for mange vælgere, at det ikke var Velfærdspartiet, der havde den store pung fremme til børnefamilierne. Næh, de blev taget på sengen, og den daværende opposition løb med det glade budskab.

Vi er naturligvis himmelhenrykte for, at det endelig er gået op for nogen, at det kan være en barsk affære at være mor, og at man kan trænge til lidt fritid. Når man fx vedtager en lovgivning, hvor pengene skal følge barnet, så er det et udtryk for, at skidtet ikke rigtig virker. Den store privatiseringsbølge er skyllet helt ind i soveværelset og har gjort børnepasning, og dermed det moderne familieliv og de samfundsmæssige barrierer, der viser sig for alle kvinder, der forsøger at være både mødre, økonomisk uafhængige og erhvervsaktive til en privatsag. Igen. Man kan konstatere, at der alligevel findes lovområder, man kan omgå for langt større og vigtigere projekter.

Den samlede fagbevægelse burde skamme sig. I al stilhed fra en assimileret eller i bedste fald sovende kvindebevægelse, er det lykkedes at undgå at presse på, for at få arbejdsgiverne

til at dele ansvaret mellem sig. Hvorfor det ikke er lykkedes arbejdsgivere, der primært beskæftiger kvinder, at få delt barselsudgiften solidarisk med de store mandearbejdspladser er en gåde. Måske fordi de vurderer, at de oftest lønner kvinderne ringere end mændene og dermed kompenserer for løntabet. Eller fordi de i mange tilfælde i den private sektor lader kvinderne nøjes med at klare sig for de sygedagpenge, de får fra staten. Nyfødte børn og nybagte mødre er lige så lidt værd som syge, gamle og andre uarbejdsdygtige. Hvem klager over små årgange fra 70erne og stigende mangel på kompetent arbejdskraft? Hvem klager over, at kassen vil være brugt op, når de bliver gamle, og der ikke er nok unge til at passe dem? Det er ris til egen røv. Ikke andet.

Manifest for husarbejde og barsel

- Genindførelse af millimeterdemokratiet. Og alle pligter i hjemmet skal værdisættes.
- Ved skilsmisse udlignes økonomien mellem parterne.
- Barselsorlov skal give fuld løn til alle forældre under barsel. Det skal være valgfrit efter barnets sjette måned, om man ønsker at udnytte den fulde orlovsmulighed, eller om man vil kompensere i form af fridage og deltid fordelt over barnets første tre leveår. Disse initiativer skal finansieres gennem en central barselsfond, eller alternativt gennem tre portioner gennem hhv. staten, mandens og kvindens arbejdsplads, uanset hvem af forældrene, der afholder orloven.
- Vi skal have bemandede barselcentraler, hvor mødre kan møde hinanden, uden at det nødvendigvis forgår i mødregrupper.
- Vuggestuer og børnehaver skal ligesom skoler være gratis og hele tiden evalueres af et brugerpanel bestående af forældre, arbejdsmiljøforskere og pædagogiske vejledere. Kosten skal derimod betales af forældrene, men skal forberedes af institutionen.
- Genindførelse af hjemmeserviceordningen med yderligere rabat til udearbejdende børnefamilier med børn under 10 år.

U D E

Barbie eller Burka?

„Det afgørende er ikke hvilken kulturel eller religiøs baggrund man har, men om man på godt og ondt vælger at være en aktiv medspiller i det samfund, man er en del af“

RUSHY RASHID I „ET LØFT AF SLØRET“

I kølvandet på terrorangrebet den 11. september åbnede verden, det vil sige vores del af den, endelig øjnene for de katastrofale tilstande, mange kvinder i de fundamentalistiske muslimske lande i dag lever under. Med kikkerten rettet mod kvinderne i Afghanistan under Taleban-styret, skete der nu pludselig noget, og selv i de mest kvindefjendske kredse forstod man, at her var et eller andet alvorligt galt. Ikke nok med at de gik og bombede „verdens arv“ i form af antikke Buddha-statuer sønder og sammen, de havde også i relativ ubemærkethed bombet deres kvinder tilbage til stenalderen.

Efter nogle årtier med en lille smule fremskridt især i Kabul, havde det gamle stammesamfund under Taleban igen reduceret kvinder til det bare ingenting. Ikke alene var kvinden igen blevet mandens suveræne ejendom, hun havde heller intet mere at gøre uden for hjemmets fire vægge med mindre hun var i følgeskab med et mandligt familiemedlem. Hun måtte hverken vise krop, hår, øjne eller ansigt og var ikke længere bare tvunget til at bære slør, men oven i købet den noget mere fundamentale model, „burkaen“. Hun måtte ikke eje noget eller være noget. Hun måtte ikke længere arbejde, end-sige lære noget. De, der allerede havde lært noget, måtte ikke bruge deres viden og kunnen, og man kunne ikke længere blive undersøgt, diagnosticeret eller kureret for noget, der krævede den mindste ekspertise, fordi man ikke måtte undersøges af en mandlig læge, og de kvindelige læger pludselig ikke

„fandtes“. Kvinderne måtte hverken grine eller græde, og som levende døde gik de rundt i deres blå eller lilla hylstre og var ingenting, mente ingenting og fyldte ingenting. I det skjulte gjorde de, som kvinder altid har gjort det, deres bedste for at fylde som selvstændige individer, ved at dyrke alt fra hjemmelige kvindemøder, undervisningsgrupper og make-up kurser, vel vidende at prisen for at blive opdaget var at blive offentligt halshugget, skudt eller stenet til døde på det gamle fodboldstadium i Kabul.

Alt denne herlighed kunne sådan set godt være fortsat, hvis ikke det havde været for den 11. september. Inden da havde adskillige e-mails faktisk floreret i vores mailboks med klagesange om de Taleban-undertrykte kvinder med indtrængende bønner til verden om at gøre noget, uden at det havde ændret noget af den grund. Disse mails tryglede om handling. At man skulle skrive under og sende videre. Til sidst ville e-mailen måske nå de magtfulde pinger. Og så ville der blive lavet om på tingene. For det var vel nok nogle forfærdelige tilstande. Det kunne vi i den civiliserede verden da ikke sidde overhørig. Det gjorde vi nu alligevel. For hvem var vi, der skulle blande os i andre landes kulturelle og religiøse regelsæt. Det var jo imperialistisk at tænke sådan. Og kun noget der var forbeholdt amerikanerne, af en eller anden mystisk grund. Sådan gjorde vi ikke i halalhippiefrelste Dannevang.

Der skete ingenting, før det hele blev til udenrigspolitik og et spørgsmål om os mod dem. Før det ragede det sådan set ikke nogen, at mange kvinder i mange lande i levede under middelalderlige forhold. At de blev holdt som slaver og dræbt, hvis der var den mindste slinger i valsen. Fattige, uoplyste, muslimske kvinder er ikke ligefrem en prioritet for verdenssamfundet. Derfor hjalp de mange e-mail-lister, som gik verden rundt firs gange, overhovedet ingenting i det store politiske spil. Ikke før der var en særlig god grund til at „befri“ de stakkels afghanske kvinder fra deres elendighed.

Selv i lyset af det store fokus, der fulgte fra de internationale medier og organisationer, tyder de seneste rapporter nu på, at der stadig, også uden Talebanernes hjælp, foregår en

massiv undertrykkelse af kvinderne i regionen. Forskellen er måske blot den, at nu er vi mange flere i Vesten, der kender til problemet og dets omfang. Vi nøjes stadig med at gyse ved tanken om denne brutale form for undertrykkelse og krydser fingre for, at det er et levn fra en svunden tid. Spørgsmålet er, om vi kan nøjes med det? For der er noget i denne frygtelige historie, der bør minde os om, hvad vi trods alt har nået i vores del af verden, hvad angår kvinders rettigheder. Det bør også være et signal til os om, hvor skrøbeligt fremskridt egentlig er, og hvilke kræfter der egentlig findes i verden, for hvem det er en naturlov, at kvinden er et sekundært væsen.

Inden terrorangrebet havde vi taget lidt hul på diskussionen om den vestlige feminisme versus den måde, yderligtgående muslimer fortolker kvindens rolle i samfundet. Men den foregik ikke rigtig. Og der var i hvert fald ikke rigtig nogen af os – feministe – der sagde noget. Vi har nemlig været berøringsangste ad Pommern til. Spørgsmålet om Islam – og i særdeleshed fortolkningen af forholdet mellem teori og praksis i kvinders tilværelse – sætter nemlig en stor fed finger midt i vores dilemma. På den ene side har vi altid gerne villet være i tråd med verdens puls. Vi har haft en tradition for at synes, at det dér fremmede og eksotiske er evigt spændende. Vi vil gerne respektere andres kulturer og være solidariske med verdens undertrykte, helst uden at træde nogen over tærerne. Vi har været venner med alle og har indtil for nylig ment, at kvinder var skønne, bare fordi de var kvinder. Vi har været de halalhippier, som det radikale folketingsmedlem Naser Khader siger vi er. Det har gjort os til en stor flok idioter, der ikke mener, at man skal blande sig, heller ikke når udemokratiske og undertrykkende kræfter hersker. Vi elsker vores lokale grønthandler og tænker ikke nærmere over, hvorfor konen aldrig er der. Vi aner problemerne i vores eget samfund og ryster i de bukser, vi gerne må gå med. Samtidig har vi været bange for at virke intolerante, for som bekendt er der en hel del på højrefløj – i hele Europa – som står på spring for at invitere skeptikerne indenfor. Det har gjort, at vi har holdt vores kæft alt for længe, selvom situationen efter den 11. sep-

tember, trods al sin uhygge også bød på en ny lejlighed til at holde hovedet koldt og tage fat om problemerne i vores eget møde med fundamentalistiske islamisters kvindesyn.

Inderst inde er vi svært bekymrede og kigger efter de tørklædeklædte kvinder og tænker vores. Er hun mon fri og i så fald i hvilken forstand? Har hun selv valgt det? Er hun en af de veluddannede muslimske feminister, for hvem tørklædet er et udtryk for værdighed? Er hendes hoved fyldt med drømme og mål? Hvad tænker hun om os? Vi har svært ved ikke at forbinde tørklædet med kvindeundertrykkelse og andre former for udemokratiske doktriner. Vi har svært ved ikke at se det problematiske i det dybereliggende budskab om, at denne kvinde tilhører en eneste mand, enten hendes far, bror eller ægtemand. Og at hun til hver en tid er underlagt hans vilje. Vi har svært ved ikke at mene, at det er en dybt problematisk situation, som ligner den, vi vestlige kvinder selv forsøger at slippe nogenlunde ud af, selvom vi også ved, at det ikke er hele sandheden og er vokset op med, at den enkelte har ret til at praktisere sin religion og dens udtryk i beklædningen.

Det vi ser

På gaden på Nørrebro sejler de tavse kvinder som skibe i deres lange gevandter rundt mellem os let påklædte travle kvinder, som er på vej mod nye eventyr eller børnehaver. Gadebilledet er som et nærmest surrealistisk kultursammenstød af de mere stille slags. Hun går med sin klapvogn og en relativt stor flok unger omkring sig. Poser og indkøb er hendes tjans, for hun og klapvognen er belæst med varer, mens hendes mand går upåvirket mange meter foran uden tilsyneladende kontakt med sin kone og sine børn. Vi tænker uvilkårligt, at hun går dér og måske hverken kan skrive eller læse. Mon hun kan tale dansk? Hvordan mon det er for hende at stå i Netto og ikke ane, hvad der står på pakkerne? Vi tør ikke se i øjnene, at hendes omstændigheder gør hende til den laveste kaste i vores samfund, og at mange af disse kvinder ikke har noget valg. Det er muligt, at hun er tilfreds. Det håber vi, for

andre muligheder er ikke til stede. Vi ser gennem fingre med, at hun måske er gift med en mand, som mener, at det er ham, der bestemmer det hele og ikke behøver at røre en finger i hjemmet eller med ungerne. Det er en form for frihedsberøvelse. Bare i en moderne udgave i Griffenfeldsgade i København.

Vi undgår også behændigt at tænke på, at nogle af disse kvinder er i familie med de samme gutter, som står og kaster sten i hovedet på de homoseksuelle, når de kommer kørende i deres spraglede karavaner ned ad Nørrebrogade til Gay Pride-dag. En måde at udtrykke sin uenighed på, som foregik med det meste af det danske samfunds stiltiende velsignelse eller i hvert fald forsinkede protester. Mange forstod godt, at det kunne „virke meget provokerende“ at homoerne gik gennem netop Nørrebro! Landets magthavere eller magtudøvere gjorde heller ikke nogen nævneværdig indsats for at slå fast, at det her vil vi ikke finde os i. Vi andre skulle åbenbart heller ikke nyde noget af at solidarisere os med de homoseksuelle. Næh, så hellere holde mund.

Alle de svære emner

Der skulle altså en 11. september til, før der gik hul på bylden. Der var mange ting, der lå og rodede i underbevidstheden, som ikke kunne finde den rigtige hylde i den offentlige debat. Omskæring, tørklæder og tildækning af hele kroppen, arrangerede ægteskaber, æresdrab, kulturel betinget hustruvold og manglende valgfrihed var emner, der brød ud i lys lue. Før havde vi forstået modstanden mod tvangsægteskaber som en ubehagelig indgriben i folks privatliv, og vores eventuelle nagende tvivl over for det hensigtsmæssige i denne form for forældreformynderi, blev selvfølgelig pacificeret yderligere af, at nogle unge muslimer stadig helst vil leve sådan, som deres forældre gjorde før dem. Derfor vendte vi ryggen til. Vi er nu, over 30 år efter de første indvandrere kom til landet, så småt ved at få gang i den fælles opgave det er at sørge for, at kvinder og mænd ikke presses til et ulykkeligt samliv, og at

også de fortjener en chance. De rigtig korrekte er især harme over, at det er de borgerlige og de højreorienterede, der pludselig er de første til at gøre noget for at forhindre tvangsægteskaber. Det point kan man næsten ikke unde dem, og det virker som om, det trods alt er lettere at lade dem, der er for, skribe højest end at række dem, der er imod, den tilstrækkelige hjælp.

Konsekvensen af en vakkende eller manglende indsats på dette område er tydeligst i Sverige, hvor flere unge svenske kvinder er blevet myrdet, holdt fangen eller slået til plukfisk af deres fædre eller brødre, fordi de ikke ville makke ret, blive hjemme, forblive ikke-integrerede eller gifte sig på den foreskrevne facon. Det skete, mens de rigtige plaprede løs om, at der skulle være plads til alle slags synspunkter og skikke. Mens fædre og brødre går amok, når døtre og søstre vil have deres frihed, eller såmænd bare se en fodboldkamp, sidder der velmenende mennesker, som må have en grim smag af blod i munden. For også rundt om i Danmark bor tusindvis af kvinder fra andre lande og kulturer, som vi har ladt i stikken. Nogle af dem har vi ladet leve i stilhed og ensomhed i vores land siden slutningen af tresserne. De taler den dag i dag ikke sproget, og den, der ikke har sproget har som bekendt ingenting. De tøffer rundt i al ubemærkethed med deres indkøbsposer, overladt til sig selv, eller rettere deres familie. Vi har ladet stå til og undladt at række dem det, som vi må holde fast i at mene, er en hjælpende hånd.

Der skal to til en tango

I takt med at de indvandrede kvinder så småt er ved at klare skærene trods de hårde odds, sker der en kolossal forandring i deres egen måde at gribe tilværelsen an. De er ved at blive påvirkede af den vestlige ægteskabskultur, eller måske mangel på samme. Skilsmisseprocenten blandt indvandrerfamilier er stærkt, stærkt stigende, og det minder lidt om den proces, Danmark gik igennem i slutningen af halvtredserne og begyndelsen af tresserne. Historien gentager sig, og vi har kun

set begyndelsen af opløsningen af det familiemønster, som i nogle tilfælde var holdt sammen af tvang og undertrykkelse. Når kvinder får de fornødne redskaber og støtte, så viser det sig, at de bruger deres nye valgmulighed til at vælge de ting fra, som forhindrer dem i at udfolde sig. For eksempel en voldelig og tyrannisk ægtemand. Det er bare synd, at vores insistensen på at gå rundt som katten om den varme grød, indtil nu har krævet nogle gevaldige ofre.

Det er klart, at uvidenhed om hvad det vil sige at være en muslimsk kvinde i Danmark, eller hvad Koranen i virkeligheden dikterer omkring kvindens rolle i samfundet, er et reelt problem, når vi skal diskutere, men problemet med åbenhed og interesse går begge veje. Der er fundamentalistiske mænd og kvinder i de indvandrede kredse, som har det særligt svært med at få dialogen i gang. Det er blandt andet disse kræfter, blandet med en gang dårlig medievirksomhed, som har skræmt mange fra vid og sans, og som har vist sit ansigt i form af had, der kommer af angst blandt danskerne, og som betyder, at den nye generation af „etniske danskere“ og/eller muslimer har en unødigt svær hverdag. Men vi stikker altså også os selv blår i øjnene, hvis vi forestiller os, at vi kan være solidariske med kvinder, der ikke vil mødes, ikke selv viser et engagement, eller en vilje til at sætte spørgsmålstejn ved deres eget og vores system, vores samfundsmæssige konstruktioner og vores kønspolitik. Og vi snyder os selv, hvis vi tror, at ligestilling mellem mænd og kvinder er noget, alle danske og nydanske kvinder er født med, som bare skal ligge og ulme støt og roligt i vores skød. Feminisme er en ideologi med en politisk dagsorden, som kræver engagement og kritisk stillingtagen.

De højreorienterede reddede os

Det må siges at være skæbnens ironi, at der skulle en massiv højrebølge til, før det endeligt var acceptabelt at forholde sig kritisk inde på midten og diske op med nogle politiske bud på, hvordan livsvilkårene kunne forbedres for de kvinder, som var sandet til. Tænk at forandringen skulle komme fra de

forandringsangste, mens vi andre sad stumme, blinde og døve i hver vores lille trygge meningshule. Vi vidste nok, hvordan den kage skulle skæres og nægtede på det bestemteste at sætte det mindste spørgsmålstegn, med den stik modsatte effekt af hvad vi ønskede – kan man nu konstatere over hele Europa. Måske fordi vi for længe har forvekslet dét, der er uacceptabelt, med dét der er fremmed, og på den måde har vi kastet alle de fremmede for løverne uden egentlig at ville det. Den lange tavshed fra venstrefløjen, feministerne og andet godtfolk har været decideret skadelig, og det rammer med et missils præcision ned i menneskeskæbner som dem, der nu hver eneste dag afvises af os, uanset om de har god grund til ikke at ville, kunne eller måtte leve i deres oprindelige fædreland. Vores tavshed har ikke kun skygget for vores egen evne til at reflektere modent og nuanceret, men også for nye danske kvinders mulighed for at få det, som er den eneste vej frem, nemlig selvstændighed gennem adgang til uddannelse, egen økonomi og eget valg af livsform. Denne tavshed har været med til at polarisere fronterne yderligere. Derfor står vi, hvor vi står i dag, hvor chancen for en almindelig sober debat om kvinders rolle i et moderne samfund med en befolkningsgruppe af meget forskellig etnisk og religiøs baggrund nærmest er forpasset.

I dampen fra vores politisk korrekte multietniske fusionskøkken glemte vi demokratiets fundamentale forudsætning, nemlig at vi er allermost udemokratiske, når vi ikke tør sige, hvad vi tænker. Dermed har vi gjort langt større skade end gavn og skabt grobund for, at en stor del af befolkningen i stedet var nødt til at skrigere deres angst for det forandrede land og de forandrende mennesker ud. Vi skammer os. For netop nu hvor den danske feminisme – eller det danske kvindesyn i det hele taget, må se sig voldsomt udfordret af andre kulturer, som har langt fra samme opfattelse af kønnenes indbyrdes forhold eller misforhold, som vi selv har, er det pine-død nødvendigt, at vi forholder os kritisk og modent til vores eget projekt, frem for bare at lade det sejle – også selvom vi har overflod af alt (undtagen lykke) og er „blevet lige“ på en

eller anden mærkelig tvangskonstrueret facon. Danske og nydanske kvinder har pligt til at spørge sig selv og hinanden: Var det dét, vi ville? Er vi bare nået dertil, hvor vi er lykkelige, fordi vi har råd til at købe det kluns, vi gider? Fordi vi har fået lov at slikke på en flig af de store drenges vækstspind og nu kan være lige så langt fremme i skoene, som de er? Hvad sker der, når vi løfter låget af den vestlige gryde med dekadence, overforbrug, vold, pædofili og seksuel undertrykkelse? Måske kan vi så begynde at lære noget af de nye kvinder i kredsen, men det ved vi først, når nysgerrigheden får magt over afstanden.

Først nu er de unge kvinder og mænd, som er født af indvandrerfamilier i Danmark, og som har fået lov at uddanne sig, begyndt at dukke frem af den stereotype niche, de har været holdt fast i. Det holder hårdt for mange af dem at møde den koldfront, som vi alle har et ansvar for at have skabt, både dem med de rigtige meninger og dem med de forkerte. Som om de ikke har rigeligt at gøre med at balancere på den knivsæg, der opstår, når man vokser op i en kultur og har rødder i en anden, så skal de dagligt skærme sig mod racisme og misforstået humanisme, som forhindrer dem i at indgå i en ligeværdig dialog.

Mona, Mona ...

Der er enkelte nydanske kvinder, der har haft lejlighed til at sætte spørgsmålstegn ved den danske feminisme og anfægte om feminismen har ret i, at konstruktionsfejlen i det vestlige samfund i virkeligheden ligger i fjendebilledet, manden? Et eksempel er Mona Sheikh, medlem af Det Radikale Venstre. Sheikh, som ved flere lejligheder har nægtet at delagtiggøre omverden i sine holdninger til homoseksuelle og til dødsstraf, er dog ikke bange for at luften sine radikale(!), anti-feministiske holdninger. Højest sandsynligt fordi Sheikh, helt i overensstemmelse med virkeligheden, har aflæst, at den slags kritik ikke koster noget særligt i dagens Danmark. Sheikh skriver (Inf. 17.1.2001) om „feminismens fejlslutninger“, at det er „den

økonomiske velstand, der afføder den krævementalitet, der baseres på den fejlagtige konstruktion af historien som en fortælling om, hvordan mænd har fastholdt kvinder i en underprivilegeret position". Sheikh kaster endvidere vand på den gamle mølle om, at vestens kvinder ikke har været solidariske med resten af verdens kvinder. Vi spørger: Er vores liv og hverdag da ikke værd at kvalificere, fordi vi har baseret hele vores velfærdsprojekt på udnyttelsen af den tredje verden? Og er det ikke netop ud fra denne kvalificering, som vi altså mener skal komme fra kvinder og andre ligesindede, at vi måske bedre kan se hinanden i øjnene og omfordele nogle af ressourcerne til fordel for den tredje verden? Og har historien ikke vist, at vi for at kunne feje foran andres dør også må feje foran vores egen dør samtidig? – Det er jo trods alt desværre stadig sådan, at den lille gruppe af privilegerede, der har den samfundsmæssige placering, magt, det økonomiske overskud, tiden og stemmen er dem, der kan gå foran.

Med disse holdninger er Sheikh et godt eksempel for den modstand, som den vestlige, og dermed også den danske kvindebevægelse, vil være nødt til at forholde sig til i en ny verdensorden. Med hendes noget bastante meninger som fx, „at argumentationerne for at videreføre den feministiske kamp og dokumentationen for berettigelsen til at kæmpe mod mandsdominerede dagsordener er yderst spinkle“ her i Danmark, og at feminismen hovedsageligt går ud på at tilsøle og latterliggøre husmoderrollen så meget som muligt, virker hun heldigvis også som reminder til os andre om, at det atter er tid til at tage fat i feminismens doktriner og gå i dialog med de kvinder, der igennem de seneste år har bosat sig i og er med til at forme det fremtidige danske samfund. Feminismen som politisk ideologi har *aldrig* forsøgt at begrænse individets bevægelsesfrihed – hverken mændenes eller kvindernes – men tværtimod altid har og altid vil søge at skabe grobund for individets frie bevægelighed i både mental og fysisk øjemed, når den vel at mærke ikke foregår på andres bekostning. Om vi så er lykkedes med den strategi, kan man så godt diskutere. Desuden skal feminismen ikke rette sig imod den en-

kelte mand, men imod dét system, der er skabt med ét køns kvaliteter, behov og egenskaber i tankerne, og det findes vel over hele verden?

Det er rigtigt, som Mona Sheikh påpeger, at der også findes sociale strukturer og uretfærdigheder, der begås mod mænd, men det kan da kun fremme feminismens og kønspolitikens fortsatte berettigelse, for hvem skal ellers presse på for at løse de uretfærdige kår, som både mænd og kvinder lider under? Det er lidt letkøbt, men alligevel fristende at pege på, at det faktum, at en ung kvinde som Mona Sheikh overhovedet får lov til at skrive i et dagblad, blandt andet er et resultat af disse hadede feministers indsats.

Ret til at diskutere

Vi skal vise andre så meget respekt, at vi tillader os selv at udfordre deres klædedragt og deres kvindesyn, og hvorledes disse to er flettet ind i hinanden, præcis som vi er kritiske over for vores egen klædedragt, og den måde samfundets syn på os afspejles deri. Ligesom vi tidligere har været i stand til at diskutere, om andre mærkelige symboler på kvinders stilling i forskellige samfund, afrikanske halsringe, danske korsetter og kinesiske indsnørede fødder, skal vi kunne diskutere tørklædet som symbol uden frygt for at blive stemplet. Vi vil have lov til at lufte vores holdning uden hele tiden at skulle stå til regnskab for det faktum, at vi selv i de sidste tre generationer fra vores treårsfødselsdag gennem den obligatoriske Barbie har fået den vestlige verdens lige så forkrampede kvindeideal printet i underbevidstheden. Det bør hverken afskære eller fratage os retten til at gå i dialog omkring det, vi synes.

Vestens kvinder skal beslutte sig for, at vi ikke vil give slip på vores hårdt tilkæmpede ret til at fortolke vores egen historie på den måde, fordi det nu engang er sådan, vi læser den. Vi ved også med sikkerhed, at vores mødre og bedstemødre før os har oplevet det sådan, og om ikke andet så skylder vi vores forgængere at se os selv i et historisk perspektiv. Det vil være en katastrofe, hvis den opfattelse af danske engagerede

kvinders kamp for at stå, hvor de står i dag, fejlfortolkes af andre kvinder med indvandrer-baggrund som fx Mona Sheikh. Det må have undret Sheikh, ligesom Naser Khader ved flere lejligheder har undret sig, at ikke flere feminister kom ud af busken og gav hende svar på tiltale.

Vores etniske mindreværd

Det undrer sådan set ikke os. Ud over at bjørnen sover og det faktum, at vi simpelthen føler os for uvidende, hvad angår muslimske kvinder og derfor ikke udtaler os, som vi har lært i skolen, at man ikke skal, så findes der også en anden forklaring: Danske kvinder har altid lidt af et udpræget etnisk mindreværds kompleks. Vi har med rette syntes, at vi var lidt for lidt farvestrålende og lidt for meget runden af en kedelig, mørkebrun muld og kartofler. Det ligger i vores kultur at være åbne over for andre og tilbageholdende med vores eget. Vi har det, som sagt, svært med tørklædet, men siger det ikke til nogen. Men dybt inde i os bekymrer det, at tørklædet også rummer en foragt for de idealer, som vi har skabt i Danmark, og som unge kvinder som fx Mona Sheikh i den grad lægger for had. Nemlig kvinders ret til at klæde sig, som de vil, og ikke nødvendigvis skulle „gemme“ deres kvindelighed og seksualitet væk bag stramme religiøse principper. Vi går ikke efter hende, fordi vi altid har dyrket det princip, at i kvindebevægelsen holder man sine forbehold over for andre kvinders måde at leve deres liv på – og klæde sig på – for sig selv. Desuden har vi ikke haft overskud til virkelig at tage diskussionen op med alle de kvinder, der frivilligt vælger at gå med tørklædet. Det har været lettere for os bare at afskrive den famøse hovedbeklædning som undertrykkende.

Kreativ historieskrivning

„Der er en kæmpe forskel fra det Koranske kvindesyn til Islams juridiske udlægning og mange muslimske mænds behandling af kvinder. Tolkningmulighederne er mange, og i lang tid har

det været forbeholdt mænd at tolke teksterne. Det har de gjort i deres egen interesse“

LISSI RASMUSSEN, PRÆST OG BESTYRELSESFORMAND FOR
ISLAMISK-KRISTENT STUDIECENTER I POLITIKEN 31. DECEMBER, 2001

For hundrede år siden gik danske kvinder i korsetter og lange skørter. Korsetterne skulle stramme taljen ind og skubbe rumpen ud. Vi skulle gå i skørter, der skjulte benene for mandens blik. Dette hindrede kvindens bevægelsesfrihed, men først og fremmest tjente skørterne det formål ikke at friste manden, at gemme kvinden af vejen – det var noget puritansk noget dengang. Vi er ikke så strikst religiøst funderede længere, og derfor er vi også faldet lidt af på den med hensyn til alle de dér regler. Vi har i stedet opfundet et nyt reglement – den danske grundlov – der måske har sine rødder i kristendommen, men som ikke officielt har noget med kirken at gøre.

I de fundamentalistiske muslimske lande har de gjort det omvendt: Undertrykkelsen af kvinderne og regelsættet, der omgiver dem, sker i Islams navn, selvom det måske ikke har særlig meget med religionen at gøre. Vi har ladet os fortælle, at religionen Islam nedskrevet i Koranen, grundlagt af profeten Muhamed, faktisk tilbød kvinderne en rimelig grad af frihed i forhold til det, de havde været vant til. De kunne både stemme og eje land, og de var tilladt seksuel frihed og nydelse inden for rammerne af deres ægteskab. Ligesom Biblen også har været genstand for alle former for fortolkning, er der forskel på, hvilke af de islamiske love, der efterleves rundt omkring i de muslimske lande, og hvordan man fortolker de enkelte love.

Det har sådan været muligt, som også er tilfældet med Biblen, for fundamentalister og ekstremister at retfærdiggøre en (af os fortolket som) undertrykkelse af kvinden i den muslimske verden i dag. For at tage et meget nærværende eksempel, så kan burkaen og de slør, skørter eller „chador“, som mange muslimske kvinder går med, ifølge Koranen være et udtryk for et religiøst tilhørsforhold, og det er i mange muslimske lande frivilligt, om man vil gå med dem. Koranen melder hel-

ler ikke noget om at kvinder ikke må gå i skole – tværtimod påbyder den uddannelse for såvel piger som drenge.

I det hele taget er der klippet og klistret så heftigt i Koranen og Biblen i bestræbelserne på at fastlægge en korrekt muslimsk og kristen praksis, at det er gået ud over perspektivet. Man har ligesom glemt at tage højde for, at hellige skrifter blev nedfældet for mange generationer siden, hvilket ufravigeligt burde nødvendiggøre en revision og tilskæring til nutidige forhold. Og denne forglemmelse er altså gået ud over kvinderne. Hvis der i Koranen står, at „kvinder skal trække deres ydre kåber over sig“, holder vi med dem, der vælger den mere tidssvarende udgave af dette bud.

Mange muslimske styrer har således blot indført deres eget ekstreme reglement i Islams navn og skræddersyet en religion, som de herefter kalder den rigtige, oprindelige muslimske religion. Det er sket før i historien, mange gange, blandt andet derfor kaldes det „historien“ – og de slipper af sted med det, fordi de lammer folket ved at nægte dem uddannelse og retten til at tænke selvstændigt. Herefter bruger de den fængslede kvindekrop som udstillingsvindue, så Vesten (og her fortrinsvis USA, det store fjendebillede numero uno) kan se, hvor meget kontrol og magt de har over deres folk.

Pornografien er vores burka

„I find it refreshing not to see naked or half-naked women on posters advertising everything from cars to ice-cream“

DEN ENGELSKE POLITIKER OG TIDL. MP, JACKIE BALLARD
EFTER ET OPHOLD I IRAN (THE GUARDIAN 7. JANUAR, 2002)

Som modsvar til dette er der mange, der mener, at den vestlige verden i lige så høj grad bruger kvindekroppen som gidsel og som udstillingsvindue. Jo, jo, overalt i vores hverdag bombarderes vi med store bryster og spredte ben. Pornografien er Vestens svar på fundamentalismens fængslede kvindekroppe. Ud med den frigjorte, seksuelle kvinde og det i første parket. Det er selvfølgelig et problem i sig selv. Og bestemt

genstand for en debat. Men i det mindste kan vi som danske kvinder da stadig nogenlunde „vælge“, om vi vil deltage i denne åbenlyse pornografi, og vi har lov at diskutere den frit. Vi kan slukke for fjernsynet, slette spammails fra vores computer, og vi kan problematisere kioskejerens prioritering af pornoblade i børnehøjde. Vi kan endda bruge medierne til at gøre andre opmærksomme på vores holdning. Det kan vi, fordi vi har fysisk så vel som psykisk bevægelsesfrihed.

Ja, vi har seksuel undertrykkelse af kvinder i Danmark. Ja, vi har titusinder af kvinder og børn, der dagligt bliver voldtaget i større eller mindre grad af systemet, der stadig styres af cigarrygende fede mænd, og vi kan godt se det tragikomiske i, at vi er bange for tørklæderne og de lange gevandter, når vores egen mode dikterer, at vi skal klæde os som strippere. Vi kan således nogle gange tvivle stærkt på, om vi reelt er så fandens ligestillede, som vi går og tror. Og om vi overhovedet har lyst til at proppe den vestlige feminisme ned over hovedet på Fatima, der jo som sådan har nok at tænke på med børn, ægtemand, Nettoposer og råbende religiøse slægtninge, der synes, hun gør alting forkert, efter hun er flyttet til Vesten.

Men det er jo netop derfor, at feminismen stadig har sin berettigelse i Danmark, og derfor spærrer vi øjnene ekstra meget op, når den trues af folk, danske som nydanske, der har travlt med at undsige sig den. Vi bliver forskrækkede, når vi ser kvinder i vores land, der åbenlyst følger reglementer fra en anden kultur, der går i clinch med vores definition af frihed, når de nye kvinder i vores samfund påberåber deres ret til at fritage deres børn fra religions-, gymnastik- eller seksualundervisning, som vi har fastsat er værdifuld for alle slags danske børn – tykke som tynde, mørke som lyse. Vi bliver provokeret – mest fordi vi simpelthen ikke fatter i vores små privilegerede vestlige kvindehjerner, hvad det vil sige at bekende sig til en religion eller trosretning, hvis doktriner indskrænker kvinders bevægelses- og tankefrihed. Vi mener at have erfaret, at der i alle kvindehjerter bor en trang til frihed og oplysning. Gør der ikke det, så ser det unægtelig sort ud.

En del af vores komplekser i forhold til at tage diskussionen bundet naturligvis også i, at vi, som vi før har været inde på, og som Mona Sheikh også peger på, er en del af en kultur, som på højst primitiv vis har bygget, og stadig bygger, en stor del af sin velstand på udnyttelse af andre dele af verden. Men det kan ikke være meningen, at dette historiske udgangspunkt skal lamme os fremover i kampen for at definere vores eget projekt i vores del af verden, og ligesom vi skal huske at gå efter patriarkatets systemer, bør Sheikh og andre også gå efter imperialismens systemer. For uanset om man måtte mene, at vestlige feminister ikke er værdige til at kaldes rollemodeller, eller er tilstrækkeligt solidariske over for kvinderne i den 3. verden, så kan det ikke undgås, at både de forbedringer og tilbageslag for kvinders frihed, der sker her, efterhånden breder sig. Der kan for sytten da heller ikke være nogen tvivl om, at vi alle sammen gerne vil leve i et samfund, hvor kvinder er ligestillede med mænd, hvor vi har ret til at forsamle os i radikale feministiske kredse, hvor vi kan gå i det tøj, vi vil, Barbie eller Burka, hvor vi selv kan få lov til at forsørge vores børn, hvor vi offentligt kan erklære os homoseksuelle, hvor vi tjener lige så meget som drengene for det samme arbejde, hvor vi har fri abort, hvor voldtægtsmænd bliver straffet som forbrydere, hvor vi kan vælge porno fra eller til, hvor vi kan ligge nøgne på stranden, hvor kvinder kan blive ministre, formænd og præster, hvor kvinder kan sætte deres præg på udviklingen af ny teknologi, hvor vi kan gå på café og gå med rottehaler, når vi er fyrrer, hvor vi har ret til at sige nej, og at dette nej respekteres – alle sammen egenskaber ved et frit, demokratisk, ligestillet samfund. Og alle sammen del af den vestlige feminismes målsætning.

Vi ved ikke, om integration betyder, at alle nydanske kvinder skal opføre sig, ligesom vi gør. Hvis det betyder det, er vi stærkt imod det. Kvinder må gøre, hvad de vil i Danmark. Folk må gå med burka omvendt, hvis det er det, de vil. Det er slet ikke der, skoen trykker. Dét, der gør os urolige, er – blandt andet – at en masse mennesker i Danmark lever efter en opfattelse af kønnenes stilling, der genkalder tidligere tiders for-

skelsbehandling og degradering af kvindekønnet, som vi meget nødig vil se blomstre op på ny. Og at en hel del piger og drenge følgelig også vokser op i Danmark under disse tudsegamle æres- og moralbegreber. Dette sammen med den generelle højredrejning vi ser i samfundet omkring os i disse tider; trendyficeringen af pornoen og udbytelsen, mediemænd som savler nostalgisk efter en tid, hvor skabet stod, hvor det stod, og kvinder holdt kæft og var smukke, en forfladigelse af tonen og tolerancen, der pludselig gør det lovligt at kalde alle kvinder for „ludere“, alle nydanskere for „perkere“ og behandle dem derefter, stemmer der hvisker om brunøjede mennesker, der generelt og sikkert biologisk bestemt er mere dovne, end blåøjede mennesker er det, politikere der med et slag cutter overleveringen af den feministiske diskurs og historie over ved at nedlægge alt, hvad der lugter af statsfeminisme, professorer der for syvogfirstusinde gang hævder, at det videnskabeligt kan bevises, at kvinder er dummere end mænd til at stable legoklodser, fascinationen af sexistiske rockstjerner, der pludselig hyldest over hele verden, fordi de tør sige noget rigtigt grimt om kvinder og alle de andre, der har fået og fået i ligestillingens navn, og unge nydanske skolepiger der udtaler sig i pressen om, at de „ikke går ind for demokrati“, muslimer der påberåber sig ret til flerkoneri osv., osv.

Vi bliver nødt til at tage denne tendens alvorligt. Fordi den er et tilbageslag og vil bringe vores demokrati i limbo. Og det har vi ikke råd til – hverken på det personlige eller det politiske plan. Vil abortspørgsmålet pludselig komme op igen, fordi fundamentalistiske kristne eller islamistiske pressionsgrupper anser denne kvindens frihed til selv at vælge anstødelig mod deres doktriner? Skal vi snart igen til at diskutere, om kvinder skal have ret til den samme uddannelse, som mænd har? Eller skal vi igen til at diskutere, om kvinder overhovedet må have deres egen bankkonto?

Den nye darwinisme

Jo flere unge kvinder, der vokser op i Danmark og opdrages efter principper og moralbegreber, der ligger langt fra dem, som vi anerkender som demokratiske i Danmark, des færre kvinder vil vi se gå ind i kampen for de sager, der stadig ikke er fikset. Oppositionen vil blive svagere. Det er det, vi er bange for. Specielt her i det nye årtusinde hvor det er utrendy at bekende sig til nogen som helst former for fællesskab, hvor individet er i højsædet, hvor det er alles kamp mod alle i bedste Darwin-stil, og hvor de svageste får fjernet deres mandat støt og roligt.

Kvindens rettigheder er som sagt ikke nogen fast størrelse, som en gang for alle accepteres og følges, og nu ser vi mange steder, at kvinders rettigheder åbenbart ikke er menneskerettigheder. Nej, kvinders rettigheder er en substans i konstant bevægelse. Derfor råber vi vagt i gevær. Og skærmer vores rettigheder af for de angreb, der gang på gang sættes ind imod dem. Kæmper som en moder passer på sit barn – for at blive i den kvindelige metaforik.

Vi ved da godt, at vi aldrig helt kommer tilbage til kødgryderne og pinebænken, dertil har kvindebevægelsen og demokratiet alligevel stadfæstet sig for solidt i vores sind og hjerter. Vi går aldrig tilbage, til sådan som tingene var. Vi er simpelthen blevet for frie, har nydt safterne for længe til, at vi vil tillade, at vores demokratiske grundrettigheder sættes på spil. Men dette tilbageslag forstyrrer os i vores kamp for en mere ligestillet verden. Og hvorfor skal vi altid gå flere skridt tilbage end frem, når det gælder kvinders rettigheder? Hvorfor gælder fremskridtet og vækst ikke, når det gælder kvinders rettigheder, men kun inden for forskning, trafik, forbrug og teknologi?

Vores rystende uvidenhed om Islam og muslimske kvinders vilkår i Danmark skal erstattes med dialog. Det kræver indsats fra begge sider. Men vi må også indrømme både for os selv og for de nydanske kvinder, at vi gerne vil fortsætte det frigørelsesprojekt, vi har begyndt. Det er et håbløst modsætningsforhold, eller dobbeltmoral, men den eksisterer, og

det bliver vi nødt til at indrømme. Og det gælder ikke blot kvindesagen. Det er mange andre emneområder, hvor dette er en uudtalt kendsgerning. En dialog vil måske også ændre den opfattelse, som mange feminister, lidt ligesom os, har i forhold til muslimske kvinder, nemlig at se dem som ofre. Ofre for deres egen religions kvindeopfattelse. Ofre for deres ægtemænds undertrykkelse. Der er måske nogle nydanske kvinder, der vitterlig er ofre, ligesom der er danske kvinder, der er det, men man kan ikke kæmpe en fælles sag med kvinder, man opfatter som svagere end en selv. Desuden vil vi hurtigt opdage, at mange unge muslimske kvinder tænker i feministiske retninger, og at deres oprør måske bare har været mere skjult, fordi den er foregået skridt for skridt hjemme i familien eller har været overskygget af, at de først og fremmest skulle finde deres ben i en ny og anderledes verden.

Måske det så kan hænde, at vi med tiden får det forhold til hinanden, som kendetegner det møde mellem kvinder, som til alle tider er gået fuldstændigt på tværs af alle mulige skel, nemlig venindeskabet, som er dér, hvor vi for alvor lærer hinandens gode og dårlige sider at kende for til sidst at mødes om vores ligheder. Det er måske en latterlig naiv tanke og et helvedes primitivt udgangspunkt, men for de fleste danske feminister og andre kvinder kunne det være begyndelsen på et smukt møde, der kunne sende forfriskende strømninger gennem vores kultur.

F R E M A D

Hverdagsfeminisme i det 21. århundrede

*„Feminism is a movement to end
sexism, sexist exploitation, and oppression“*

BELL HOOKS

Med et bredt penselstrøg kan man historisk set fortolke den vestlige feminisme i tre generationer eller bølger: Den første med suffragetterne og blåstrømperne, der kæmpede for valget fra slutningen af det nittende århundrede, for retten til lige muligheder i uddannelsessystemet, retten til kvindelig indflydelse i bestemmende organer og for kvinders faglige rettigheder på arbejdsmarkedet. Den anden bølge med rødstrømperne fra 1960erne til 1980erne, kæmpede for retten til abort, ligeløn, kvindelig repræsentation, kvindens seksuelle frigørelse osv. Den tredje men betydeligt mindre bølge af feminister går fra 1990erne til nu. Disse feminister har hovedsageligt koncentreret sig om kvinders manglende repræsentation i magtfulde positioner på arbejdsmarkedet, sexchikane, seksualiseringen af kvinden i det offentlige rum og medierne og undertrykkelsen af kvinden gennem sproget.

Nudansk Ordbog fra 1962 skriver, at en „feminist“ er en tilhænger af feminismen, der herefter forklares som en bevægelse, der kæmper for kvindens ligestilling med manden. Så kort blev det sagt dengang i 1962 og så enkelt bliver det vel i virkeligheden også defineret her i år 2002. Men allerede i denne stramme definition opstår der et problem, som sagt, for dét at være lige er mange ting, og lige adgang betyder ikke nødvendigvis at vi er dér, hvor vi gerne vil være, eller at lige adgang også har givet reel adgang. Det har vist sig, at på flere af de områder – fx i politik, hvor ligheden er lovmæssigt indført – ja, der virker det alligevel ikke i praksis, kvinder er ikke lige med mænd, bestemmer ikke lige meget, opnår ikke samme

rettigheder i forhold til deres mandlige kolleger og ender ikke med den samme økonomi eller livsindkomst, som mændene gør, hvorfor det næste spørgsmål bliver, om man så kan og skal lade det være med det. Acceptere at mænd og kvinder er forskellige og derfor skal behandles forskelligt, uden blik for at det ene køn tilfældigvis altid får den bedste luns af skin-ken.

Det kan man sagtens, og hvis du føler, at præcis dette standpunkt er det mest fornuftige at indtage, ja så kan du lige så godt stoppe her og give bogen videre i rækken til en af tvivlerne. Vi andre er nødt til at se benhårdt på realiteterne og erkende, at vi har arvet flere tusind års skævvridende og mærkværdig praksis, hvor kvinders stemme ikke var interessant i den store sammenhæng og samtidig erkende, at det tager tid at ændre på tilværelsen – at det stort set kun er fem minutter siden, at den ene fangede og nedlagde, og den anden rengjorde og tilberedte.

Uenigheder

Selvom de forskellige retninger inden for feminismen og diverse grupperinger af feminister har kæmpet for stort set den samme sag, nemlig kvindens sociale, mentale og økonomiske frihed, er der typisk et par grundspørgsmål, der skiller vanderne blandt femierne, nemlig om kønnet skabes kulturelt eller biologisk. Med andre ord, når du har hang til at tage opvasken all by your self, er det så fordi, du er født kvinde, eller er det noget, du har lært, at kvinder skal gøre? Er det en genfejl, når du synes, rumforskning er sjovere end madlavning, eller er det fordi, du var enebarn, og at din far derfor åbnede astronomiens verden for dig alene? Føles det naturligt at lave kopier, servere kaffe, tage dig af din syge moster, få den mindste bøf, hente unger frem for at bringe dem, eller er det, fordi du lever i et samfund, som har særbehandlet mænd så længe, man har kunnet skrive historie? Der er skrevet kilometervis af bøger om netop denne diskussion, og om hvad disse forskelle skyldes, som det da kan være ganske interessant at

dykke ned i og diskutere herfra og til dommedag, men man kan også springe det akademiske over og nøjes med at konstatere, at uanset hvem eller hvad, der skaber en kvinde, så er vi mange, der ikke gider være „en rigtig kvinde“ mere. For det har vist sig på mange niveauer ikke kun at være en særlig urentabel business, det er heller ikke skide morsomt, når man ikke opfylder de skrappe kriterier. Vi kan konstatere, at uanset hvilken konstruktion man er, så står der en masse mænd og kvinder inde på midten og har svært ved at komme videre, fordi de er fastlåste i alle mulige kedsommelige mønstre og roller, og rigtig mange har det ikke særligt godt med det.

Feminist

Nu er det desværre sådan, at begrebet „feminist“ har fået en mærkelig mislyd her i det moderne Danmark. Hos mange genkalder det billeder af alt muligt ståhej og barndomstraumer, som de har brugt mange år på at komme sig over; mor der pludselig skulle emanciperes og pludselig (for det føltes som om, det var vældigt pludseligt) efterlod én sammen med en forvirret farmand, der hverken vidste frem eller tilbage på bleen, eller kunne instruere en i brug af tamponer eller menstruationsbind eller finde ud af at bestemme, om man skulle være hjemme klokken 21 eller 03 om morgenen, da man var tolv år. Mor skulle også pludselig arbejde lige så meget som far, gå til bog- og kunstreceptioner, være til fest og drikke sig fuld, og ofte skulle hun også tale med veninderne i store røgfylde rundkredse, der svirrede med ord som „solidaritet“ og „aktivisme“. Mor kunne også dengang pludselig finde på at stikke af på lange rejser, eller højskoleophold, hvilket gav faget „husgerning“ i skolen en ny betydning og medførte, at salget af lørdagskyllinger og flutes med indbagt hvidløgssmør boomede. Eller måske var mor bare gjort af et sådan stof, at hun alt for pludseligt og brutalt skiftede far ud med et liv alene, hvorfor du skulle bruge hele din folkeskoletid på at forklare dine undrende kammerater, hvorfor begreberne „far,

mor og børn“ og „kernefamilie“, som I læste om i bøgerne, ikke rigtig passede på jeres familie.

Feminismen var skyld i alle disse ting og mor-typer. Og selvom mor aldrig nogensinde og heller ikke dengang erklærede sig offentligt eller i familien som „feminist“, så har du senere forstået, at det var dér, hele miseren udsprang. Feminismen, den fæle størrelse, der frarøvede dig den lykkelige barndom, du så familien Ingalls havde på prærien i Amerika.

Det var jo langt fra hele historien om feminismen. Det var kun nogle af de personlige konsekvenser – af negativ art – som feminismen bragte med sig for mange mennesker. Men de negative konsekvenser har altså fået lov at overtage alle de positive landvindinger, som bevægelsen banede vejen for, og som har gjort det muligt for kvinder og mænd overhovedet at diskutere køn og kønsspørgsmål i dag. Derfor er „feminist“ et negativt ladet ord. Og mange kvier sig ved at bruge ordet om det at kæmpe for kvinder og mænds ligestilling i samfundet. Disse skribenter kan ikke finde på et bedre. Vi har heller ikke lyst til det. Det vil alligevel kun blive en leg med ord og er i vores øjne ikke relevant i forhold til alle de andre ting, som ligger og venter på at blive løst. Derfor vil vi nøjes med at bløde begrebet en smule op, gøre det mere håndgribeligt og knap så skræmmende ved at putte et „hverdags“ ind foran. Herefter vil vi så gerne dele med dig, hvorfor vi mener, at feminismen stadig har sin berettigelse i dagens samfund, og hvad vi betragter som feminismens og feministens vigtigste paroler.

Vi vil også gerne bekende kulør. Vi er ikke socialister, i hvert fald ikke hvad gælder den økonomiske grundtanke. Vi tror ikke på den form for „lige“ fordeling af goderne og mener, at vi med egne øjne har set, at den rigide og ensporede form for styring ikke er hensigtsmæssig i en moderne verden. Vi sympatiserer derimod et langt stykke hen ad vejen med en lang række af socialismens ideologiske principper, som er opstået ud af varme og medmenneskelighed. Vi er heller ikke liberaller og tror altså ikke på, at „less is more“ når det gælder statens indblanding i fællesskabets opbygning. Vi tror ikke

på, at der på nuværende tidspunkt er basis for at betragte det enkelte menneskes individuelle frihed, som den mest centrale løsning for menneskeheden. Vi mennesker er ikke løse fra de specifikke faktorer, der skaber vores muligheder og begrænsninger, som fx køn eller for den sags skyld social baggrund. Vi vil derimod gerne være midt imellem. For vi tror på den sunde og gode dynamik, som ligger til grund for, at mennesker bytter, køber og sælger varer, tanker og tjenester. Vi er med så langt som dertil, hvor kraften, der får folk til at udvikle sig og skabe til glæde for sig selv og andre, har et fornuftigt råderum. Vi ved godt, at man ikke kan lave et samfund, hvor alle klipper hinanden, men der er langt derfra og til et samfund, hvor alle knepper hinanden. Vi tror nemlig, at det frie marked er en farlig fætter, som, hvis det får lov at drøne af sted uden restriktioner, undertrykker og forarmer. Vi tror mere på et stærkt og rummeligt fællesskab, hvor strukturelle problemer løses i netop fællesskab, og hvor nogen har lov til at mene noget på andres vegne, hvis det er til det fælles bedste, og det foregår inden for den demokratiske cirkel. Vi er overbeviste om, at den cirkel ville få det bedre, hvis der var flere kvinder inde i den. Altså er vi, ud over at være feminist, også en slags sociale demokrater (i to ord). Vi har ikke det mindste imod at være smagsdommere over andres liv og gerninger, og er således ikke bange for, gennem lovgivning og kontrol at sikre, at den ene part ikke bare udnytter den anden, eller at en gruppe ikke falder totalt igennem. Det er fra dette politiske grundsynspunkt hverdagsfeminismen, vores hverdagsfeminisme, der virker bredere og bredere, udspringer. Én hvor almindelige kvinder kan være med og se sig selv i spejlet og tænke, ja, det her det rager også mig.

Hverdagsfeministen

Hverdagsfeministen, som vi gerne vil se hende udfolde sig i dette nye årtusinde, vil arbejde hen imod noget, der er til *hele* samfundets bedste. Det vil hun gøre af to indlysende årsager: kvindens status i samfundet er et godt parameter

for, hvor ligeværdige borgerne er over en bred kam, og at kvinder eller de værdier, der forbindes med at være kvinde, repræsenterer et friskt og måske spændende alternativ til det patriarkalske og undertrykkende samfund. Hverdagsfeministen er et menneske, der, uanset køn, er villig til at arbejde for kvindens ligestilling med manden. Et moderne væsen, som ved selvsyn kan se, at vi kun er halvvejs, og at der venter noget, der både er sjovere og mere retfærdigt henne om hjørnet.

Regel nummer 1: Opfør dig ordentligt

De fleste af os står dagligt mellem det ubehagelige dilemma at glæde os selv eller skade andre. Hvad sker der, når du selv tripper af sted på stiletterne? Står du på en andens fjæs, for at holde hovedet oven vande? Eller er du selv ved at drukne, fordi du opfylder alle mulige andres behov og ikke dine egne?

I vores øjne skal feminister ikke kun være borgere, men også „gode“ borgere. Det lyder måske en kende frelst, men ikke desto mindre skal vi endnu en gang gøre mentalt hovedrent i os selv. Det er sikkert ikke alle, der kan huske det, men der var en gang noget, der hed „anstændighed“. Det er senere blevet omdøbt til „politisk korrekthed“ og er ligesom feminismen, solidaritet og mange andre ord i samme klasse gået hen og blevet fyord. Det skal dog ikke afholde os fra at mene, at flere af disse ord kunne trænge til en renæssance. At kunne udvikle sig som selvstændigt individ og føle, i det mindste øjeblikke af, lykke, er ikke lækkert, hvis det hele tiden foregår på bekostning af andre. Der ligger selvfølgelig både knivsæg og balancekunster her, men det skal ligge i baghovedet alligevel. En vis social medfølelse og forståelse skal sidde som en tatovering på armen, når vi møder livet, og mon ikke mange af os selv fede, velduftende emanciperede dukker udmærket godt ved inderst inde, at vi ikke helt giver nok igen, når det kommer til stykket. Hvis man er i tvivl, kan man evt. lige bruge

to minutter på at tænke over, hvornår man sidst rakte hånden ud og handlede, uden at det kom en selv eller de nærmeste til gode.

Regel nummer 2: Sammen er fedt

God praktisk hverdagsfeminisme har begge køn i sigte. Vi kan og skal ikke distancere os fra vores fædre, brødre, sønner og kærester på en kønnet måde og gøre dem til syndebukke for det patriarkalske samfund, men hvis vi skal respektere de forskelligheder, der kommer til udtryk mellem mænd og kvinder, så vil vi ikke acceptere en hel del af de egenskaber, der traditionelt knytter sig til mandskønnet, og som fører til undertrykkelse, fx vold, sexismen og udnyttelse. Vi gider ikke at finde os i den stigende segregering mellem kønnene, og i at mandskulten lægger sin beskidte hånd over hele det offentlige rum. Vi vil have lov at sige fra over for dem, vi kender, som har sat sig i overhalingsbanen og drøner derudaf, hvad remmer og tøj kan holde, og som griner over alle de mange ting, „kvinder ikke forstår“. Og så er det fløjtende ligegyldigt, om det er i mikro- eller makrouniverser, det gælder både hjemme på Viovej 23 i Brønderslev, Danmark og ude i verdenssamfundet.

Regel nummer 3: Feminisering holder sammen på det hele

Man kan godt, uden at romantisere kvindens „indbyggede“ evne og vilje til at drage omsorg, sige, at det dér med at komme, når nogen kalder, ligger dybt i kvinders erfaringsgrundlag. I hvert fald er det noget, vi gør næsten pr. automatik. Mange tusind års intens træning forsvinder ikke ud i den blå luft og Gud bedre det, hvis den gjorde. Det virker nemlig ikke som om, at særlig mange gider løfte netop de opgaver, kvinder, så længe nogen kan huske, har løst uden at få en jante for det. De værdier, kvinder traditionelt repræsenterer er i dag genstand

for både underbetaling og latterliggørelse. Patriarkatets sidste krigere spræller under de sidste krampetrækninger, og har gjort det til en mærkesag at sende tropper af sted for at hamre enhver ned, der opfører sig „kvindeligt“ i hovedet. Enhver, der har påtaget sig på professionel vis at udøve omsorg over for andre, og, ja, der er sjovt nok flest kvinder i de fag, er og bliver en nar. Bare det at være offentligt ansat, medmindre det er i de hårdtslående ministerier som fx Stats- eller Finansministeriet, er en underbetalt joke, og lærere, pædagoger, socialrådgivere, behandlere, sygeplejersker, altså dem, der drager omsorg på en begavet og forsvarlig uddannet facon, har ikke kun måttet finde sig i en spottende løn, men også i at se deres arbejdspladser og faglighed konstant udsat for kritik og nedskæringer.

Det sidste nye, ifølge den nuværende socialminister, er, at vi almindelige dødelige på bedste amerikansk filantropisk vis, selv skal tage fat om samfundets udstødte og se at få vredet dem ud af hænderne på de forhadte professionelle. Danmark er i forvejen holdt oppe af en enorm styrke af frivillig arbejdskraft, som løser nok af opgaver, hvor systemet har huller. Hvis de også skal til at udfylde de professionelles rolle, så skal vi måske lukke for hele uddannelsen af omsorgsdragere og blot lade den private velvilje råde? Er det underligt, at mænd (igen) finder disse opgaver uattraktive? Er det underligt, at unge mænd (igen) søger til andre mere lukrative og prestigefyldte karriereveje? Er det underligt, at kvinder heller ikke gider mere?

Regel nummer 4: Det private er politisk

Vi vil ikke forspilde denne chance for at relancere et andet af halvferdserfeminismens udtryk: „det private er politisk“. Den sorg og smerte, eller glæde og frihed vi oplever, hænger uløseligt sammen med det, de andre mennesker, der omgiver os, bestemmer og beslutter for os. Vi oplever masser af kvinder – bare tag et enkelt ugeblad – som når først de kommer i dialog

med andre kvinder og genkender de andres mønstre og systemer, finder ud af, at de ikke er alene med det raseri, der har hobet sig op indeni. Så når du ligger og vrider dig på pudevåret, kan du roligt regne med, at det ikke kun er dig, der er noget galt med. Når du sammen med en bunke andre mennesker popper antidepressiva, kunne du også tænke, at der ud over en mulig kemisk brist i din egen hjerne, måske kunne være andre former for angst- og depressionsfremkaldende faktorer, som andre kvinder måske også deler. Når du konstant måler dig med omverdenens succesrige kvinder, kan det være, at også de fylder sig selv og andre med løgn om deres succeshistorier. Når du ikke kan få din kæreste til at interessere sig for dig og jeres fælles familie, så kunne det være et vilkår, du ikke kun delte med en masse andre jævnaldrende kvinder, men også noget, der kunne løses gennem et kollektivt pres for fx bedre barsel. Bedre daginstitutioner. Mindre sexismen i det offentlige rum. Mindre tilbedelse af jakkesættens døgn-drift. Måske er „søsterskab“ et lige lovligt flippet ord at få på banen igen, men det er noget derhenad, for det er en stor fejl og unødvendig psykisk belastning, hvis man anser sine problemer for at være individuelle og derfor selv kan og skal løse dem.

Regel nummer 5: Se dog på historien

En delstrategi for hverdagsfeminismen må være også at få stoppet den ulidelige automatiske latterliggørelse af feminisms historiske resultater og den naive tro på, at frigørelse, borgerrettigheder, velfærd og fremskridt er kommet af sig selv. Alle selvtænkende væsener må holde hovedet koldt et par minutter og beskue feminismen lidt ovenfra. De helt åbenlyse bedrifter, som feminismen med knofedt og offervilje gennem de sidste omkring et par hundrede år har tilvejebragt, er temmelig mange; kvinder har fået valgret, vi har fået adgang til uddannelse, vi kan organisere os, vi har ret til skilsmisse, mulighed for at få forældremyndigheden over vores egne

børn, vi har fri abort og adgang til prævention, vi kan få vores børn passet i vuggestuer og børnehaver og gå på barsel i længere og længere tid. Vi er kommet på arbejdsmarkedet for fuld styrke, og sikkert, men langsomt, har vi formået at kile os ind i samfundet på flere planer. Alle disse og mange andre væsentlige politiske og kulturelle forandringer bragte feminismen med sig og medvirkede til en større frigørelse for både kvinder og mænd.

Regel nummer 6: Rigtige mænd er feminister

„Nej, de sølle størrelser i dette spil var de mænd, som overgav sig og pludselig begyndte at skamme sig over deres køn og deres identitet. Det skulle vise sig, at de i al deres kvindagtighed mistede respekt hos både deres kvinder og deres børn“

ANDERS FOGH RASMUSSEN I POLITIKEN 22. SEPTEMBER, 96

Jo vist, det *er* blevet meget nemmere at være kvinde. Vi bilder os også ind, at det er blevet langt sjovere at være mand, selvom det naturligvis er noget, vi kun kan bevidne på andenhånd. Feministerne har ifølge deres kritikere efterladt mange sårede i deres kølvand. Stakkels mænd lyder det. Nu står mændene dér, rådvilde uden nogen at beskytte og forsørge. De bliver hjemløse, går bankerot, bliver narkomaner og ender i så stor fortvivlelse, at mange tager deres eget liv og i de mest alvorlige tilfælde også deres familier med sig i døden. Det er som regel kvindernes nyerhvervede frihed, der får skylden for denne miserable udvikling. Ud over at der naturligvis altid har været mennesker, som følte, at de pludselig befandt sig i en situation, hvor deres liv var overflødigt, så er der åbenbart en stigende tendens til, at mænd går ned. Flere gange og mere uigenkaldeligt end kvinder. Det er dybt tragisk og helt bogstaveligt livsvigtigt at forsøge at løse den onde spiral. Men man må stille sig stærkt tvivlende over for, om det nu også bare er kvindernes skyld. Vi mener godt, at man kan pege på

en lang række andre faktorer, som gør det vanskeligt at være menneske i en barsk og præstationsorienteret verden. Derfor er det et spørgsmål om at formå at tilpasse sig nye strømninger og krav. Den nye orden, der gælder i samfundet, på arbejdspladserne, i familierne og i parforholdet, skal mænd have hjælp til. Den hjælp tror vi ikke skal komme fra maskulinisterne, som stædigt holder fast i, at mænd har det bedst, når de har kontakt med deres urmand via nøgenbadning i mudder, afføringsritualer og brøle-øvelser. Det er sikkert en morsom leg i forbindelse med en polterabend, men den bringer ikke nogen mænd videre i deres udvikling mod at blive moderne helstøbte mennesker, som er kapable i forhold til de skiftende omgivelser. Vi savner, at moderne mænd deltager i den kønspolitiske debat, og har nosser nok til ikke kun at identificere sig med gamle helteskikkelser og bedagede mandeidealiser for at stive deres manddom og betydning af. For manderollen har forandret sig fra at være den strenge fader og den hårdt arbejdende eneforsøger til at føje mange flere og langt sjovere medaljer til kappen. Fra kun at kunne forbinde mandighed med autoritet, er manden i dag også et legebarn, et følsomt væsen, en god far, en sjov kollega og en dejlig partner. Ikke mindst følsomheden har været forbudt område for mænd, og selvom den stadig, eller nok rettere igen, har tendens til at drukne i fællesrummet i larmen fra fodbold, Formel 1, pornografi og andre af den slags mandesysler, er det tydeligt, at mange mænd har trængt til at være kærlige og ansvarsfulde, og nu tilmed nyder at tage del i de opgaver, der før var forbeholdt kvinder.

Overalt i litteraturen og film vrimler det med de følsomme mænd, som i tidens løb er bukket under for machokulturen. Unge pacifistiske, poetiske mænd som måtte gøre op med deres strenge, men retfærdige(?) fædre og den kultur, der truede med at kvæle deres følsomhed og idealer for en bedre verden. Det ældgamle maskuline rum er et sted, mange moderne mænd vil betakke for at skulle tilbage til. Machokulturen er jo ikke kun et fængsel for kvinder, men også for mænd. Vi tror på, at trøsten, rådgivningen og retningsangivelsen skal

komme fra de mænd, der tager den maskuline kønsforskning alvorligt og sætter manden i stand til at se frem og som spejler sig i sig selv i stedet for i det guld, de har måttet afhænde til damerne. Den nye mand findes allerede, og han føler sig ikke det mindste truet af feministerne. Snarere tværtimod. Han har endelig fundet et sted, hvor han er fri.

Regel nummer 7: Feminismen er solidarisk

Det er superfristende at sige, at feminismen er for alle, fordi den kan inkludere alle, og fordi der i mange politiske grupperinger efterhånden findes en vis anerkendelse, i hvert fald teoretisk, for, at kvinden ikke længere er en andenrangsborger. Men fordi feminismen således er blevet allemandseje, er den i fare for at miste sin gennemslagskraft. Den, der er venner med alle, risikerer at få venskaberne helt op i halsen og måske skal der mere radikale metoder til, for at hive os op af sumpen. Det går i øjeblikket tilbage – både ligestillingsmæssigt, velfærdsmæssigt og demokratisk – i en grad, der grænser til det uhyggelige, hvilket bør tænde alle røde lamper i skallen på dig. For fremskridt kan åbenbart ikke tages for givet og antifeminisme rammer alle. Når vi taler ligestilling, er status quo ikke andet end en form for tilbageskridt. Og vi er gået i stå. For, hovsa, lykken lå ikke i den materielle velstand alene. Et par Prada-sko hjælper, men ikke særlig længe ad gangen.

Vi mener, at man med held kan gå mere målrettet efter bolden – ikke manden – og erkende at feminismen er et projekt, som både mænd og kvinder bør interessere sig for. Der er allerede sket en feminisering af den vestlige verden, og i modsætning til paphovederne anser vi dette for at være et overordentligt positivt træk. Kvaliteter, som vi kalder bløde værdier og derfor er mere traditionelt kvindelige end mandlige, er blevet mere almindelige, og værdisættelsen er trods alt blevet bedre. Mennesker, i hvert fald nord for Alperne og vest for Uralbjergene, er blevet generelt langt bedre socialt stillet, velfærden er vokset, og hensynet til miljøet har været højt på

dagsordenen. Med lidt god vilje kan man godt tillade sig at sige, at langt størstedelen af disse fortræffeligheder er tilvejebragt af mænd og kvinder, som tror på, at den slags egenskaber er overordentlig væsentlige i et velstillet, civiliseret samfund. Vi har og skal fortsat have plads, råd, følelser og overskud nok til at tage os af de grupper i samfundet, som livet af en eller anden årsag har sat bagud. Igennem dette menneskesyn vil vi gerne tage et nyt patent på en stor del af den feministiske fremtid.

Regel nummer 8: Lige og lige er mange ting

Tiden taler i to tunger: På den ene side er vi enige om, at mænd og kvinder er (blevet) og helst skal være lige, kun undtaget fundamentalistiske grupper på yderfløjene. På den anden side trives denne opfattelse hånd i hånd med den nye erkendelse af, at (alle) mænd og kvinder er vidt forskellige og at det ligger i deres natur. At kvinder er bedre til noget arbejde og mænd til noget andet, fx. Mænd og kvinder er altså både blevet lige og forskellige her i løbet af de sidste årtier. Hvor er logikken i disse udsagn? Skal det forstås sådan, at vi kvinder, der nu er principielt og teoretisk lige og dermed har lige adgang og vilkår, selv er skyld i, at vi ikke udnytter mulighederne? Skal vi forstå den manglende reelle lighed, som den giver sig udtryk i faktiske omstændigheder alle vegne, som et udtryk for, at vores forskelligheder ikke kommer på banen og at det altså ikke er vores egen bane, vi spiller på? Er vi lige på den måde, vi gerne vil være lige på? Og er loven, så lige som den er? Det er vi nødt til at diskutere langt mere indgående, end vi gør det i dag. For hvis kvinder, som er „lige for loven“, ikke er lige alligevel, må der være noget galt. Og måske er det i virkeligheden bjerget, der skal komme til os, når det kommer til stykket.

Regel nummer 9: Opbyggelse af en ren feminisme

Den „offentlige mening“ snerper hen imod, at nu er det nok, og feministernes tid er vel overstået. Kvinder har fået deres del, og ser man da ikke alle vegne, at kvinderne er kommet frem på mændenes bekostning og nu bare har ladt dem i stikken? Der er frit lejde, når det gælder om at nedgøre og undsige enhver, der gør sig til talsmand for, at ligestillingen endnu ikke er indtruffet, og i disse år virker det som om, at visioner på området har lange udsigter. Ikke kun i Danmark, men overalt i den vestlige verden, hvor kvinderne er på vej frem. Bortset lige fra integrations- og flygtningespørgsmålet, som ringer allerhøjest på listen over sprængfarlige konversations-emner her i det nye årtusinde, er diskussionen om feminisme noget, der virkelig kan få blodet frem i kvinderne på danskerne. Feminismen betragtes som et politisk overgreb og feministerne en flok dumme kællinger. Ja, man ved nok, at de brokker sig over reklamerne, fordi de ikke selv har store bryster og i bund og grund lider af udbredt misundelse. Har man mødt en led strigle eller to, der tog for sig af retterne, så er man blevet vaccineret mod alt det dér med kvinder, og det er helt okay at gå og råbe op om det.

En gang imellem undres man, for kritikken høres ofte fra de samme munde, der – dengang, det var på mode – hørtes tale om ligestilling af kvinder i samfundet. For at få en stærk feminisme med tilstrækkelig politisk gennemslagskraft, må vi derfor skille hønsene fra kyllingerne – endnu mere. Der bør være kvindemod nok til at række tunge af den type kvinder, der bekender sig til og nyder kampen for kvindens samfundsmæssige situation, men aldrig får fingeren ud. Både de der bekender sig til feminismen, men ligesom er gået i stå ved erkendelsen, har tabt mælet eller ikke formår at se den i et lidt større perspektiv end deres egen rumpe, og dem, der undsiger alle feminismens resultater og mål, selvom deres liv på alle mulige måder er og bliver gennemsyret af den feministiske tanke. Vi må hugge feminismen tilbage, så den igen kan bruges som et konkret værktøj mod et bedre og mere socialt og

kønsmæssigt balanceret samfund. Den er blevet udhulet og udnyttet, og dermed har den mistet sin betydning.

En del af udvandingen af begrebet skyldes også, at feministerne for længe har villet favne hele verdens kvinder under den feministiske bølge. Vi har ladet os narre af den åbenbart fejlagtige konklusion, at alle kvinder på et eller andet plan vil det samme, og at vi derfor er forbundet med hinanden. I vores iver for at få ordnet det hele på den halve tid, har vi glemmt, at det politiske udgangspunkt for en feminist stadig betyder alverden. Feminismen har siddet fast i en sådan lidt halvfyrdserinspireret sentimentalitet: Du er kvinde, og jeg er kvinde, og derfor er vi begge dejlige mennesker. Det virker ikke i praksis, har det vist sig. Mange kvinder tager åbenlys afstand fra feminismen, samtidig med at de lever den i deres dagligdag.

Og så er der hele diskussionen om, hvilken en af feministerne man tilhører, som heller ikke virker specielt fremmende. Der var rødstrømpebevægelsen, kvindebevægelsen, livmoderfeminismen og den lesbiske bevægelse. I halvfemserne fik vi så livsstils-feminister, læbestift-feminister, ny-feminister, offer-feminister og power-feminister – alle ord, der beskrev de unge kvinder, der skrev bøger, eller udtalte sig i pressen om feminisme eller kvindens rolle i samfundet i slut-halvfemserne og ind det nye årtusinde.

Selvom de vel alle på en eller anden facon vil det samme sted hen, har de indimellem travlt med at holde justits over hinanden, frem for at slå pjalterne sammen og få skabt noget forandring. Power-feministerne ville ikke være offer-feminister, ny-feministerne ville ikke puttes i bås med rødstrømperne, og de autonome gider ikke at være sammen med nogen overhovedet. Det hele er blevet en stor pærevælling, som er i fare for at eliminere sig selv som en reel magtfaktor og dermed ikke har indflydelse nok til at ændre tilværelsen for undertrykte kvinder, eller på at stoppe den endeløse sexismen, der foregår dag ud og dag ind overalt på kloden, eller i det mindste udgøre en form for opposition til det omgivende samfund. Feministerne er splittede i små fraktioner, der har mere

travlt med at lede efter trendy navne og afholde obskure arrangementer end med at fokusere på den hverdagsfeministiske dagsorden.

Regel nummer 10: Kønskvotering for at opnå lige repræsentation

I Utopia er det naturligtvis revnende ligegyldigt, om det er kvinder eller mænd, der har politisk indflydelse. Men så længe at kvinder, med henvisning til forskelligheden, forsat har en anden approach til tilværelsen, og så længe det politiske har så massiv en indflydelse på den enkelte kvindes muligheder, socialt, privat og økonomisk, er underrepræsentation en fortsat underminering af et sofistikeret, demokratisk samfund. Så med det som vi opfatter som hverdagsfeminismens vigtigste opgave lige nu, nemlig at skabe lighed med forskellig synsvinkel, må lige repræsentation over hele linjen være næste skridt mod drømmesamfundet. Og vi tør godt at sige højt, at en eller anden form for kønskvotering er det eneste sikre skridt at tage for at opnå det. Det går simpelthen for langsomt. Verden forandrer sig ikke hurtigt nok, og kvinder har måttet slås på udebane hele vejen. Vi får ikke skabt et attraktivt samfund, før kvinderne er med til at sætte rammerne hele vejen rundt. Det har jo vist sig at være en slags optisk bedrag, at vi pludselig så kvinder „alle vegne“, og at det skulle vise sig, at de dybere religgende mønstre og forskelle ikke flyttede med i samme takt. Integration af kvinden i samfundet tager lang tid, og vi glemmer midt i rusen over at være med, at en masse mennesker slet ikke er indstillede, eller interesserede i netop sådan en forandring.

Det er interessant at bemærke, at der i vores system allerede forskelsbehandles i stor stil: Der er særlige regler for flygtninge, andre for indvandrere, en håndværker får ikke det samme i løn som en skolelærer, der er særlige regler for handicappede, og for de ældre gælder også et specielt sæt af love. Vi vil bare ikke forskelsbehandle, eller rettere fokusere på et køn

frem for det andet i en periode, indtil der er kommet mere balance i tingene. Kønskvotering står for mange danskere som det værste, man overhovedet kan komme i nærheden af næstefter en feminist. „Jeg vil ikke vælges pga. mit køn“, siger tøserne fornærmet. Dermed accepterer de i stedet den gældende dagsorden om, at de ikke vælges netop pga. af deres køn, fordi den positive særbehandling af mænd finder sted den dag i dag, som den har gjort siden tidernes morgen. Folk kæfter op om det vanvittige i, at køn skal komme før kompetence, som om det nogensinde har været meningen med kønskvotering, at det skulle bringe ubegavede kvinder til begavede stillinger. Heller ikke selvom det har været tilfældet for mange mænd. Vi mener, at man bør forskelsbehandle, hvis situationen er ujævn. Hvis det ene køn dominerer en sektor i den grad, at man er bange for, om det enkelte menneskes demokratiske rettigheder bliver overtrådt – demokrati forstået på den måde, at begge køns synspunkter bliver hørt og respekteret.

Kamp kræver som bekendt stadig stål, og det er ikke nogen populær opgave, der ligger foran os. Der er ikke den synlige opbakning, det kræver, men vi tror på, at den kommer. Vi tror på, at det er begyndelsen på, eller nok rettere forlængelsen af, et alvorligt demokratisk problem, når kvinder tilsyneladende tøver med at engagere sig politisk. Antallet af kvinder, der går ind i fx lokalpolitik, er faldende og udgør således kun omkring 30%. Det vil sige, at siden den første kvinde kom i Folketinget for ca. 80 år siden, er det lykkedes, at kun tre ud af ti er kvinder ved bordet i kommunalpolitik. Det kan betyde, at en lige repræsentation af kvinder måske kan indtræffe i år 2070! Det er et for skuffende perspektiv. Hvis vi nu alligevel bringer noget helt forskelligt med os, så kan det vel ikke være så farligt? Og hvis vi er lige, så er det vel heller ikke så farligt? Eller hvad?

Regel nummer 11: Bedre barselsforhold for mænd

Man kan sammenligne dér, hvor vi – kvinder og mænd – står i dag med, dengang nogle kvinder begyndte kampen for valgret. Da det lykkedes i 1915 at få kvinders borgerret lovmæssigt sikret, var mange års hårdt aktivt arbejde gået forud. Det var ikke et specielt populært standpunkt at tage dengang, og valgretten var under ingen omstændigheder blevet indført, hvis ikke nogen havde slået et ordentligt, men upopulært slag i bolledejen. Der var en del kvinder, der dengang syntes, at det med valgretten var en rigtig dårlig idé, og som havde det udmærket med at overlade pivtøjet til mændene og stemte da heller ikke flere kvinder ind, end at de udgjorde 3% af Tinge. Et scenario vi kan have svært ved at forestille os i dag, fordi det nu forekommer at være det eneste indlysende at både mænd og kvinder giver deres stemme til kende. Ikke desto mindre er der steder rundt om i verden, hvor fx valgretten for kvinder endnu ikke er indført.

Her næsten 100 år senere står vi så i en situation, hvor ligestillingsprojektet står over for den samme slags forhindringer, og hvor der er store kræfter i gang for at forhindre udviklingen i at gå sin gang. Både fra kvindelig og mandlig side lyder det, at kvinder som mænd nyder akkurat de samme friheder, privilegier og muligheder. Men hvis det er sådan, ville man jo hverken kunne smide alle de tal, der viser det modsatte, på bordet, eller finde kvinder med en følelse af afmagt og frustration, som ikke skyldes, at det indimellem er hårdt at være menneske, men som hvis man ser ordentlig efter, handler mest at om være kvinde. Mange kvinder føler ikke, de bliver lige behandlet, de føler ikke, at det, de står for, har værdi, og hvis det har værdi, er det lavt sat i forhold til, hvordan vi vurderer andre kundskaber. Langt de fleste kvinder føler, at de står med hovedansvaret for børnene og husarbejde, bare for at tage et meget nærliggende eksempel. Og at de i hvert fald en gang i deres liv skal tage den umulige beslutning, om de vil prioritere karrieren over familielivet, eller om de vil melde sig ud for en stund, føde nogle børn og dermed tage

chancen for ikke at kunne komme ordentlig ind på arbejdsmarkedet igen. Det er kvinderne, der står i den situation. De unge mænd har et regulært valg, om de har lyst til at udvide deres 14 dages barsel til et års forældreorlov. De kan *vælge*, og deri ligger en stor forskel. For det forventes i vores samfund, at kvinden ikke kun tager sin barsel og det omsorgsarbejde, der hører til, men hun skal også betale for det selv og alene. Det forventes. Og derfor handler diskussionen ikke bare om en simpel prioritering, som alle render rundt og siger. Det er meget mere end en prioritering for en ung kvinde at vælge karrieren og derved „gå imod strømmen“ og konstant og hele tiden blive mindet om fra hendes veninder, hendes kollegaer og hendes familie, at hun på en beregnende og kold ukvindelig facon prioriterede karrieren frem for det lyksalige familieliv. Hvorfor skal kvinder tvinges ud i denne situation? Hvorfor er vi ikke kommet så langt, at familieliv er noget begge køn ønsker og har overskud til at prioritere? Det tror vi er fordi, der ikke er nok kvinder med dér, hvor de store politiske samfundsbeslutninger bliver taget.

Regel nummer 12: Flere kvindelige politikere

Det indre billede af den politiske verdensmagt har ikke flyttet sig synderligt, siden vi var små. Godt nok er den store bunke jakkesæt, der i fællesskab styrer magten, blevet tilsat et enkelt strejf Chanel-sæt med guldknapper hist og her, men det er fortsat undtagelsen, der bekræfter reglen. Der transmitteres livligt fra topmøder verden over, hvor store mænd bestemmer og træffer store beslutninger, og på mange måder ligner verden egentlig sig selv. Selvom det ikke går så godt derude, så er det ikke faldet nogen ind, at kvinder måske ville kunne gøre mere gavn og bidrage yderligere til det gode liv og det gode samfund. Mange af de kvinder, der er kommet til, har måttet lide store personlige omkostninger ved at indløse billet til verdenspolitikken. Man får ofte opfattelsen af, at kvinder, der har været længe øverst i hierarkiet, har måttet kæmpe

så meget for at overhovedet bevare deres position, at energien ikke rakte til også de langsigtede politiske slag på vegne af kvinderne. De har været oppe og slås om magten, og mange har fået den. Til hvad?

Selvom vi herhjemme har fået flere kvinder ved magten sammenlignet med andre lande, med undtagelse af resten af Norden, så sørger vi stadig for at understrege over for dem gang på gang, at vi helst havde undværet dem. Ikke nok med at vi konsekvent kalder alle de kvindelige politikere ved deres fornavn og de mandlige ved efternavn, for ligesom at cementere hvem der i vores øjne kræver mest respekt, nej, når kvinder endelig er nået op på magtens tinder, kvitterer vi venligst for indsatsen ved at kalde dem flatterende betegnelser som fx „Den omvandrende håndtaske“ (Jelved), „Isdronningen“ (Bjerregaard), „Afrikas dronning“ (kvindelige udviklingsministre gennem tiderne), „Hjemmehjælperen“ (Kjærgård) og „Den talende kavalergang“ (Espersen). Vi sviner dem til, så snart vi får lejlighed til det, og derfor skal de kæmpe ekstra hårdt for at holde hovedet oven vande.

Blandt andet derfor, selvom der principielt er lige adgang for mænd og kvinder til det politiske miljø, er der stadig relativt få kvinder i politik. Det miljø har længe trængt til en ordentlig udluftning. Mage til anstrengende arbejdsrum skal man lede længe efter, og måske er det derfor, udskillelsen af pigerne begynder tidligt i politik. De fleste yngre kvinder går ind i politisk arbejde med åben pande, og som børn af den nye tid drømmer vel ingen om, at man skal til at opleve og slås mod forskelle, der er baseret i kønnet. Det begynder i ungdomspolitik med, at en flok drenge sammen kører klatten. De holder lange møder, drikker øl og diskuterer til langt ud på natten. Det er alt sammen et spørgsmål om, hvem der kan være længst ude og hvor ofte. Det er et alvorligt problem, hvis det virkelig viser sig at være kriteriet for at være en stemme i samfundet. Vi er altså kun folkeligt repræsenteret af dem, der overlever det dér dødssyge system, og det er åbenbart mest mænd.

Naser Khader giver i bogen „Khader.dk“ et indblik i kulturen i det kommunale og partipolitiske demokrati: „Man skulle

tro at de store tanker og idealer rådede, og at alle sled og slæbte for at nå deres mål, men sådan var det langt fra altid. Ofte er partiforeningerne i de forskellige partier domineret af en hård kerne af mennesker, der først og fremmest lader sig karakterisere ved deres udholdenhed. De kan sidde i timevis og diskutere procedurer og bittesmå principper, og det gør dem i særlig grad i stand til at overleve „mødedøden“. Det giver dem en uforholdsmæssig stor magt, og det skræmmer ofte nye og talentfulde og mulige utålmodige medlemmer væk.“

Der er altså helt åbenlyst et eller andet ved kejserens tøj, der ikke holder her. Det er i dette univers, at kvinder og, ja, moderne mænd som Khader, åbenbart ikke alligevel har den store lyst til at deltage, men i stedet må acceptere, at det er hér, stregerne bliver slået på papiret. Set i lyset af den stemning, som Khader beskriver, og det åbenbart meget større engagement, som kvinder, her snart 35 år efter rødstrømpebevægelsen i 1968 og 87 år efter valgretten i 1915 samtidig udviser for familiens ve og vel, så kan det ikke undre, at relativt få kvinder finder det umagen værd at sidde inde på borgen aften efter aften, uanset om det hedder Christians-, Vording- eller Sønderborg.

Når to kvindelige ministre går på barsel, og det skaber en læserbrevsstorm om, hvorvidt de nu er ravnemødre, fordi de ikke har tænkt sig at holde barsel, så kan man se det fra to sider: Rent ideologisk er den første indskydelse, at her har vi at gøre med en fantastisk landvinding, at vi pludselig har flere ministre, der føder børn mens de leder landet. Det er jo dét vi hele tiden har bedt om, så nu skal hylekoret ikke komme og brokke sig over, at de ikke passer deres børn. På den anden side får vi en sær smag i munden. For kender man det mindste til den politiske dagligdag eller en mødekalender for en minister, så kan man godt blive bekymret. Ikke for børnene. Vi går ud fra, at børn i disse tider både har fædre og andre elskværdige mennesker omkring sig, mens mor sidder i de dyre dansk designede møbler og tager imod. Bekymringen gælder mere moderen, for de følelser, der kommer til udtryk i læserbrevene, siger noget om, at de fleste kvinders egen erfa-

ring er, at det er hårdt at kombinere topjob, eller bare et almindeligt otte-til-fire, og et spædbarn, eller rettere job og en fladmast krop og psyke. Det er dér, konflikten opstår og derfra vi skal blive ved med at insistere på, at det er en diskussion værdig, om det er os, der skal komme til bjerget eller omvendt. Det er et spørgsmål, om vi skal tilpasse os den virkelighed, der er nedarvet, eller om den politiske ledelse hellere skal tilpasses den nye virkelighed. For samtidig med at barslende kvinder nu er med i samfundets allerøverste top, så flygter kvinder fra andre politiske områder. Samtidig med at kvinder er blevet politisk modne og for alvor begyndt at træde ind på arenaen, er de også på vej ud igen. Måske fordi vi er ved at nå et punkt, hvor politisk engagement er for viderekomme. Det kræver uddannelse og forkundskaber, og det kræver, at man ofrer sig selv og sine nærmeste i en lang periode. Selvom Svend Auken en gang sagde, at „Riget tilhører dem, der gider“, så har han muligvis ret i, at det føles sådan, men ikke i, at det er sådan, det skal være. Der skal mere og andet til. For hvis magtbegrebet eller adgangen til magten betyder fysisk tilstedeværelse, og arbejdsmarkedspolitikken forbliver på det primitive stadie, den er i dag, ja så vil kvinder fortsætte med at sky det rum. Hvis vi fortsat skal have familie- og omsorgsfjendtlige arbejdstider, -byrder og -vilkår, som forudsætningen for deltagelse i demokratiets fora, så vil det aldrig hænge sammen. Heller ikke om ti år. Heller ikke om hundrede. Med andre ord skal vi begynde at lede efter nye strukturer, som flere kvinder kan bruge sammen med alle de andre pligter og fornøjelser, de også skal have plads til.

Vi har stadig kun set begyndelsen af det elektroniske engagement. Man kan håbe, at der i den nye kommunikationsform viser sig at være et demokratisk potentiale, som måske især kvinder kan få glæde af i fremtiden, når vi nu alligevel sidder foran computeren derhjemme mellem alle pligterne. Kvinder bruger i hvert fald nettet mere og mere, og der foregår en livlig kommunikation med familier, venner og netværk. Kvinder lægger enorme kræfter og ressourcer i det nære engagement, og ud over al denne elektroniske kontakt kanali-

seres resten af kræfterne tydeligvis i skole- og børnehavebestyrelser, kulturklubber, velgørende arbejde og lokale aktiviteter. Det er også vigtigt, positivt og nyttigt arbejde, men det kan ikke skjule det faktum, at i det store politiske billede fylder kvinder og kvindelige værdier alt for lidt, og det ser ud til, at den ene form for magtesløshed har avlet en anden slags magtesløshed. For når nu ikke man kan overskue at klemme sig ind i det store masende felt inde på midten, hvor nogle af de mange problemer kunne løses i fællesskab, så vælger man at koncentrere sig om at løse det nære, selvom problem og løsning foregår simultant i 48 forskellige minisamfund landet over. Det svarer til, at hver kommune har deres egen jernbane i stedet for at kæde sporene sammen med de andre landsdele. Der findes et enormt ophobet engagement blandt kvinder, som kun venter på at finde den rette ventil. Vi kender ikke mange som ikke gerne vil engagere sig, men mange som finder, at prisen er for høj og varen uspiselig.

Engagementet viste lidt af sit ansigt, da den først franske og nu internationale bevægelse ATTAC kom til Danmark, hvor landets før så „hjemløse“, men socialt engagerede, anede muligheden for virkelig at kaste sig over noget, der nyttede in the great scheme of things. For mange, og især mange kvinder, var det et fristende perspektiv, hvis man nu kunne indføre internationale reguleringer og afgifter på de internationale pengetransaktioner, som for alvor er med til at forarme verden, og som synes at være højt hævet over den almindelige samfundsorden. Men nej, oven i hatten skulle man også have en god gammeldags socialisme, som vor far lavede den. ATTAC skulle nemlig lynhurtigt vise sig at blive kuppet af forstenede venstrefløjsaktivister, som begyndte forfra med de små mærkelige pamfletter og dogmer, som sidst de var i brug skræmte folk fra vid og sans og skabte en sand vælgerflugt i den anden retning.

Forestil dig et øjeblik at indflydelse ikke bare handlede om fysisk tilstedeværelse efter en lang arbejdsdag både i hjem og på job, men at din stemme var relevant, bare fordi du kunne skrive og maile. Indtil dette „indflydelse-fra-dér-hvor-du-står“-

scenarium er en realitet, så må man tage en prøveperiode på fx 10 år, hvor man indfører positiv særbehandling over for kvinder på de fleste niveauer i det politiske univers. Også selvom det må betyde, at man i de mest progressive partier kommer til at særbehandle mænd positivt til posterne, som det var tilfældet i artig-partiet Socialistisk Folkeparti i begyndelsen af 1990erne. Den positive særbehandling af kvinder må så munde ud i en evaluering, som vi inderst inde tror og håber på vil ende med at være overvejende positiv for alle parter.

Problemet om magten er selvfølgelig langt mere kompliceret end som så, og man er godt naiv, hvis man tror, at Danmark udelukkende er et folkestyre. Man skal ikke glemme, at der er en hel del andre spillere på banen, der sidder i kulissen og hiver i trådene. For også penge er magt, og dem har vi som tidligere nævnt heller ikke for mange af klistret til kønnet. Penge har derimod nogle mægtige organisationer på begge sider af arbejdsmarkedet, og spørgsmålet er, hvor kvindevenlige de egentlig er, når det kommer til stykket. Når fx den skæve barsel kommer på banen, så må man spørge sig selv, hvilke mekanismer i fagbevægelsen og hos arbejdsgiverne, der forhindrer, at udgifter til den kommende arbejdsstyrke er fordelt mere lige og centralt?

Det er svært, for ikke at sige umuligt, at stoppe strømmen af sexisme og undertrykkelse, som den tager form ude i den store pølle, vi kalder vores kultur. For vi kan ikke fjerne ham idioten, der ikke synes, du er bedre værd, for dig. Men vi kan begynde med at tage fat dér, hvor lovene kan gøre en forskel. Ligeløn, pornografi, prostitution, manglende repræsentation, handel med kvinder, undertrykkelsen af de muslimske kvinder i det danske samfund, overleveringen af „historien“, som den foregår hver dag i de danske folkeskoleklasser, pensionsordninger, diskriminering af homoseksuelle, sexchikane, arbejds- og familielivsordninger, barsel og alt det andet jazz.

Manifest for hverdagsfeminismen

1. Hverdagsfeminismen er en politisk ideologi, der går ind for kvinder og mænds ligestilling i samfundet – socialt, økonomisk og magtmæssigt. Den bekæmper al form for sexismen og undertrykkelse enten samfundsskabt eller nedartet igennem systemerne, og er solidarisk med samfundets svageste grupper. En feminist er således en, der arbejder for og vedkender sig offentligt disse doktriner.
2. Indførelse af kønskvotering i alle offentlige tillidshverv (også i universitetsverdenen) og de politiske partier. Vi skal bruge de midler, der er nødvendige for at fremprovokere en lige repræsentation.
3. Dobbelt så mange pladser i Folketinget. Det er for stort et arbejde for de 179, der sidder der nu, og en mindre arbejdsbyrde ville betyde, at flere kvinder ville ønske at gøre en indsats i demokratiet. Den ulige plads, der skal være i overskud, må gerne gå til mændene.
4. Omstrukturering af magtsystemet – herunder det politiske system og store dele af erhvervslivet. Det skal være muligt at tage vigtige beslutninger på arbejdet inden klokken 16.
5. Feministerne skal ud og berolige alle de unge mænd, som gang på gang føler sig personligt ramt af feministerne. Vi ved, at de gør det bedste, de har lært, og at det mønster de følger, begyndte det øjeblik, deres forældre stak dem det lyseblå tæppe.
6. Det er ikke alt guld, der glimter, og alt er ikke per se fantastisk, bare fordi det er kvinder, der gør det. Feministerne er nødt til at tage behørig afstand fra kvinder, som tog feminismen som en fribillet til at opføre sig, som de havde lyst til, uden at se sig tilbage.

Det korte strå eller den lange ende?

„Du har som nok det hele, det er dyrt betalt“

SEBASTIAN

„Den dag der er penge i lort, bliver de fattige født uden røvhul“. Selvom det ikke lød specielt charmerende, så var det ikke desto mindre noget, man gik og sagde i 1970erne, hvis man var af rød observans. Pointen var selvfølgelig at uanset hvad, så ville de fattige aldrig nogensinde få en jordisk chance for at blive rige fordi deres sociale arv umuliggjorde det. Af en eller grund, så minder det os lidt om det, der sker med kvinderne i vores samfund. Hver gang et fag eller et område endelig overtages af kvinder, så ryger frynserne – og vupti, står den kønsmæssige arv i fuldt flor. Og måske har vi det sådan, at den dag kvinderne nyder de samme privilegier som mænd, den dag, hvor kvinder har lært sig adgangskoden til drengenes magt, deres penge og den prestige, der er forbundet med at agere i deres sfære, den dag kvinder sidder i alle de ledende stillinger i erhvervslivet og i de bestemmende organer, ja, så har verden sikkert forandret sig endnu engang, og et helt andet område, en helt anden livstilgang og en helt anden livsstil er blevet moderne, og pludselig er det dér, hvor guldet og prestigen ligger begravet. Det er med denne småbitre erkendelse i bagehovedet, at vi stadig kæmper kampen om at få kvinden op på siden af manden i sociale og økonomiske forhold. For vi ved da godt, at vi ikke kommer til at opleve det rene Shangri La – det drømmesamfund, hvor mænd og kvinder nyder de samme privilegier og lever sammen i kærlighed, fred og fordragelighed på denne jord. Men derfor kan vi jo godt forsøge at kvalificere det samfund, vi foreløbig har levet i i over 30 år.

Da kvinden for alvor begyndte at sætte efter manden, så hun for sig et uopnåeligt sted, som privilegierne klistrede til som bier til honning. Alt, hvad han rørte ved, blev tilsyneladende til guld, og det så sjovt ud, det dér med at sidde med ved bordet, at lede og regere. Det ville hun da også gerne prøve. At tjene sine egne penge, opleve at have ansvar og respekt for sig selv og føle det kick, der var forbundet med det. Siden har vi så oplevet, at vi ikke alle sammen var specielt gode til det, og uanset hvor meget umage vi gjorde os, så løb vi stadig adskillige meter bag ved manden. Ingenting er, som vi troede, og spillet er meget mere komplekst end som så. Vi er begyndt at gå i terapi for at dulme smerten, for at dæmpe køns-skizofrenien, når vi, som flertallet i øvrigt, ikke lever op til idealbillederne. Vi tager på kurser for at lære at være toughe, slå i bordet, kræve vores ret og for at lære at forhandle os frem til den samme løn som vores mandlige kolleger. Vi har det, som om vi ikke rigtig passer ind. Skal vi tage den endelige konsekvens af dette? Skal vi trække os tilbage og sige undskyld, vi tog fejl? Kvinder, har det vist sig, er nu alligevel nogle helt andre væsner end mænd. Vi har fortrudt, hvis I bare vil være så venlig at fise tilbage til forsørgerrollen, så skal vi nok tage os af ungerne og det derhjemme imens, for vi kan ikke passe skjorten alligevel.

For mange kvinder virker det forkert, ikke naturstridigt, (der er stor forskel), at skulle optræde smarte og kyniske for at få det, der tilkommer dem. Spørgsmålet er så, hvem der har fat i den lange ende? For lige så vigtigt, som det har været for os at fylde drengenes bukser ud, lige så presserende er spørgsmålet, om den maskuline kultur virkelig var dét, vi gerne vil adoptere. Unge dame, tusind til lykke med det moderne frie kvindeliv. De har hermed vundet retten til at leve stærkt, drikke som en svamp, ryge som en skorsten, bolle som en kanin, arbejde som en hest, shoppe som en galning, æde som et svin for derefter at kaste op som en hund, bande som en arbejdsmand, opføre Dem som en komplet idiot, for derefter at dø ung. Var det det liv, der var førstepræmien? Er målet at arbejde døgnet rundt for at kunne forbruge på andres bekost-

ning. At skide de mere uheldige, de fattige, de svagere, de syge, de ikke så kloge, de handicappede et langt stykke. At accelerere endnu mere, have hurtigere tænkende maskiner og være endnu mere effektive for at kunne producere endnu mere. At se efter rollemodeller i amerikanske serier. At det er alle mod alle i trafikken. At vi udstøder alle dem, der ikke lige er vores egen stamme, dem der ikke lige dyrker vores særlige kendetegn som pashminasjaler, olivengrønne Mercedes stationcars og Weber-grill. Eller skal vi holde fast i, at det at være kvinde, tænke som en kvinde eller i det mindste tænke feminiseret, er vejen frem mod et bedre samfund, når det kommer til stykket?

Fortrængning gi'r forvrængning

Vi styrter af sted og forsøger at skjule det faktum for os selv, at vi stadig står i gæld til den 3. verden, og at det piner os, når vi konfronteres med tal, billeder og ord, som beviser, at meget af det, vi har, tager vi fra andre. Vi ved godt inderst inde, at vores mærkevarer mærker andre for livet. At alt det hejs, som vi klæder os med for at signalere, at vi er med i tiden, at vi er progressive og bare holder helt vildt, ikke kun er en stor illusion, den er også grov udnyttelse. Vi ved det godt, men det gik så godt, når vi bare ikke tænkte for meget. Vi ser vækst, vækst og atter vækst og render med tungen ud af halsen for at følge med. Vores forbrug er eksploderet om ørerne på os. Det er som et narkotikum, fordi det paralyserer vores sanser fuldstændigt. Vi kan ikke skelne mellem, hvad der er rigtigt eller forkert, fordi glimmet skinner os i øjnene, og vi vil ha' det. Og bagefter vil vi have mere. Vi vil ha' alt. Ha' og få.

Samtidig ser vi, at kulturen medvirker til en polarisering af kønnene, som vi ikke har oplevet det siden 1950'erne, og at hvert køn værdisættes, som var det en cost-benefit analyse: Rigtige mænd fælder træer og skaffer pengene hjem, de taler farmandsprog og køber sig til knald, hvis hende derhjemme ikke makker ret. Rigtige kvinder passer børn, laver hurtig kvalitetsmad, ordner have og går på arbejde. For blot få år

siden gik vi altid på herretoiletet, når der var for lang kø foran kvindernes. Det gjorde vi som det naturligste i verden. Hvorfor stå og belaste blæren mere end højst nødvendigt, når der alligevel ikke var nogen, der hævede et øjenbryn. Hvorfor misse et par numre af en fed koncert, når man kan være tilbage på få minutter? Mændene var vant til lige at skjærme af ved urinalerne, og vi piger gik med fast blik hen mod det lukkede rum, hvor man kunne låse døren. Sådan var spillereglerne. Mænd vidste, at der aldrig var lokummer nok til pigerne, så det var fint med dem. Og vi forstod, at i hvert fald i tisse-tilfældene var det os tilladt at skrå ind over mændenes domæne. Kvinder går ikke længere på herretoiletter. Det er vi holdt op med. Der er sket noget med os på mindre end et årti. Der kom et par stilethæle og en stiv bh mellem os og det gamle jeg. De høje hæle er ikke kun et tilbehør, men er begyndt at sive ind i vores måde at opfatte os selv på. Det er blevet vigtigt at være enten kvinde med stort K, eller mand med stort M.

Drenge er „in“

Mange mødre priser deres drengebørn, fordi de er drenge. Når Ingolf Gabold i et interview siger, at „en dreng ikke kan samle en pind op fra jorden uden at gøre det til et våben“, er han helt i tråd med tiden. Herregud, at drenge larmer som ind i helvede, så ingen kan få ørenlyd i en større forsamling, det er mindre væsentligt, end at de får lov at udfylde „deres sande natur“. At fylde så meget, at andre er ved at falde ud over kanten. Vi falder i svime over drengebørnene og identificerer ethvert forsøg på at larme, stjæle opmærksomheden, tryne søster, kaste med legetøj, sige som et maskingevær, som et tegn på, at det er en drengs biologiske forsøg på at gøre sig som en mand. Vi opmuntrer dem gladeligt til det, klapper stolt i vores små hænder og nøjes med at sende hinanden et himmelvendt blik som for at understrege, at „er han ikke dejlig, når han er slem?“. Vi vil altså igen acceptere, at denne drengenes kultur er vores overlegen, og at den kan udfolde

sig på bekostning af den kvindelige. Den fylder mere, og det er helt naturligt. Dermed har vi behændigt givet bolden videre til de piger, som skal danne par med vores sønner i fremtiden og samtidig givet vores døtre en fornemmelse af, at der er ting man ikke kan lave om på. I farten glemmer vi, at denne kultur i høj grad har været årsag til en hel del morads, og at en billigelse af drengerøvs-kulturen er en accept af den underliggende besked om, at den maskuline kulturs grundpræmis er, at manden er en kriger, hvis fornemste mål i tilværelsen er at samle sig så mange besiddelser som overhovedet muligt – koste, hvad det koste vil.

Vi er sådan gået hen og blevet individualister (specielt her efter årtusindskiftet), med hver vores dominerende køn påhæftet. Vi kan, hvad vi vil, siger de toneangivende, og vi skal bare tage for os af retterne. Også selvom det går ud over miljøet. Også selvom det går ud over kvinderne. Eller indvandrerne. Vi kan jo bare sende penge derhen bagefter for at lappe det lidt igen, selvom vi nu også har skåret i vores bidrag til verdens fattigste nationer. Det kan jo også blive for meget af det gode. Vi skal frem, ud, konkurrere og være bedre end de andre, for ellers får vi ikke noget. Ellers bliver vi hængt af. Og der kommer lynhurtigt en og erstatter os. For vi kan sagtens erstattes. Vi kan ikke noget, som et eller andet menneske i Beirut, i Sydney eller i Los Angeles ikke ville kunne gøre lige så godt. Vi kan bare søge på Google. Der er altid en, der ikke vil have de samme samvittighedskvaler, som vi har. En der er træt af ikke at tjene boksen. En der er lidt hurtigere i optrækket, end vi selv er, til at finde en god fidus, opfinde en tekst, skabe et slagkraftigt udtryk.

Dette pres – som nogen kalder for globalisering – er kommet oven i det andet pres, vi også har oplevet på nær hold igennem 90'erne. Dét pres, der handler om at føle, at man ikke rigtig slog til – hverken som kvinde eller mand – eller som mødre og fædre. På hjemmefronten, på arbejdet, eller i forhold til vores børn og familie, er der altid noget, vi kunne gøre bedre, hvis vi bare havde mere tid. Tiden er altid for knap til alt det, vi skal nå at udrette, alle de stillinger, vi skal have, og

forfremmelser, vi skal opnå, de penge, vi skal tjene, sådan at vi kan bo som de andre, spise som de andre, have lige så meget sex som de andre og være lige så meget sammen med vores børn, som de andre er. Resultatet er for lidt af alt det dejlige og alt for meget af det overfladiske: for lidt sex, for lidt samvær med familien og for lidt tid til os selv, for meget forbrug, for mange huse og alt for meget mad, sådan at vi hele tiden levner på tallerken. Eller som Søren Kragh Jakobsen synger på sin seneste plade, „Der er lidt for mange puder og lidt for lidt hygge“.

Spørgsmålet er, hvad der skal til for at nå ind til os efterhånden? Vi kan i hvert fald tale for os selv, når vi siger, at der skal meget til. Der skal også meget til, før vi griber dagen og stormer ud og gør noget ved det, vi opfatter som uretfærdighed og ulighed. Vi kan ikke hjælpe vores nabo og vice versa. Vi kan ikke udrette vores medmenneskelighed, for det er der nogen, der gør for os. Vi har vænnet os til, at socialhjælp, feminisme og ulandsbistand – det har vi folk til. Vi betaler det over skatten, og så er den potte ude. Vi betaler nogle for at føre krig med den ene hånd og bakker op om nødhjælpsorganisationer, som går og rydder op efter fjendskabet, med den anden. Det er et paradoks, men det føles ikke uoverkommeligt. I det store hele tænker vi ikke så meget over det store hele.

Det gode liv

Tegneren Strid havde en stribe i Politiken, hvor en lille isbjørn gentagne gange spørger, om det nu kan passe, at den er en isbjørn. Moder Isbjørn forsikrer, at det er den da. Flere gange. Til sidst må den lille isbjørn så sige frem for sig „Hvordan kan det så være, at jeg fryser sådan?“ Den danske kvinde spørger og spørger, for hvis hun, som hun kan læse alle vegne, nu både er fri og lykkelig, hvordan kan det så være, hun føler det modsatte?

Vi er kommet for langt væk fra det gode liv, vi har stilet efter. Kulturen er forrået, og samfundskritikken erstattet med folk uden engagement, der bare vil være rige og kendte, dia-

logen er erstattet med slogans og forsimplede meninger, det enkeltes ansvar for klodens globale tilstand er reduceret til et simpelt valg ved køledisken i Brugsen. Vi ved godt, vi spilder tiden, men lader os alligevel ikke mærke med det. Det er det fantastiske ved os mennesker. Her sidder vi langt fra jord-skælv, sult, bombemænd og korrupsion og har det elendigt. Vi keder os røven ud af bukserne i hinandens selskab. Danskerne ser nu fjernsyn mere end tre timer om dagen. Det bliver til mange tusind timers liv, der ryger på den facon. Problemet er, hvis vi rejser os fra sofaen, ved vi ikke længere, hvor vi skal gå hen. Alle de andre par, vi kender, sidder også deres veltrimmede lår af hinanden og gror langsomt sammen, også selvom det er i hver sin retning. Verden er blevet mindre, betror vi hinanden, men det gælder også os selv. Hvad nytter det, at nettet giver os mulighed for at chatte med ligsindede i Uruguay og USA, når vi ikke længere kan sige et ord til ham, der sidder ved siden af os i sofaen? Vores kultur er gået i „overdrive“, og vi tillægger den enkelte at kunne sortere skidt fra kanelet, for vi skal skam ikke have noget formynderi her, ingen smagsdommere, der skal fastsætte, hvad der er rigtigt, og hvad der er forkert. Vi har formået at formøble både vores personlige og økonomiske overskud på en helt forkert måde. Vi blev måske blændet af vores velstand, af vores fredfyldte liv på en sådan måde, at vi i stedet for at blive ved med at give af overskuddet blev for bange for at miste det. Og glemte lige så stille, hvad det virkelig var, tilværelsen gik ud på?

Ligestilling er velfærd, ikke et frynsegode

Al politik handler om prioriteringer, og alt bliver nu kogt ned til den berømte problemstilling om gamle Fru Hansen og hendes dårlige hofte. Hvad er vigtigst, spørger de regerende, at hun får en ny hofte, eller at eliten kan se på noget smuk kunst, kan gå i teatret og se en eksperimenterende danseforestilling? Og sådan går det også med ligestillingen. Ligestilling er ligesom kulturen et frynsegode, vi kan tage os af, når alt det vig-

tige så som fx ventelisterne er løst. Ligestilling er i hvert fald ikke noget, der skal støttes med tilskud, for hvad er egentlig problemet?

Problemet ligger i formuleringen, siger de få aktivister, der er tilbage på ligestillingsområdet. „Feminisme“ er sådan et grimt ord, der bringer alle mulige håbløse billeder frem på skærmen, så derfor vil toneangivende og magtfulde kvinder her i Danmark ikke anvende det om sig selv, i modsætning til i Sverige, hvor det går så meget derudaf, at selv statsministeren kalder sig feminist. En stor problemstilling bliver således kogt ned til en latterlig diskussion om ord. Vi må tage os sammen. Ligestilling kønnene imellem er vel for syv sytten et must i et samfund, som praler af at være et velfærdssamfund. Eller er velfærd kun for enkelte grupper – er det dét, der skal forstås ved, at hver mand er sin egen lykkes smed, er det, at velfærdsstaten skal bygges op af den enkeltes initiativ og velgørenhed?

At nogle sager konstant tages op, gør dem ikke mindre nødvendige at få løst. Feministerne har igennem tiderne sat fingeren på flere sager, som stadig ikke er løst. Ligeløn for lige arbejde, vold mod kvinder, diskrimination af kvinder på arbejdspladsen, er blot nogle eksempler. Der er også, som vi har påpeget i denne bog, kommet nye til: indvandrerkvinders situation i det danske samfund, handel med kvinder fra østlandene og deres virke som enten prostituerede eller underbetalt hushjælp i danske familier, for eksempel. Og så er der nogle gengangere, som opstår hver gang, vi oplever en form for tilbageslag mod kvindesagen; pornificeringen af kvinden i det offentlige rum eller grove voldtægtssager. Det må også være i mænds interesse at disse sager bliver løst. Det må da også være i mændenes interesse, at de i det store forkromede mediebillede ikke blot portrætteres som udnyttende, banale abeagtige mennesker drevet af deres urinstinkt. Det må da også være en sag for de mandlige politikere at skabe nogle rammer, der kan få mænds dagligdag til at fungere – både som husfader, som arbejder, som elsker og som ven.

Hvad nu?

Vi skal som sædvanlig, var vi lige ved at sige, gøre begge dele. Vi kan ikke opgive det store forkromede ligestillingsprojekt, fordi det ikke lige er så skide moderne. Eller fordi vi ikke har tid. Og selvom det moderne ligestillingsprojekt har den forfærdelige iboende konflikt, at det er en kamp for at få kvinderne til at nyde de samme privilegier, som mændene nyder – at få kvinden ind i mændenes univers – så er det det, vi må gøre, mens vi venter. Vi kan ikke dulme smerten med tanken om, at feminisme kun handler om, at kvinderne skal have en lige så stor del af kagen, som drengene har. Og omvendt kan vi ikke blot blive kontrære og hippieagtige i projektet om at skabe et totalt nyt femitopia baseret på feminine værdier og moralbegreber.

Den nye feminisme, som vi forstår den, handler om at agere mellem disse to verdener. Mens vi venter, kan vi lige så godt rette op på de uligheder, der eksisterer i vores verden i dag. For tænk engang, hvis den næste generation skulle vise sig at sætte tingene så kraftigt i relief, at vi ender med at fortryde, at vi bare ragede til os i denne tid. Det skulle undre os meget, om vores små unger ikke kommer rendende en dag, når de bliver voksne, og vil plukke en alvorlig høne med os om overforbrug og stress. De vil formodentligt gerne have en forklaring på, hvorfor vi alle sammen havde så travlt hele tiden og hvordan det kunne være, at alle vi, der havde taget afstand fra den slags, da vi var yngre, nu kunne sidde så grueligt fast op over begge ører. Mærkerne, stofferne, træsorterne og farverne på vores ting er anderledes, men det er da også det hele. Vi mener, det er på tide, at der uden for et par snævre cirkler bliver diskuteret nogle grænser og nogle muligheder, som tager blikket væk fra kogebogen, økokassen og blondeundertøjet.

Mere overskud i hverdagen

Det ville være hovedløst at stoppe midt i det hele og sige, at det godt kan være, at du føler dig tom indeni, det kan godt være, du græder dig i søvn om natten, det kan godt være, at

du føler dig diskrimineret pga. af dit køn, men dette er desværre endestationen. Find ud af det selv, du. Undertegnede føler en pligt til at vise kvinder også andre steder i verden, at vi, der har overskud til det, gerne skriver et læserbrev på de andres vegne. Her ligger nemlig feminismens fremtid. At bedrive feminisme handler om at have overskud. Både til at rette op på de ting, der i vores eget, ellers så civiliserede samfund, ikke er fixet, og et overskud til at vise vejen for de samfund, der halter håbløst bagefter, når det handler om at respektere kvinden som et ligeværdigt menneske.

Den nye feminisme – hverdagsfeminismen – skal være en positiv bevægelse. Fordi vi er børn af dem, der har gjort et væsentligt fodarbejde for os, kan vi tillade os at være mere positive og optimistiske, end vores mødre og bedstemødre var. Vi behøver ikke at angribe mænd så massivt og gøre dem til vores fjender. Samfundet er trods alt i dag ikke kun noget, mænd styrer og præger. Vi har kvindelige ledere, vi har kvindelige politikere, journalister, lærere, nyhedsværter, redaktører og så videre. Vi har den unge kvinde i begyndelsen af tyverne, der spankulerer med ret ryg ned ad hovedgaden som symbol på, at mange af de ting rødstrømperne drømte om, er lykkedes. Hun har livet foran sig, vælger uddannelse med selvfølgelighed og har en fornemmelse af, at ikke ti vilde heste kan stoppe hende – endnu. Vi ser et rart samfund foran os, hvor denne unge kvinde kan spille spillet til ende, uden at støde på de begrænsninger, vi har beskrevet her i bogen. En moderne utopi, som vi måske aldrig når til i vores levetid, men som vi, hvis vi ikke drømmer det, visualiserer det, i hvert fald aldrig vil komme i nærheden af. Ellers kunne vi lige så godt lægge os ned og dø. I dette drømmesamfund lever kvinder og mænd i al fordragelighed og deler alle de mange pligter, her har vi gjort så mange fremskridt, at vi ikke behøver at fastholde et bestemt rollemønster for at overleve. Dette samfunds menneske er langt mere civiliseret, raffineret og mangefacetteret, end vi er nu, og måske ser vi nu bare på, at evolutionen går den gang, den altid har gjort, nemlig ved at tilpasse dens marionetdukke til den nye tid og derved skabe

det nye menneske. Det bliver et mere kønsneutralt og helhedsorienteret væsen, der ikke dirigeres af religiøse eller kulturelle misforståelser om såkaldt biologisk overlegenhed af enhver art. Vi forestiller os, hvor meget det vil more de kommende generationer at se tilbage på, hvordan vi netop i disse tider kravlede rundt i forhistoriske begreber om, hvad mænd og kvinder var for nogle størrelser. Hvordan mænd „genvandt“ deres maskulinitet ved at lade sig trække nøgne gennem mudder, og hvordan kvinder „genfandt“ deres femininitet ved at skifte de kogeægte ud med sorte blonder, mens de gik nynnende rundt og holdt hjemmet. Om et par generationer vil fremtidens mennesker kunne se et mønster i, hvordan bølgerne gik højt i kønnenes opgør i takt med tidens strømninger. Som vi selv ryster på hovedet af de forestillinger, vores bedsteforældre havde på en række punkter, vil de ryste på hovedet af, hvordan vi det ene øjeblik skulle være frie og selvstændige, og det næste øjeblik var blevet lige lovlig begge dele.

En af de allerstørste udfordringer for fremtiden er at formulere en strategi for et ordentligt kvindeliv i Danmark, i Europa, og så stole på, at dét, der er godt for os, også er godt for de andre. Vi går ud fra, at der stadig findes et par simple krav, som må være fælles for alle kvinder. Vi vil gerne leve så længe som muligt. Vi vil gerne have, at tilværelsen byder os en overkommelig blanding af sorger og glæder. Vi vil gerne opleve, at vores liv ikke begrænses af urimelige vilkår og i stedet er en platform, fra hvilken vi kan drømme, elske og virke. Vi vil gerne have et liv, hvor vi bidrager til fællesskabet med de kvaliteter, vi bedst ved, hvordan og hvor fællesskabet honorerer vores indsats til gengæld. Der er et par ting – strukturelle, sociale, økonomiske – der ligger i vejen for, at dette kan realiseres. Dem har vi peget på i denne bog. Og som med så meget andet i tilværelsen må forandringen vist primært skabes af kvinder selv. Vi har hermed givet nogle bud. Og hvad vil du så gøre ved det?

New game?

UDOVER

Statistikker der stikker

PROSTITUTION OG PORNOGRAFI

- Hyppighed: Det er meget svært at sætte tal på, hvor mange prostituerede der findes i Danmark, fordi de prostituerede ofte arbejder skjult. Et samlet skøn lyder fra PRO-Centret, at der er mellem 5.450-7.800 prostituerede i Danmark. Der er ca. 400 massageklinikker i Danmark. Antallet af strip-teasebarer i København er næsten fordoblet siden 1989. *Kilde: PRO-Centrets Årsberetning, 2001.*
- 25% af yngre danske mænd har besøgt en prostitueret. *Kilde: Helse, 2000.*
- Omsætning: Århusianerne køber for ca. 100 millioner kroner seksuelle ydelser om året. Københavnerne kan også. Alene de ca. 370 gade prostituerede, der kommer på Reden, omsætter for mellem 130 og 140 millioner kroner om året. *Kilde: „Kroppe over grænser“ af Ulrikke Moustgaard & Henrik Brun, Informations Forlag.*
- Alene i 1990 foregik der 1,2 millioner sexhandler, hvilket svarer til en omsætning på ca. 730 millioner kr. om året. *Kilde: „Kroppe over grænser“ af Ulrikke Moustgaard & Henrik Brun, Informations Forlag.*
- Trafficing: I Danmark er antallet af udenlandske prostituerede tidoblet på 10 år. Det vurderes, at der findes ca. 2.000 udenlandske prostituerede i Danmark. *Kilde: „Kroppe over grænser“ af Ulrikke Moustgaard & Henrik Brun, Informations Forlag.*
- Ekstrabladet er nummer et blandt prostitutionsannoncører, men andre blade er med som fx Den Blå Avis og Copenhagen this week. *Kilde: PRO-Centret.*
- En ny svensk undersøgelse dokumenterer et voldsomt stigende forbrug af internet-porno. Man vurderer desuden at

af al trafik overhovedet på internettet går mellem 30-40% til porno-sites og at mænd står for 60% af forbruget. *Kilde: Videncenter for Ligestilling.*

SEX OG PARFORHOLD

- **Orgasme:** I en stor amerikansk undersøgelse spurgte man en række kvinder, om de inden for de sidste 12 måneder havde været ude af stand til at opnå orgasme. 24% af kvinderne svarede ja. Lignende resultater er fundet i en svensk befolkningsundersøgelse fra 1996. I denne undersøgelse svarede 22% af kvinderne, at de havde besvær med at få orgasme. Orgasme problemer er således det næsthøypigste seksuelle problem hos kvinder. Det høypigste er manglende seksuel lyst. *Kilde: www.sundhed.dk.*
- **Enlige:** Efter mange år med flere og flere enlige er der de sidste par år sket en lille nedgang. Men det er stadigvæk mere end en tredjedel af alle voksne, der ikke lever i parforhold, og 53% af dem er kvinder. *Kilde: Statistik Årbog, 2001.*
- **Utroskab:** Ca. 70% af gifte mænd og 40-50% af gifte kvinder har været utro mindst én gang i deres ægteskab. I Alt for Damerne store læserundersøgelse mener 77% af de 900 adspurgte kvinder at deres partner ikke har været dem utro. *Kilde: Alt for Damerne „Sex 2000“, 2000 Helse, 2000.*
- **Særeje:** Andelen af folk, der laver særeje, stiger. I 1987 blev der oprettet 25.000 testamenter, hvoraf 48% indeholdt særeje. I år 2000 var antallet af testamenter steget til 55.000 hvoraf 68% var kombineret med en aftale om særeje. Det er altså over halvdelen af alle danske testamenter, der indeholder en forskrift om særeje. *Kilde: Berlingske Tidende, 23. september, 2001.*
- **Impotens:** I år 2000 blev der solgt for 24,5 millioner kroner Viagra til apotekerne. Det svarer til, at der har været ca. 447.000 Viagra-assisterede samlejer i Danmark i år 2000. *Kilde: Politiken „Drømmen om en ordentlig svaber“, 21. juli, 2001.*

- Skilsmisser: En svensk undersøgelse viser, at indvandrere i Sverige lader sig skille oftere end par bestående af indfødte svenskere. I toppen ligger chilenerne med en skilsmisseprocent på 5,8 og iranere med 4,8, mens tyrkerne med 1,7% tilhørte den gruppe, som blev mindst hyppigt skilt. *Kilde: Weekend-nu, 7. september, 2001.*
- Seksualvaner: I Alt for Damernes store læserundersøgelse om deres læses seksualliv svarede 57% af de 900 adspurgte, at de havde prøvet analsex, 60% havde set porno sammen med partneren. *Kilde: Alt for Damerne, „Sex 2000“.*
- Plastikkirurgi: Over halvdelen af de kvinder, der tropper op hos californiske plastikkirurger for at få lavet en designer-vagina, tager billeder med fra deres mænds pornoblade for at illustrere deres ønsker. Siden 1992 har der i Amerika været en stigning på 153% i plastikoperationer. Der bliver foretaget over 1 million operationer om året og 25% af dem på kvinder mellem 19 og 34 år. I England er der en stigning på 50% og bare i år 2000 blev der på plastikoperationer omsat for 158,6 millioner pund. I Danmark bliver der på landets ca. 55 klinikker udført ca. 22.000 plastikoperationer samlet om året. *Kilde: The Sunday Times, 2001 og plastikkirurgi Per Gunnar Opitz TV-2 program, „Designer-Vagina“, foråret 2002.*
- Kunstig befrugtning: I 2000 blev der foretaget 8.540 fertilitetsbehandlinger af kvinder i Danmark (dette tal omfatter behandlingerne: in vitro fertilisation, intra cytoplasmatisk sædcelleinjektion, frozen embryo replacement og ægdonation). I 1994 var tallet 4.265. Der er altså tale om en fordobling på 6 år. Den gennemsnitlige alder for kvinder, der påbegynder en IVF-behandling, er 33 år. *Kilde: Nyt fra Sundhedsstyrelsen, 1994-2002.*

SUNDHED

- Levetid: For 100 år siden var den gennemsnitlige levealder for en dansker ca. 40 år. I dag bliver en dansk kvinde gen-

nemsnitligt 78 år gammel, mens en dansk gennemsnitsmand statistisk set bliver 74 år gammel. *Kilde: www.sundhed.dk.*

- Depression: Der er en generel stigning i salget og brugen af antidepressiv medicin i Danmark. På bare fire år er mængden af medicin som fx Fontex og Cipramil steget med 65%. I 1995 var 173.000 mennesker i behandling med antidepressiver, og i 2000 var tallet steget til 264.984 mennesker. I 1999 blev der omsat for 564 millioner danske kroner af antidepressiv medicin. Kvinder har mindst dobbelt så stor risiko som mænd for at udvikle en depression. Risikoen for at en kvinde får en depression i løbet af sit liv er 15%. *Kilder: www.laegemiddelstyrelsen.dk og „Prozac nation“ af Elizabeth Wurtzel.*
- Brystkræft: Brystkræft er den mest almindelige form for kræft hos kvinder i Danmark. I 1996 blev der konstateret 3.480 nye tilfælde af brystkræft, og tallet er stigende. Sygdommen rammer ca. 1 ud af 10 kvinder. 2-5% af danske kvinder dør af brystkræft. *Kilde: www.sundhed.dk.*
- Spiseforstyrrelser: Op mod 1% af alle piger udvikler anoreksi (nervøs spisevægring), og ca. 4% rammes af bulimi (nervøs overspisning). Disse spiseforstyrrelser er blandt de mest udbredte og alvorlige lidelser blandt unge kvinder. Ca. 4-5% lider af såkaldte atypiske spiseforstyrrelser. I en undersøgelse foretaget af Sundhedsstyrelsen har man fundet, at ca. 1/3 af alle unge piger i alderen 14-25 år lider af en sådan risikoadfærd. *Kilde: www.sundhed.dk.*
- Slankekur: En Gallup-undersøgelse fra 1995 viser, at ca. 48% af de undersøgte kvinder i alle aldre konstant var på slankekur, dyrkede målbevidst sport udelukkende for at tabe sig eller krampagtigt holdt en for lav vægt, hvor de decidedet sultede sig, fordi de var utilfredse med deres krop. *Kilde: www.sundhed.dk.*
- Idealkvindens vægt er faldet med 10 kilo på 20 år, samtidig med at hendes bryster er vokset. En GFK-undersøgelse i BT viser, at 32% af unge kvinder under 25 har overvejet at få forstørret barmen. Af alle mænd over 15 år er 49% til-

hængere af struttende silikonebryster med kun 39% af kvinderne. Omkring 3 millioner kvinder i verden har kunstige bryster. Kilde: *Weekend-nu*, d 7. september, 2001.

REPRÆSENTATION

- Politik: 38% af Folketingets medlemmer er kvinder (mod 48% i Sverige). I amtsråd og kommuner udgør kvinder kun 27% af medlemmerne. Kun hver 13. borgmester er kvinde. Kilder: *Ligestillingsministerens Perspektiv og handlingsplan 2002, P1 program om feminisme 12. maj, 2002.*
- 91% af landets kommunaldirektører er mænd. Kilde: *Kvinder og mænd, Ligestillingsrådet, 1999.*
- Kun 24,1% af medlemmerne af europæiske regeringer er kvinder. 26,8% af medlemmerne af Europa-Parlamentet er kvinder. Kilde: „*En ung kvindes guide til ligestilling mellem kvinder og mænd i Europa*“ *Den europæiske kvindelobby april 2001.*
- Mænd udgør 84% af professorerne ved de højere læreanstalter. Til halvdelen af de opslåede professorater i 1995 var der ingen kvinder blandt ansøgerne. Kilde: *Kvinder og mænd, Ligestillingsrådet, 1999.*
- Politi og retsvæsen: I år 2001 var der 9.223 fastansatte politimænd, heraf var 6,7% kvinder. Per 2001 var der i alt 334 dommere ansat ved de danske domstole (Højesteret, landsretten, byretten, handelsretten og domstolene på Færøerne og Grønland). Heraf var 115 kvinder (35%) og 219 mænd (65%). I 1999 blev den første kvinde udpeget som dommer ved Den Europæiske Domstol. Kilde: *Ligestillingsrapport til Justitsministeriet, 2001.*, *www.domstol.dk*, „*En ung kvindes guide til ligestilling mellem kvinder og mænd i Europa*“ *Den europæiske kvindelobby, april 2001.*
- Inden for sundhedsuddannelserne udgør kvinderne 94% af de studerende. Kilde: *Kvinder og mænd, Ligestillingsrådet, 1999.*

LØN

- I det offentlige er lønforskellen mellem mænd og kvinder på 17 kr. i timen. I det private erhvervsliv er den på 31 kr. Blandt selvstændige erhvervsdrivende er lønforskellen omkring 25%. Hvis man måler lønnen som fortjeneste pr. løntime, er forskellen i mænds og kvinders løn på 20%. Kvinders løn skal altså stige med 20%, for at kvinder og mænd bliver aflønnet ens. Når dette løngab beregnes, ser man på de gennemsnitlige forskelle mellem mænd og kvinder, uanset hvor de er ansat. I den samlede beregning af løngabet indgår altså alle lønmodtagere – lige fra lavtlønnede kommunalt ansatte kvinder til højtlønnede privatansatte mænd. *Kilde: SFI og 25 spørgsmål og svar om ligeløn, LO 2001.*
- Løngabet i den private sektor er 20%, i staten er det 11% og i kommunerne 13%. Løngabet er størst inden for den finansielle sektor. Det næststørste løngab findes i branchen for handel, hotel og restauration. *Kilde: 25 spørgsmål og svar om ligeløn, LO 2001.*
- For udførelse af samme stykke arbejde tjener kvinder i EU kun 76,9% af den gennemsnitlige timeløn, som mænd får. *Kilde: „En ung kvindes guide til ligestilling mellem kvinder og mænd i Europa“ Den europæiske kvindelobby, april 2001.*
- Jo flere kvinder der er i et fag, jo lavere lønnen. Og det kønsopdelte arbejdsmarked er den største enkeltårsag til løngabet. *Kilde: 25 spørgsmål og svar om ligeløn, LO 2001.*
- Pension: I de danske hjem har 62% af mændene sparet mere op til alderdommen, end deres feminine modstykker har, og ender ægteskabet i en skilsmisse, ser mange kvinders økonomiske fremtid skrøbelig ud. Det er nemlig ikke alle pensionsordninger, der indgår i bodelingen: livrente, arbejdsmarkeds- og tjenestemandspension skal ikke deles, mens folk med kapital og rentepension må aflevere halvdelen til ægtefælden. *Kilde: Jyllandsposten „Kvinder snyder sig selv“, den 19. maj, 2002.*
- Livsindkomst: Kvinders livsindkomst er lavere end mænds.

Det gælder både for personer med en folkeskoleuddannelse, og personer med en lang videregående uddannelse. *Kilder: Kvinder og mænd, Ligestillingsrådet, 1999.*

- Medier: Kvindelige mediearbejdere tjener i gennemsnit 1.000 kroner mindre om måneden end deres mandlige kolleger. I tallet er der taget højde for mændenes højere anciennitet og overvægt i lederstillinger. *Kilde: Tal og facts 1999, Journalistforbundet.*

ARBEJDSMARKED

- Arbejdstid: Mænds ugentlige arbejdstid er i gennemsnit 41 timer, hvor kvinders arbejdstid er 38,8 timer. Kvinders deltidsfrekvens er faldet fra 46% i 1977 til 18% i 1998. Børn øger arbejdstiden for både mænd og kvinder: Småbørns-mødre arbejder 39,5 timer, yngre kvinder uden børn 38,5 timer. Småbørnsfædre arbejder i gennemsnit 42 timer, mens yngre mænd arbejder 41,4 timer. Jo flere børn, jo længere arbejdstid. *Kilde: Bonke, J. & Meilbak, N.T. Danskere på fuld tid, SFI-Survey, 1999.*
- Ledelse: Mænd udgør 89% af bestyrelsesmedlemmerne i landets 50 største virksomheder. Der er ingen kvindelige bestyrelsesformænd, og i halvdelen af bestyrelserne er der ingen kvinder. I 1996 udgjorde kvindelige ledere i staten 20% og i kommunerne 20%, hvor 75% af de ansatte er kvinder. I det private erhvervsliv udgjorde de kvindelige topledere ca. 14%. Kvindelige mellemledere og chefer udgør 17% af de ca. 80.000, der er organiseret i Ledernes Hovedorganisation (2000). *Kilder: Kvinder og mænd, Ligestillingsrådet 1999, Ledernes Hovedorganisation.*
- EU's stats- og regeringsledere har sat sig et fælles mål om at øge antallet af udearbejdende kvinder fra de nuværende 51% til 60% om mindre end 10 år. Det mål bliver svært at opfylde, da de offentlige børnepasningsmulighederne i mange EU-lande (specielt de katolske) er utrolig dårlige. De hollandske kvinder er dem i EU, der har øget deres

beskæftigelsesgrad mest siden 1995. De overgås kun af de irske kvinder. *Kilde: Aktuelt, 22. marts, 2001.*

- Sexchikane: Fysisk kontakt, vittigheder med seksuelle undertoner, bemærkninger om andres figur, piften og fløjten og stirrende blikke. Det er, ifølge en ny hård EU-lov, definitionen på uacceptabel adfærd på arbejdspladsen. I en undersøgelse fra EU-Kommissionen for nylig viser det sig, at 40-50% af kvindelige ansatte tværs over Europa er udsat for uønskede tilnærmelser. *Kilde: Ritzaus Bureau 19. april, 2002.*
- Minoriteter: Kun 45% af etniske minoritetskvinder er aktive på arbejdsmarkedet. *Kilde: Ligestillingsministerens perspektiv og handlingsplan, 2002.*
- Det danske arbejdsmarked er blandt de mest kønsopdelte i EU. *Kilde: Ligestillingsministerens perspektiv og handlingsplan 2002.*
- 65% af kvinderne arbejder som underordnede funktionærer eller arbejdere mod 45% af mændene. *Kilde: Politiken d. 8. juni 2002.*

BØRN OG BARSEL

- Fødselstal: Spanierne sætter en historisk bundrekord i Europa med 1,22 barn per kvinde. Herefter følger Italien med 1,25 og Grækenland med 1,30. Bologna er den by i verden, der har det laveste fødselstal. I 1960erne var der omkring 6 millioner fødsler om året i de lande, der i dag udgør den Europæiske Union, men de sidste syv år har tallet ligget omkring 4 millioner. *Kilder: www.dr.dk/p1/silikone/ og „People in Europe – Eurostate yearbook“.*
- Orlov: Samtlige statistikker viser at ud af de mænd, der har adgang til at tage en øremærket fædreorlov, tager 80% den. At kvinderne altid tager forældreorlov hænger sammen med økonomi, kulturelle forskelle og udstødelse på arbejdsmarkedet. *Kilde: P1 program om feminisme, 12. maj, 2002.*
- Barsel: I 1997 holdt 85.652 kvinder orlov i forbindelse med

graviditet og barsel, mod 39.138 danske mænd. Samlet set holder ca. dobbelt så mange kvinder som mænd orlov i forbindelse med barsel. I 1998 benyttede de statsansatte kvinder mere end dobbelt så ofte som mænd muligheden for at tage barns første sygedag. *Kilde: Kvinder og mænd, Ligestillingsrådet 1999.*

- Hver femte af de kvindelige selvstændige tager ikke barselsorlov. I alt 114 ASE-medlemmer – ud af 150.000 medlemmer – var på børnepasningsorlov i første halvår af 2001. Af dem var 75 kvinder og 39 mænd. Den mest almindelige grund til manglende orlov er den, at der ikke er nogen til at afløse i virksomheden. Den anden mest almindelige grund er økonomien. *Kilde: ASE Nyt september, 2001.*
- Det er dyrt for kvinder at tage en lang barselsorlov. Det bliver endnu dyrere, hvis de også benytter sig af den nye hjemmepasningsordning. Beregninger foretaget af Arbejderbevægelsens Erhvervsråd for Kvindeligt Arbejderforbund viser, at kvinderne kan miste pensionsopsparing for flere hundrede tusinde kroner, når de passer børn derhjemme. En privatansat rengøringsassistent med to børn kan gå glip af godt 173.000 kr. i pension, hvis hun holder fuld barselsorlov. Passer hun børnene hjemme i et år mister hun godt 236.000 kr. For en offentligt ansat rengøringsassistent bliver tabet i pensionsopsparing for en fuld barselsorlov godt 160.000 kr. Regningen lyder på 360.000 kr., hvis hun passer sine børn hjemme et år. En KAD'er ansat under CO-Industris overenskomst, også med to børn, mister henholdsvis ca. 204.000 kr. på en fuld barsel og knap 279.000 kr. for en hjemmepasningsorlov. *Kilde: www.kad.dk.*
- 41% af kvindelige ledere i EU har ingen børn, mens flertallet af mænd i tilsvarende job har børn; 90,8% af disse kvinder siger, at de ikke har råd til at afbryde deres karrierer. *Kilde: „En ung kvindes guide til ligestilling mellem kvinder og mænd i Europa“, Den europæiske kvindelobby, april, 2001.*
- Søvn: En engelsk undersøgelse udført af Johnson & Johnson Night and Day i år 2000 om kvinders sovevaner og husarbejde i forbindelse med en fødsel viser, at 85% af kvinderne,

der deltog i undersøgelsen havde hovedansvaret for at stå op om natten når barnet græd, 11% delte ansvaret med fædrene og kun 4% overlod ansvaret helt til fædrene. Undersøgelsen viste også at 11% af kvinderne var i totalt søvnunderskud og at 39% af dem, der fik mindre end 3 timers søvn oplevede depressioner og var „ekstremt ulykkelige“ – hvor mange af dem er det? Kilde: *The Guardian*, d. 19. december, 2000.

- Rugemødre: Flere karrierekvinder i USA og England hopper nu alt det upraktiske og smertefulde over og lejer surrogatmødre. For en halv million kan man ifølge en artikel i *The Sunday Times* 8. juli 2001 leje kvinder, der får lagt éns egne æg ind og føder éns barn, så man ikke selv behøver at tage fri fra jobbet. Mange af de par, der henvender sig til de amerikanske surrogatklinikker, gør det af sociale og karrieremæssige grunde, og ikke fordi de ikke selv kan få børn. Ca. en procent af arrangementerne ender i retssager, fordi rugemødrene ikke vil give barnet fra sig. Kilde: *The Sunday Times*, 8. juli, 2001.

HUSARBEJDE

- Omkring 40% af danske mænd bidrager med 25% af husarbejdet eller mindre, mens 7% af mændene står for det meste af husarbejdet. I de parfamilier, hvor kvinden har den længste arbejdstid, står hun som hovedregel også for størsteparten af husarbejdet. Kvinder har stadig de tunge driftsopgaver som indkøb, tøjvask og madlavning. I 97% af alle hjem er det kvinderne, der tager sig af tøjvask. I Europa er kvinder ansvarlige for 80% af husarbejdet, også selvom de arbejder uden for hjemmet. Kilde: „*Kvinder og mænd*“, Ligestillingsministeriet og Danmarks Statistik, 1999/2001, „*En ung kvindes guide til ligestilling mellem kvinder og mænd i Europa*“. *Den europæiske kvindelobby*, april 2001.
- Det er kvinderne, der tilpasser deres arbejdssituation, når de får børn, dvs. går ned i tid, ændrer arbejdstiden, skifter

job etc. Kilde: *Stresskilder i ingeniørers arbejdsliv og familieliv, PLS RAMBØLL Management, 2002.*

- Når man ser på børns deltagelse i husholdningsarbejde i hjemmet, viser det sig at i parfamilier med et barn deltager drenge med 28 minutter pr. uge, mens piger deltager med 2 timer og 17 minutter. Kilde: *Børns husarbejde – er der forskel på drenge og piger? Jens Bonke, SFI 1998.*

VOLD OG VOLDTÆGT

- Voldtægt: I 2001 var der 493 anmeldelser, i 2000 497 anmeldelser, i 1999 477 anmeldelser af voldtægt. Antallet af anmeldelser har de sidste tre år således ligget nær 500 anmeldelser, men i midten af 1980'erne var der tæt ved 600 anmeldelser. Både fra undersøgelser og fra de nyoprettede centre for voldtægts ofre ved man dog, at der findes mindst 30% flere voldtægter sted, end der anmeldes til politiet. Kilde: *www.sundhed.dk.*
- Voldtægt med og af børn: Ifølge det franske undervisningsministerium blev der i 1998 begået 576 seksuelle overgreb i de franske skoler, heraf 70 voldtægter. 35% af ofre og 30 procent af gerningsmændene var under 13 år. Kilde: *Forum „Maskulin dominans i skolegården“, 2001.*
- Vold: Hver femte kvinde i Europa har været offer for en form for vold fra sin partner. 98% af ofre for vold i hjemmet er kvinder. 20.000 danske kvinder behandles årligt på skadestuen for følgerne af vold, 15.000 gange rykker politiet ud til husspektakler. 4.800 anmelder vold til politiet. 19% af alle voksne kvinder har oplevet vold mindst én gang i deres voksne liv. 9% af alle kvinder har været udsat for vold fra en nuværende eller tidligere ægtefælle. I år 2000 flyttede 2.083 kvinder på krisecentre, de overnattede 63.973 gange. Kilde: *„En ung kvindes guide til ligestilling mellem kvinder og mænd i Europa“ Den europæiske kvindelobby, april 2001, Dansk Kvindesamfund og Rigspolitiets statistiske optegnelser.*

- Gennem de senere år er andelen af voldsramte kvinder med etnisk minoritetsbaggrund på krisecentre vokset til 35%. *Kilde: Regeringens handlingsplan til bekæmpelse af vold mod kvinder, 2002.*
- Mænd begår fire gange så ofte som kvinder straffelovsovertrædelser. *Kvinder og mænd, Ligestillingsrådet, 1999.*
- Overgreb mod børn: Ud fra det antal sager om misbrug af børn, der bliver anmeldt, tyder det på, at et ud af 100 børn i løbet af barndommen bliver udsat for et seksuelt misbrug. Den seneste, større danske undersøgelse af omfanget af seksuelt misbrug af børn fra 1998 tyder på, at ikke én ud af 100, men nærmere 10 ud af 100 børn har været udsat for misbrug. Undersøgelsen tyder på, at 7% af alle drenge og 14% af alle piger har været udsat for seksuelle overgreb. *Kilde: Kortfilm „Lokkemaden“ af Felicity Morgan-Rhind fra www.dr.dk.*

BLANDET

- Handlingsplaner for ligestilling: I Sverige skal alle arbejdspladser – offentlige som private – der har over 10 ansatte formulere og følge en handlingsplan for ligestilling. I Danmark er det kun offentlige arbejdspladser, der skal have en sådan. *Kilde: Regeringens handlingsplan for ligestilling.*
- Opfindere: Kvinder udgør kun 9% af de opfindere, der hvert år får råd og vejledning hos DTI Innovation. Fra 1990 til 1993 er der udstedt 70 patenter til kvinder svarende til 4,9% af samtlige patenter udtaget af danske statsborgere. De produktideer/opfindelser, som er opfundet af kvinder, afspejler ikke overraskende kvinders rolle i familien og på arbejdsmarkedet. 52% af alle patenter udtaget af kvinder i perioden 1896 til 1990 er at finde inden for patentklassen „menneskelige fornødenheder“. *Kilde: Opfinderkvinder, DTI Innovation, 1995.*
- Abort: Syv amerikanske læger, der har udført abort, er blevet myrdet i løbet af de seneste 10 år. Ud over mordene har

der været 17 mordforsøg. Som en af sine første handlinger som USA's præsident afskaffede George Bush den finansielle støtte til internationale familieplanlægningsgrupper, der tilbyder abort og rådgivning om abort. En meningsmåling foretaget af USA Today afslørede at 46% af amerikanerne ønsker, at den nuværende abortlov fastholdes, 34% kræver sværere adgang til abort, mens 17% vil gøre adgangen lettere. Herhjemme, d. 1. oktober, 1998, fejrede den frie abort 25 års jubilæum. *Kilde: www.netadvokat.dk.*

- Islam i Danmark: I Danmark findes der 170.000 muslimer, kun 10-15% af disse forsøger at leve op til kravene som praktiserende muslim. *Kilde: Politikens Islam tillæg, 31. december, 2001.*
- Kvindetillæg: Den nu lukkede avis Weekend-nu var den eneste avis i Danmark, der havde en specifik kvinde/kønssektion. Samtlige af de store engelske aviser, fx Times, The Observer og The Guardian har specielle kvindesektioner eller tillæg. Samtlige landsdækkende aviser i Danmark med undtagelse af Weekend-avisen har til gengæld en sportssektion.
- Medier: Mænd besætter 87% af nøgleposterne inden for medieindustrien. Kvinder repræsenterer 36% af produktionspersonalet indenfor audiovisuelle medier i Vesteuropa. Kvinder repræsenterer 29% af journalister/redaktører i den skrevne presse i Vesteuropa. *Kilde: „En ung kvindes guide til ligestilling mellem kvinder og mænd i Europa“ Den europæiske kvindelobby, april 2001.*

Kilder

Bøger som vi har haft stor glæde af at læse de sidste par år:

„Alle tiders danske kvinder“ udgivet i forbindelse med Dansk Kvindebiografisk Leksikon under hovedredaktion af Jytte Larsen, Rosinante, 2000.

„Backlash – the Undeclared War Against American Women“ af Susan Faludi, Crown Publishers Inc., 1991.

„Drømmen om kvinden“ af Susanne Giese, Centrum, 2001.

„Et løft af sløret“ af Rushy Rashid, Gyldendal, 2000.

„Feminism is for Everybody“ af Bell Hooks, South End Press, 2002.

„Feminist Debates“ af Valerie Bryson, New York University Press, 1999.

„Feminist Ferment“ af Christine Bolt, University College of London (UCL) Press, 1995.

„Fri os fra kærligheden“ af Suzanne Brøgger, Rhodos, 1973.

„Gennem Østrogenmuren“ af Cecilie Frøkjær, Politiken, 2001.

„Inventing Herself – Claiming a Feminist Intellectual Heritage“ af Elaine Showalter, Picador, 2001.

„Khader.dk – sammenførte erindringer“ af Naser Khader med Jakob Kvist, Aschehough, 2000.

„Liberal feminism“ af Lars Leijonborg m.fl., Ekerlids Förlag, 2001.

„Manifesta – young women, feminism, and the future“ af Jennifer Baumgardner og Amy Richards, Farrar, Straus and Giroux, 2001.

„Min mosters migræne“ af Hanne Vibeke Holst, Gyldendal, 1999.

„Ned til kvinderne – da Per blev til Pia“ af Hanne Vibeke Holst, Gyldendal, 2000.

„Promiscuities – a secret history of female desire“ af Naomi Wolf, Vintage, 1998.

„The Beauty Myth“ af Naomi Wolf, Anchor Books, 1991.

„The New Feminism“ af Natasha Walter, Little, Brown, 1998.

„The Second Sex“ af Simone de Beauvoir, First Four Square Edition, 1960.

„The Whole Woman“ af Germaine Greer, Anchor Books, 1999.

„What Do Women Want“ af Erica Jong, Bloomsbury, 2000.

Desuden har vi fulgt artikler og debatter i fx „Forum“ – det elektroniske tidsskrift, der udgives løbende af KVINFO, www.salon.com, www.guardian.co.uk, www.times.co.uk og nyhedsbilledet i det hele taget som det tager sig ud i dag med dag- og ugeblade, radio og fjernsyn.